

ተብራርቷል፤ 10፡45።

በዚህ ወንጌል ትኩረት የተሰጣቸው የሚከተሉት ናቸው ፡-

ሀ) ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑ፤ 1፡1-11፤ 3፡11፤ 5፡7፤ 9፡7፤ 12፡1-11፤ 13፡32፤ 15፡39። በተለይ ሮማውያን ይህን አምነው እንዲቀበሉት የኃይል ሥራው በሰፊው ተመዝግቧል።

ለ) ክርስቶስ ሰው መሆኑ፤ «የሰው ልጅ» ብሎ ራሱን ጠራ፤ የኢየሱስም ሰበአዊ ስሜቶች ተመዝግበዋል፤ 1፡41-43፤ 3፡5፤ 7፡34፤ 8፡12-33፤ 10፡14-16-21።

ሐ) ክርስቶስ ለመሞት መምጣቱ፤ የሕማማትን ሳምንት በሰፊው ይተርካል፤ ም. 11-15፤ በተጨማሪም 8፡31፤ 9፡30-32፤ 10፡33-34-38-45 ይመ.

መ) መሥዋዕትነቱና ለደቀ መዛሙርት ምሳሌ መሆኑ፤ 8፡34-38፤ 9፡33-35፤ 10፡29-31-42-45።

ሠ) ጊዜው ከመድረሱ በፊት መሰረዝነቱን አለመገለጡ፤ 1፡34-44፤ 3፡12፤ 5፡43፤ 7፡36-37፤ 8፡26-30፤ 9፡9።

አከፋፈሉ እንደሚከተለው ሊሆን ይችላል ፡-

1. ጌታ በገሊላ እየተመሰገን እንዳስተማረ፤ ም. 1-6።
2. ተቃዋሚዎች እንደተነሡበት፤ ም. 7-9።
3. ጌታ ወደ ኢየሩሳሌም እንደተጓዘ፤ ም. 10።
4. በኢየሩሳሌም እንዳስተማረ፤ ም. 11-13።
5. ስለ ጌታ ሕማማትና ትንሣኤ፤ ም. 14-16።

ማርታ፤ ከኢየሩሳሌም አጠገብ ባለው ቤታንያ በተባለው መንደር የምትኖር፤ የአልዓዛርና የማርያም እጎት። በብዙ ሥራ ስለደከመች ኢየሱስ ገሠጸት። በኋላም ወንድምዋ ሲሞት ስለ ትንሣኤ ሙታን ያለትን እምነት ገለጠች፤ ሆኖም ኢየሱስ አልዓዛርን ወዲያውኑ የሚያስነሣ አልመሰላትም ነበር፤ ሉቃ. 10፡38-41፤ ዮሐ. 11፡20-27-39፡40።

ማርያም፤ በመ.ቅ. አያሌ ሴቶች በዚህ ስም ይጠራሉ።

1. ማርያም፤ የሙሴ እጎት። ሙሴ በወንዝ ዳር በተጣለ ጊዜ እጎቱ ማርያም በእርሱ ላይ የሚሆነውን ለማወቅ ትመለከተው ነበር። በተባባሪው የፈርዖንን ልጅ አነጋገረችትና እንድታጠባው የገዛ እናታቸውን ለሞግዚትነት ጠራች፤ ዘጸ. 2፡4-8። እስራኤላውያን የኤርትራን ባሕር ከተሻገሩ በኋላ ነቢይት ሆና ሴቶችን በመዝሙርና በምስጋና መራች፤ ዘጸ. 15፡20-21። በኋላ ግን ማርያም የሙሴን የበላይነት ካለመውደድ የተነሣ፤ ኢትዮጵያዊት ሚስቱን ምክንያት አድርጋ አማችው። እግዚአብሔር ግን በለምጽ ቀጣት፤ ዘጸ. 12፤ ዘጸ. 24፡9። 25፡1። ግን በጉዳዩ ላይ ሞተች። በቃዲስም ተቀበረች፤ ዘጸ. 20፡1።
2. ማርያም፤ የዩቲር ልጅ የዕዝራ የልጅ ልጅ፤ 1ዜ.መ. 4፡17።
3. ማርያም ቅድስት ድንግል፤ የጌታችን የኢየሱስ

ክርስቶስ እናት። ወላጆችዋ በመ.ቅ. በሰማቸው አልተጠቀሱም። ሆኖም ከዳዊት ዘር ተወልዳለች። ለዮሴፍም ታጩች፤ ማቴ. 1፡1-18፤ ሮም 1፡3። በናዝሬት ሳለች መልአኩ ገብረኤል ወደ እርሷ ተላከ። ወንድን ሳታውቅም በመንፈስ ቅዱስ ኃይል ቅዱሱን የእግዚአብሔር ልጅ እድንግልና እንደምትወልድ አበሠራት። ቃሉን አምና ወደ ዘመድዋ ወደ ኤልሳቤጥ ሄደች፤ ሉቃ. 1፡26-40። ማርያም ወደ ዘክርያስ ቤት በገባች ጊዜ ኤልሳቤጥ ማርያም ጌታን እንደምትወልድ በመንፈስ ቅዱስ ተረድታ «ከሴቶች መካከል የተባረከኸ ነሽ» አለችት። ደግሞም ማርያም የእግዚአብሔርን ቃል በማመንዋ ብፅዕት እንደሆነች ኤልሳቤጥ ገለጠች፤ ሉቃ. 1፡40-45። ማርያምም መልሳ ብሎ ይከዳንን እየጠቀሰች እግዚአብሔርን አመሰገነች፤ ሉቃ. 1፡46-55። ሦስት ወር ያህል በኤልሳቤጥ ዘንድ ተቀመጠች (ምናልባት ዮሐንስ እስከወለድ ድረስ ይሆናል) ወደ ቤትዋም ተመለሰች፤ ሉቃ. 1፡56። ዮሴፍ ግን እንደ ዕነሰች አይቶ ለተዋቀት አሰበ። ነገር ግን የጌታ መልአክ እርስዋን ለመሰብሰብ እንዳይፈራ በሕልም ነገረው። ዮሴፍም ታዝዞ እጮቹውን ማርያምን ወሰደ። በኮር ልጅዋንም እስከትወልድ ድረስ አላወቃትም፤ ማቴ. 1፡18-25።

በመንግሥት ትእዛዝ ምክንያት ዮሴፍና ማርያም ወደ ቤተ ልሔም ሄዱ በዚያም ኢየሱስን ወለደች፤ ሉቃ. 2፡1-20። በሙሴ ሕግ መሠረት ወደ ቤተ መቅደስ በሄዱ ጊዜ ስምዖን አገኛቸው፤ «... በአንቺ ደግሞ በነፍስሽ ስይቶ ያልፋል» ብሎ የሚደርስባትን ንዘን ተነበየ፤ ሉቃ. 2፡22-35። ሰብአ ሰገል (ጠቢባን) ከሄዱ በኋላ ከዮሴፍና ከልጅዋ ጋር ወደ ግብጽ ሸሸች። ከዚያም ወደ ናዝሬት ተመለሰች፤ ማቴ. 2፡1-23። ኢየሱስን አሳደገች። የሥራ ሁለት ዓመት ልጅ ሲሆንም ለፋሲካ በዓል ወደ ኢየሩሳሌም ሄደች። በዚያም ኢየሱስ የተናገረውን ምንም ባታስተውለውም በልብዋ ትጠብቀው ነበር፤ ማርያም ከቤተሰቧ ጋር በናዝሬት የታወቀች ሴት ነበረች፤ ማቴ. 13፡55፤ ማር. 6፡3፤ ሉቃ. 2፡19-41-51።

በቃና ሠርግ የነበረባቸው ሰዎች የወይን ጠጅ አልቆባቸው ሲገኙ፤ ማርያም ለኢየሱስ ነገራ የመጀመሪያውን ተአምር አደረገ። ከዚያም በኋላ ከኢየሱስ ጋር ወደ ቅፍርናሆም ወረደች፤ ዮሐ. 2፡1-12። ኢየሱስ ሲያስተምር ትጉብኛው ነበር፤ ማቴ. 12፡46፤ ማር. 3፡31-35፤ ሉቃ. 8፡19-21። እስከ ቀራንዮ ተከተለችው፤ ኢየሱስ በመስቀል ላይ ሳለ ወደ ቤቱ እንዲወስዳት «እንኳት እናትህ» ብሎ ለዮሐንስ ነገረው። ዮሐንስም ወደ ቤቱ ወሰዳት፤ ዮሐ. 19፡25-27። ከትንሣኤ በኋላ ከሐዋርያት ጋር ነበረች፤ ሐ.ሥ. 1፡12-14። ብፅዕናዋ (ሉቃ. 1፡28-42-45-48)፤ እምነትዋ (ሉቃ. 1፡34-38-45፤ ዮሐ. 2፡5)፤ ታዘዥንትዋ (ሉቃ. 1፡38)፤ ትሕትናዋ (ሉቃ. 1፡38)፤ ምስጋናዋ (ሉቃ. 1፡47-55)፤ የብ. ኪ. ዕውቀትዋ (ሉቃ. 4፡17)።

11:1። ከኢየሩሳሌም አጠገብ ባለው ቢታንያ በተባለው መንደር ትኖር ነበር። ኢየሱስ ወደ ቤታቸው እየሄደ ይጠይቃቸው ነበር። ወደ እርሱ ቀርቦ ቃሉን በጽዋና ስለሰማች ኢየሱስ አመሰግናት፤ ሉቃ. 10:39-42። ወንድም አልዓዛር ከሙታን በተነሣ ጊዜ ከኢየሱስ ጋር በሰፊው ተነጋገረች (ዮሐ. 11)፤ ማርያም ኢየሱስ እንደሚሞት ስለተረዳችና በጣም ትወደው ስለነበረ በናርዶስ ሿቱ እግሩን ቀባችው፤ ዮሐ. 12:1-8።

5. ማርያም መግደላዊት፤ ምናልባት ከገሊላ ከተማ ከመጊዶል መጥታ ይሆናል፤ ማቴ. 15:39። ሰባት አጋንንት ካወጣላት በኋላ ኢየሱስን ታገለግል ነበር፤ ሉቃ. 8:2፤ ማር. 15:40-41። ይህች ሴት ለክርስቶስ መስቀልና መቀበሩ ምስክር ነበረች፤ ማቴ. 27:55-56:61። ማር. 15:40-47፤ ዮሐ. 19:25፤ ማቴ. 28:1-10፤ ማር. 16:1-8፤ ሉቃ. 24:10። ከትንሣኤው በኋላ በአትክልት ቦታ ለብቻዋ ክርስቶስ ታያት፤ ዮሐ. 20:1-18።

6. ማርያም የታናሾ ሥዕልና የዮሳፍ እናት፤ እርሷም ለክርስቶስ ስቅለትና መቀበሩ ምስክር ነበረች፤ ማር. 15:40-47፤ 16:1፤ ሉቃ. 24:10።

7. ማርያም፤ የቀለጽ ሚስት፤ ጌታ በተሰቀለ ጊዜ ከመስቀሉ አጠገብ ቆማ ነበር፤ ዮሐ. 19:25። ምናልባት ይህችና በ6 ላይ የተጠቀሰችው አንድ ይሆኑ ይሆናል።

8. ማርያም፤ ማርቆስ እናት፤ ሐ.ሥ. 12:12።

ማርያ፤ ከወርቅ ከሌላም የሚሠራ በአንገት የሚደረግ ጌተ፤ ዘጸ. 35:22።

ማርግ፤ ከእሳር አጠገብ የነበረ ሐይቅ። በማርግ አጠገብ ኢየሱስ ከነፃናውያንን አሸነፈ፤ ኢየሱስ 11:5-7። በኋላም ሐይቁ «ሁለህ» ተብሏል። ዛሬ የእስራኤል መንግሥት ሐይቁን ወራጅ ስላደረገው አንጻንድ ኩራዎች ብቻ ቀርተዋል።

ማሰርና መፍታት፤ በእስራኤል የነበሩ ሕግ አዋቂዎች በውሳኔ ታሰረ ሲሉ ተከለከለ፤ ተፈታ ሲሉ ደግሞ ተፈቀደ ማለታቸው ነበረ። በዚህ አንፃር ጴጥሮስና ሐዋርያት በክርስቶስ ያመነ ኃጢአቱ የተሰረዩለት፤ ያላመነ ግን ያልተሰረዩለት መሆኑን ለመግለጥ እንዲሁም በጠቅላላ የወንጌልን ትምህርት ለመወሰን ሥልጣን ተሰጣቸው፤ ማቴ. 16:19፤ ዮሐ. 20:23። ይህንም ወንጌልን በመስክና በማስተማር ፈጸሙ። ቀጥሎም ማሰርና መፍታት ስለ ሰው የተሰጠውን ውሳኔ ያመለክታል። የቤ.ክ. ሰዎች ማስጠንቀቂያዎችን ከሰውና ነገሩን ካጠኑ በኋላ ሰውን ከማንበራቸው ለማስወጣት ወይም ለመቀበል ሥልጣን ተሰጥቷቸዋል፤ ማቴ. 18:15-20፤ ዮሐ. 20:23። «ግዝት» ይመ.

ማሳህ፤ ፈተና ማለት ነው። እስራኤል በራዲዶም በውሃ እጦት ምክንያት እግዚአብሔርን ስለተፈታተኑ በታው «ማሳህ» ተባለ፤ ዘጸ. 17:1-7፤ ዘጸ. 6:16፤ 9:22፤ 33:8።

ማሳት፤ ሰውን ትክክለኛ አለማድረግ ወይም

ወውቆ ማታለል፤ ዘፍ. 3:13፤ ዮሐ. 7:12-47፤ ራእ. 20:10። «ሐሰተኞች» ይመ.

ማስተስረያ፤ የይቅርታ ማስገኛ።

እግዚአብሔር ጻድቅና ቅዱስ ስለሆነ ቀጣው በኃጢአተኛው ላይ ይኖራል። ሰው ከእግዚአብሔር ጋር እንዲታረቅ፤ ኃጢአቱን የሚሸፍን፤ የእግዚአብሔርንም ቀጣ የሚመልስ ማስተስረያ ያስፈልገዋል። ይህ ማስተስረያም የእግዚአብሔርን ጽድቅ አይቃረንምና በዚህ መሠረት እግዚአብሔር ይቅር ይላል። እስከ ክርስቶስ ሞት ድረስ የሚሠዋው የእንስሳት ደም ለሰው ኃጢአት ማስተስረያ ነበር፤ ዘጸ. 30:10፤ ዘኁ. 16:47። በእርግጥ የእንስሳት ደም ለዚህ የዋለው በራሱ ኃይል ሳይሆን ወደፊት ሊመጣ የነበረውን የክርስቶስን ደም በጥላነት ለማመልከት ነው። ዛሬ ግን ለአማኞች የኃጢአታቸው ማስተስረያ የክርስቶስ ደም ብቻ ነው፤ ሮም 3:25፤ ዕብ. 9:11-12:22፤ 1ዮሐ. 2:2፤ 4:10። «መሥዋዕት»፤ «ደም» ይመ.

የማስተስረያ በዓል፤ የእስራኤል ሕዝብ በሰባተኛው ወር በሥራኛው ቀን (ጥቅምት 10 ቀን ገደማ) ሥራቸውን ሁሉ ትተው ይጸሙ ነበር። በዚህ ቀን ኃጢአታቸውን ይናዘዙ። ሊቀ ካህናትም የማዕረግ ልብሱን አውልቆ ሌላ ልብስ በመልበስ መጀመሪያ ለራሱና ለካህናት፤ ቀጥሎም ለሕዝቡ መሥዋዕት ያቀርባል። በየዓመቱ በዚህ ቀን ብቻ ደሙን ይዞ ወደ ቅድስተ ቅዱሳን ይገባል። ከዚያም በታቦቱ መክደኛ ላይ ደሙን ይረግጋል። ስለዚህም የታቦቱ መክደኛ የስርዩት መክደኛ ይባላል። ከዚያ ወጥቶ እጆቹን በሚለቀቀው ፍየል ላይ ጭና የእስራኤልን ኃጢአት ያሸከመዋል። ፍየሎም ወደ ምድረ በጻ ተወስዶ ይለቀቃል፤ ዘሌ. 16:23፤ 26-28፤ ዕብ. 9:6-14፤ 13፤ 11:12። የሮም መንግሥት በ70 ዓ.ም. ቤተ መቅደስን ካፈረሰ ወዲህ አይሁድ ይህን በዓል በጸሎትና በጸም ብቻ ያከብሩታል እንጂ መሥዋዕት አያቀርቡም።

ማስታረቅ፤ «ዕርቅ» ይመ.

ማቅ፤ ከፍየል ወይም ከበግ ጠጉር የሚሠራ ልብስ። ሰዎች ሲያዝኑ (ዘፍ. 37:34፤ 2ሳሙ. 3:31)፤ ንስሐም ሲገቡ ማቅ ይለብሳሉ፤ 1ነገ. 20:27፤ ነሀ. 9:1፤ ማቴ. 11:21።

ማቱሳላ፤ የሄናክ ልጅ። እርሱም የኖላን አባት ሳሚኤን ወለደ። የሕይወቱ ዘመንም ዘጠኝ መቶ ስድሳ ዘጠኝ ዓመት ነበረ፤ ዘፍ. 5:22-27።

ማቴዎስ፤ ከ12ቱ ሐዋርያት አንዱ ነው። በ4ቱ የሐዋርያት ዝርዝሮች በዚህ ስም ሲታወቅ በማቴዎስ ወንጌል ብቻ «ቀራጭ» የሚል ቅጽል ተጨምሮ ተጠርቷል፤ ማቴ. 10:3። ማርቆስና ሉቃስ ሌዊ ብለው በቤተሰቡ ስም ይጠሩታል። የአባቱ ስም እልፍዮስ መሆኑ ተገልጧል። አስነዋሪ በነበረው የቀራጭነት ሥራ ላይ ሳለ ኢየሱስ ሲጠራው ሁሉን ተወገደ፤ በቤተሰቡ ለኢየሱስና ለቀድሞ ጓደኞቹ ታላቅ ግዝብ አደረገ፤ ማቴ. 9:9-13፤ ማር. 2:13-17፤ ሉቃ. 5:27-29። ከዚህም በኋላ ኢየሱስ በቤተ

የተገለገለ ይመስላል፤ ማቴ. 9፥28፤ 13፥1-36፤ 17፥25። የማቴዎስ ቃላት በመ.ቅ. አልተጠቀሱም። ማቴዎስ ቀራጭን እንኳ በሚመርጥ በእግዚአብሔር ጸጋ እየተደነቀ መላ ሕይወቱንና ያለውን ሁሉ ለክርስቶስ አገልግሎት የሰጠ ትሑት ሰው መሆኑ ይታያል።

ቀራጭ ቀረጥ ሲሰበሰብ

እንደ ጥንት ቤ.ክ. ትውፊት የመጀመሪያውን ወንጌል የጻፈው ማቴዎስ ነው። ዛሬ አንዳንድ ሊቃውንት ይህን አሳብ ባይቀበሉትም የወንጌሉ አጻጻፍ በጥንቃቄ ከሚጽፍና ከሚሠራ፣ ወደ ወንጌላዊነት ከተለወጠ ቀራጭ አሠራር ጋር ይስማማል። የማቴዎስ ወንጌል የተጻፈባቸው ዘመናት በብዙ ሊቃውንት የተለያዩ እንደሆኑ ቢጠቀስም፣ አንዳንዶች ማቴዎስ ወንጌሉን የጻፈው ከ50 ዓ.ም. በፊት እንደሆነ ሲያመለክቱ፣ ሌሎች ግን ጸሓፊው የማርቆስን ወንጌል ተመልክቶ ኢየሩሳሌም ከወደቀችበት ከ70 ዓ.ም. በኋላ እንዳዘጋጀው ይናገራሉ።

የማቴዎስ ወንጌል፤ ከመወለዱ ጀምሮ ታላቁን ተልእኮ እስከሚሰጥ ያለውን የክርስቶስን ታሪክ ይተርካል። ይህንም ሲያደርግ ኢየሱስ ስለ መንግሥተ ሰማያት የሰጠውን ትምህርት ከሌሎች ተግባራት ጋር በአምስት ታላላቅ ክፍሎች አያይዞ ያቀርባል፤ ም. 5-7፤ 10፤ 13፤1-52፤ 18፤ 24-25። «ማቴዎስ» ይወ.

ይህ ወንጌል ሲነበብ የሚከተሉት ባሕርያት ይታያሉ ፡-

1. መጽሐፉ በመጀመሪያ ለአይሁድ የተጻፈ መሆኑ በሚቀጥለው ይታያል ፡- ሀ) በትውልድ ሐረግ የእስራኤል ሕዝብ ታሪክ በሦስት ሲከፈል፣ ኢየሱስ የአብርሃምና የዳዊት ልጅ ነው፤ ለ) የልደቱ ታሪክ በዳዊት ልጅ ሕጋዊ አባት በዮሴፍ በኩል ይተርካል፤ ሐ) ከብ.ክ. ከ40 የትንቢት ቃላት በላይ ተጠቅሰው መፈጸማቸው ተብራርቶ ይገለጻል፤ መ) ኢየሱስ ከዐሥር ጊዜ በላይ የዳዊት ልጅ መሆኑ ተጠቅሷል፤ ሠ) በአይሁድ መካከል ተሰራጭቶ የነበረውን ሐሰተኛ ወሬ ይከላከላል፤ 28፥11-15።

2. ወንጌል ለዓለም ሁሉ ነው፤ ሀ) ኢየሱስ ሲወለድ አሕዛብ የተወለደበትን ስፍራ ፈልገው በማግኘት አመለኩት፣ ኢየሱስም ከሄሮድስ ሸሽቶ በአሕዛብ ምድር ኖረ፤ ም. 2። ለ) ከአሕዛብ የኢየሱስን በረከት የተቀበሉ ጥቂቶች አልነበሩም፤ 4፥12-16፡24-25፤ 15፥21-28። ሐ) እስራኤል በእግዚአብሔር ዕቅድ በሌላ ሕዝብ ይተካል፤ 21፥33-41። መ) ኢየሱስ ሥልጣኑ በምድር ሁሉ እውን ሲሆን፣ ወንጌል ለአሕዛብ ሁሉ እንዲሰበክ አዘዘ፤ 28፥18-20።

3. ማቴዎስ እንደ ማርቆስና እንደ ሉቃስ ሃያ ያህል ተአምራት ሲተርክ ዋናውን ፍሬ ነገር ሳይለቅ በአጭሩ ይመዘግባቸዋል።

4. በዚህ ወንጌል ብቻ ክርስቶስ መንግሥቱን ቤተ ክርስቲያን ብሎ እንደጠራው ይታያል፤ 16፥18፤ 18፥17።

በዚህ ወንጌል ኢየሱስ ሕግና ነቢያትን የሚፈጽም ጻድቅ፣ አዲስ ኪዳንን የሚሰጥ ሁለተኛ መሴ፣ በብ.ክ. ትንቢት የተነገረለት መሲሕ፣ ለዘላለም የሚገግሥ ዳዊት፣ ሰይጣንንና ሞትን የሚያሸንፍ የቤ.ክ. መሥራችና በሰማይና በምድር ሥልጣን ያለው የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑ ተገልጧል፤ 5፥17-20፤ 5፥21-22፤ 26፥27-28፤ 22፥21-45፤ 16፥18፤ 28፥18።

የማቴዎስ ወንጌል አከፋፈል እንደሚከተለው ሊሆን ይችላል ፡-

መግቢያ፤ የኢየሱስ ልደትና የአገልግሎት ዝግጅት፤ 1፥1-4፥11።

1. የኢየሱስ ስብከትና አገልግሎት አጀማመር፣ ስለ መንግሥቱ አባላት፣ ሀ) ጠባይ፣ ለ) ሕግ አፈጻጸም፣ ሐ) ሃይማኖት፣ መ) ፍርድ የሰጠው ትምህርት፤ 4፥12-7፥29።
2. ኢየሱስ በተአምራት ሥልጣኑ ማሳየቱና ስለ መንግሥቱ አገልጋዮች አሠራር የሰጠው ትምህርት፤ 8፥1-10፥42።
3. ኢየሱስ አገልግሎቱን ሲፈጽም ያጋጠመው የፈረሳውያን ተቃውሞና በምሳሌዎች ስለ መንግሥቱ እድገት የሰጠው ትምህርት፤ 11፥1-13፥52።
4. ኢየሱስ ደቀ መዛሙርቱን ለብቻቸው ማስተማሩና ስለ መንግሥቱ አባላት ኅብረት የሰጠው ትምህርት፤ 13፥53-18፥35።
5. ኢየሱስ ገሊላን ለቆ ወደ ኢየሩሳሌም መውጣቱና ስለ መንግሥቱ መምጣት ያስተማረው ትምህርት፤ 19፥1-25፥46።
6. የኢየሱስ አገልግሎት ፍጻሜ፤ ኢየሱስ ለደቀ መዛሙርቱ የተናገራቸው የመጨረሻ ቃላት፣ መያዙ፣ ሕማማቱና ትንሣኤው፤ 26፥1-28፥15።
መደምደሚያ፤ የታላቁ ተልእኮ አደራ፤ 28፥16-20።

ማትረፊያ፤ ጥቅም፣ ዋጋና ክብር ማግኛ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል፤ 1ጢም. 6፥4-6። አሳብ 1ጢም. 4፥7-8 ላይ በግልጽ ተብራርቷል።

ማኅበር፤ ሕዝብ በአንድነት ሊተባበር ማኅበር ይባላል። ብዙ ጊዜ የእስራኤል ሕዝብ በጠቅላላው ማኅበር ይባላሉ፤ ዘጸ. 35፥1፤ ዘሌ. 4፥13፤ ዘጉ. 10፥2። በአ.ኪ. የእግዚአብሔር ማኅበር ቤተ ክርስቲያን በሚለው ቃል ተተርጉሟል። ይህም ስያሜ በሰማይ ላለው የቅዱሳን አንድነት መጠሪያ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ዕብ. 12፥23።

ማኅተም፤ ማተሚያ፤ ከወርቅ፣ ከብር፣ ከክብረ ማዕድን ወይም ከተራ ማዕድን የሚቀረጽ፣ የእንስሳ የሌላም መልክ፣ የሰው ስምና ማዕረግ የሚገኝበት። ለዎች በአንገታቸው ያንጠለጥሉት ወይም በቀለበት መልክ አድርገው በጣታቸው ይይዙት ነበር፤ ሐጌ 2፥23። ነገሩን ለማረጋገጥ ማኅተማቸውን በሰም፣ በጭቃ፣ በሸክላ በሌላም ያትማሉ። ማኅተም ሥልጣንን (ዘፍ. 41፥42)፣ ባለቤትነትን ሊያረጋግጥ ይችላል፤ ኤር. 32፥10-14። በንጉሥ ወይም በሌላ ከፍተኛ ባለሥልጣን ማኅተም የታተመ አይለወጥም፤ አሰ. 8፥8፤ ዳገ. 6፥17፤ ማቴ. 27፥66። እግዚአብሔር ከዓለም ለይቶ የቃል ኪዳን ተካፋይ ያደረጋቸው ሕዝብ በሚታይ ምልክት፣ ይኸውም በብ.ኪ. በግዝረት በአ.ኪ. በጥምቀት የሥላሴን ስም በላያቸው በማድረግ እንዲታተሙ አሟል፤ ዘፍ. 17፥7-10፤ ሮም 4፥11፤ ማቴ. 28፥19። የሚታየው ማኅተም ለማይታየውና ለዋናው ማኅተም፣ ግለትም በመገረስ ቅዱስ ለመታተም ምልክት ነው፤ 2ቆሮ. 1፥22፤ ኤፌ. 1፥13፤ 4፥30። ማኅተም የእግዚአብሔር ወገኖች መሆናቸውንና ለዘላለም መዳናቸውን ያረጋግጥላቸዋል።

በ1400 ዓመት ክክ.በ. የተቀረጸ፣ የከነዓን ክብ ማኅተምና እትሙ

«የታተመ መጽሐፍ» ወይም «ራእይ» ሲል ገና ያልተገለጠ የሥጢር ማለት ነው፤ አሳ. 29፥11፤ ዳገ. 12፥9፤ ራእ. 5፥1። ጊዜው ሲደርስ ግን ትንቢቱ በማኅተም አይዘጋም፤ ራእ. 22፥10። በአ.ኪ. በምሳሌነት ማኅተም ለእምነት፣ ለልጅነት ለሌላም ማረጋገጫ ተነግሯል፤ ዮሐ. 3፥33፤ 6፥27፤ ሮም 15፥28፤ ራእ. 7፥2-8።

ማኅፀን፤ በሴት ሆድ ውስጥ ጽንሰ እስኪወለድ ድረስ የሚያድግበት የአካል ክፍል። በብ.ኪ. ዘመን ሴት ለመፅኑስ ባትችል፣ ከእግዚአብሔር እንደመጣና

ለሐዘን እንደ ትልቅ ምክንያት ሲቋጠር፣ እግዚአብሔር ማኅፀንን ሲከፍት ግን ትልቅ ደስታን ይፈጥር ነበረ፤ ዘፍ. 20፥17-18፤ 29፥31-32፤ 30፥22-24፤ 1ኛሙ. 1፥5-6፤ ሉቃ. 1፥7-13-14-58።

ማኑሄ፤ የሶምሶን አባት። የሰሙ ትርጉም «ዕረፍት» ማለት ነው፤ መላ. 13፥2-25፤ 14፥3-4-5-10፤ 16፥31።

ማንኩራፋት፤ በሰርን ወይም በአፍንጫ መጮኽ። ቃሉ ለፈረስ ይጠቅማል፤ ኢዮብ 39፥20።

ማኸላት፤ ማኸላት የዕብራይስጥ ቃል ነው (መዝ. 53 እና 88 ርእስ)፣ ትርጓሜው ተረስቷል፣ ሆኖም መዝሙሮች የተዘመሩበትን የዜማ ስልት ያመለክት ይሆናል።

ማዋቀሪያ፤ የጣራ ዋልታ መጋጠሚያ ወይም መጀመሪያ፤ መ.መ. 1፥17።

የማዕዘን ድንጋይ፤ በሕንጻ ክፍል ሁለት ግድግዳዎች የሚገናኙበት «የማዕዘን ድንጋይ» ይባላል። ግንባቻ የማዕዘንን ድንጋይ በጥንቃቄ ያኖረዋል። ግድግዳውም በዚያው ልክ ይሠራል። የማዕዘን ራስ ድንጋይ የሚለው በመሠረቱ ወይም በማዕዘን ላይ ያለው ዋና ድንጋይ ነው። በዚህ አንጻር ክርስቶስ የቤ.ክ. የማዕዘን ራስ ድንጋይ ተብሏል፤ መዝ. 118፥22፤ ማቴ. 21፥42፤ ኤፌ. 2፥20፤ 1ኛጥ. 2፥5-7።

ማዕድኖች፤ በብ.ኪ. ዘመን በማዕድን የመጠቀም ዕውቀት ተጀምሮ ነበር። ልዩ ልዩ ብረታ ብረትና ድንጋይ ከመሬት ተቋቋሮ ይወጣ ነበር፤ ዘጉ. 31፥22፤ ዘጸ. 8፥9፤ ኢዮብ 28፥1-11።

1. ብረታ ብረት። ብረት (ዘፍ. 4፥22)፣ ብር (ዘፍ. 13፥2)፣ ቆርቆሮ (አሳ. 1፥25)፣ ናስ (ዕዝ. 8፥27)፣ እርሳስ ወይም ዐረር (ዘካ. 5፥7፤ ዘጸ. 15፥10)፣ ወርቅ፤ ዘፍ. 2፥11።

2. ድንጋዮች። ቡላድ (ሕዝ. 3፥9)፣ ባልጩት ድንጋይ (አሳ. 50፥7)፣ አልባስጥርስ (ማቴ. 26፥7)፣ ዕብነ በረድ (አሰ. 1፥6) ጭንጫ ድንጋይ፤ ዘጸ. 8፥15።

3. ከመሬት የተገኘ ሌላ ዓይነት። አሸዋ (ዘጸ. 33፥19)፣ ቅጥራን (ዘፍ. 6፥14)፣ ዝፍት (ዘፍ. 14፥10)፣ ዲን (ዘፍ. 19፥24)፣ ጨው፤ 2ኛሙ. 8፥13። «የከበሩ ድንጋዮች» ይሙ.

ማዕድ፤ የምግብ ጠረጴዛ፤ 1ነገ. 2፥7። ማዕድን ማገልገል ማለት ለድሆች እርዳታን ማክፈል ማለት ነው፤ ሐ.ሥ. 6፥2። ቅዱስ ቍርባን የሚሰናዳበት የጌታ ማዕድ ይባላል፤ 1ቆሮ. 10፥21። «ገበታ» ይሙ.

ማዕጠንት፤ የዕጣን ግጠኛ፤ ዕብ. 9፥4። «ጥና»፣ «የዕጣን መሠዊያ» ይሙ.

ማዘቢያ፤ የጫማ ማሰሪያ ጠፍር ወይም ሌላ ዓይነት ገመድ፤ አሳ. 5፥27፤ ሉቃ. 3፥16።

ማዛሮት፤ የከዋክብት ስም የትኞቹ እንደሆኑ አይታወቅም። አንዳንድ ሰዎች ጠንቋዮች የሚጠነቅሱባቸው ዐሥራ ሁለት ከዋክብት ናቸው ይላሉ፤ ኢዮብ 38፡32።

ማደሪያ፤ በጥንት ዘመን እንግዳ ተቀባይነት የተለመደ እንደ መሆኑ መጠን ሰዎች መንገደኞችን በቤታቸው ተቀብለው ያላድሩ ነበር፤ ዘጸ. 2፡20፤ ሐ.ሥ. 28፡7። ሆኖም ነጋዴዎች በሚመላለሱባቸው መንገዶች ሰውንና እንስሳትን የሚያላድሩ ማደሪያዎች ይሠሩ ነበር፤ ኤር. 14፡8፤ ሉቃ. 10፡34፡35። «የእግዚአብሔር ማደሪያ» ይሙ.

ማጅት፤ በቤት ውስጥ የሚሠራ ክፍል (ጉዳ)። የመቃብር ምሳሌ በውጤት ምሳ. 7፡27።

ማጎግ፤ 1. የያፌት ልጅ፤ ዘፍ. 10፡2። 2. ከያፌት ልጅ የተገኘ ወገን ወይም አገር። ማጎግ ከእስራኤል በስተሰሜን የኖሩ ሕዝቦች ከመሆናቸው በቀር ዛሬ እነማን እንደሆኑ ለማወቅ አይቻልም። በሕዝቅኤል አስተሳሰብ ግን በታወቀው ዓለም ዳርቻ የኖሩ ሕዝቦች ነበሩ። በትንቢት ቃል መሠረት በእግዚአብሔር ሕዝብ ላይ ለሚነኩ ምሳሌ ናቸው። የእግዚአብሔርን ሕዝብ ለማጥፋት ይሞክራሉ። እግዚአብሔር ግን ያጠፋቸዋል፤ ሕዝ. 38፤ 39፤ ራእ. 20፡8።

ማጠፊያ፤ ከወርቅ፣ ከብርና ከሌላም የሚሠራ ላንቃ የሚዞርበት፤ 1ነገ. 7፡50። የሰነፍ ሰው ጠባይ ተገልጦበታል፤ ምሳ. 26፡14።

ማጨብጨብ፤ በሚገባ ወይም በማይገባ ጉዳይ ላይ እጅና እጅን በማገናኘት ደስታን መግለጥ፤ 2ነገ. 11፡12፤ ኢዮብ 34፡37፤ መዝ. 47፡1፤ 98፡8፤ ሕዝ. 25፡6፤ ናሆም 3፡17።

ማጫ፤ ወንድ በጋብቻ ጊዜ ለሴት ወይም ለሴቲቱ ወላጆች የሚሰጠው ስጦት፤ ዘፍ. 34፡12። ወንድ ያልታወቁት ልጆቹን ሲደፍር ሊያገባትም ባይፈልግ ሙሉ ማጫ ይሰጥ ነበር፤ ዘጸ. 22፡16፡19። «አጨ» ይሙ.

ሚልኮል፤ የዳዊት ሚስት፣ ከሳኦል ሴቶች ልጆች ታናሹቱ። ዳዊትንም ወደደች፣ ሳኦል ለእርሱ መዳሩ ግን ወጥመድ እንድትሆነው ነበር፤ 1ኛሙ. 14፡49፤ 18፡20-28። ዳዊት ከሳኦል ሸሽቶ እንዲያመልጥ ረዳችው፤ 1ኛሙ. 19፡11-17። ዳዊት በተሰደደ ጊዜ ፈልጦ ለሚባል ሰው ተሰጠች፤ 1ኛሙ. 25፡44። ዳዊት ከነገሠ በኋላ እንደገና አስመጣት (2ኛሙ. 3፡13-16)፣ በእግዚአብሔርም ፈት በዘፈነ ጊዜ ናቸው። ከዚህ የተነሣ ላትወልድ ቀረች፤ 2ኛሙ. 6፡16-23።

ሚምፊቦስቴ፤ 1. የዮናታን ልጅ፣ የንጉሥ ሳኦል የልጁ ልጅ። በልጅነት ወድቆ አንካሳ ሆነ። ዳዊት ስለ ዮናታን ብሎ በቤተ መንግሥት ተቀብሎ አከበረው፣ የሳኦልን ርስት መለሰለት፤ 2ኛሙ. 4፡4፤ 9፡1-13። ባሪያው ሲባ እርሱን ለዳዊት በሚላት በደለው፤ 2ኛሙ. 16፡1-4፤ 19፡24-30። አንዳንድ

መሪበአል ይባላል፤ 1ዜ.መ. 8፡34፤ 9፡40። 2. ሪድፋ ለሳኦል ከወለደቻቸው ሁለት ልጆች አንዱ ነበረ፤ 2ኛሙ. 21፡1-14፤ በተለይ ቍ. 8።

ሚምፎስ፤ በብ.ክ. ዘመን የግብጽ መናገሻ ከተማ። ናቡከደነፆር ኢየሩሳሌምን ካፈረሰ በኋላ አያሌዎቹ አይሁድ ወደ ሚምፎስ ተጓዙ፤ ኤር. 44፡1። ነቢያት ሚምፎስ እንደሚጠፋ ተናገሩ፤ ኢሳ. 19፡13-15፤ ኤር. 46፡14፡19። ሚምፎስ ከነበረበት ሠላሳ ኪ.ሜ. ርቆ ካይሮ ይገኛል። ካ. 2. ሰ።

ሚራሪ፤ ከሌዊ ሦስት ልጆች ታናሹ፤ ዘፍ. 46፡11። እስራኤላውያን በምድረ በዳ ሲጓዙ የሚራሪ ወገን የመገናኛውን ድንኳን ሳንቆችና ምሰሶች ይሸከሙ ነበር፤ ዘጉ. 3፡33-37፤ 7፡8። ዳዊት ታቦቱን ወደ ጽዮን ሲያወጣ ያገለግሉ ነበር፤ 1ዜ.መ. 15፡6።

ሚሮብ፤ ከሳኦል ሴቶች ልጆች ታላቁቱ፤ 1ኛሙ. 14፡49። ሳኦል ለዳዊት ሊድራት ተስፋ ከሰጠ በኋላ ለሌላ ሰው ሰጣት፤ 1ኛሙ. 18፡17-19። የወለደቻቸው አምስት ልጆች ተሰቀሉ፤ 2ኛሙ. 21፡1-9፤ በተለይ ቍ. 8።

ሚሮዳክ፤ የአማልክት ንጉሥ የተባለ የባቢሎን ዋና አምላክ፤ ኤር. 50፡2።

በ950 ዓመት ገደማ ከክ.በ. ከድንጋይ የተቀረጸ የሚሮዳክ ምስል

ሚንጦ፤ እንደ ትልቅ ሸካ ጣት ያለው ከድስት ጣት የተሠራ ጣት መሣሪያ፤ ዘጸ. 27፡3፤ 1ኛሙ. 2፡13፡14።

የሜዳ አሀያ፤ «አንስሳት» ይመ.

ሜዶን፤ ሜዶናውያን፤ ከነዛ በስተምሥራቅ የነበረ አገርና ሕዝብ። ሜዶን መጀመሪያ በመ.ቅ. ሲጠቀስ በአሦር መንግሥት ውስጥ ነበረ፤ 2ነገ. 17፡6። ነገር ግን አሦር በደከመች ጊዜ ሜዶን ነፃነትን ለአሞር ጊዜ አገኘ፤ ኃይለኛ ሕዝብም ሆነ፤ ኢሳ. 13፡17። በኋላ በፋርስ ንጉሥ በቂርስ ተሸነፈና ከፋርስ መንግሥት ጋር ሕጋቸውና ባህላቸው አንድ እስኪሆን ድረስ ተባበሩ፤ ዳን. 6፡8፡15። ከሜዶን ዘር የነበረው ጳርዮስ በባቢሎን ንጉሥ ሆነ፤ ዳን. 5፡30-6፡28።

በ500 ዓመት ገደማ ከክ. በ. የተቀረጸ የአንድ ሜዶናዊ ቅርጽ

ምልክት፤ የማይታየውን ነገር የሚገልጥና የሚያረጋግጥ። 1. ተአምራት፤ ጌታ ይፈጽማቸው የነበሩት ተአምራት ምልክት ተብለዋል፤ ዮሐ. 2፡11፤ 6፡14፡26-27። የመንፈሳዊ ሕይወት እንጀራ መሆኑን ለመግለጥ እንጀራን አበዛ፤ ዮሐ. 6፡14፡26-27። የዓለም ብርሃን መሆኑን ለመግለጥ ዕውሩን አበራ፤ ዮሐ. 9፡5-7። 2. የእግዚአብሔር የተሰፋ ቃል ምልክት፤ ቀስተ ደመና፤ ዘፍ. 9፡12። ግዝረት፤ ሮም 4፡11። 3. የእግዚአብሔርን የተሰፋ ቃል የሚጠቁምና የሚያረጋግጥ፤ ኢሳ. 7፡14።

ምልጃ፤ አማለጀ፤ መሠረታዊ ትርጉሙ አንዱ ስለ ሌላው መለመን። እነሙሴ በምድር ላይ ሳሉ ስለ እስራኤል ማለዱ፤ ጸሎታቸውም ተሰማ፤ ዘጉ. 14፡19-20። ክርስቶስ ለደቀ መዛሙርቱ ለመነ፤ ሉቃ. 22፡32፤ ዕብ. 5፡7-10። ምእመናን ለሌሎች እንዲለምኑ ታዘዘዋል፤ ፊል. 4፡6፤ 1ጢዋ. 2፡1-2። ክርስቶስ «... ሊያማልድ ዘወትር በሕይወት ይኖራልና ... በእርሱ ወደ እግዚአብሔር የሚመጡትን ፈጽሞ ሊያድናቸው ይችላል»። የእርሱ ምልጃ

አንደ እኛ ልመና አይደለም፤ ምክንያቱም፤ ሀ) አንድ ጊዜ ራሱን መሥዋዕት አድርጎ በማቅረቡ ለምእመናን ፍጹም ደኅንነት አስገኝቶላቸዋል። ለ) ለዘለዓለም ሕያው ሆኖ በሰማይና በምድር ሥልጣንን ሁሉ በመቀበል በአብ ቀኝ ተቀምጧል፤ ሮም 8፡34፤ ዕብ. 7፡25፤ 1ዮሐ. 2፡1። መንፈስ ቅዱስ ደግሞ ለምእመናን ያማልዳል፤ ይህም ለድካማቸው ኃይልን ይሰጣል ማለት ነው፤ ሮም 8፡26። «ማለደ» ይመ.

ምሕረት፤ የእግዚአብሔር የርኅራኄ ባሕርይ። ቅጣት ለሚገባው የሚሰጥ ይቅርታ (መዝ. 51፤ 130፡7-8)፤ ለደካሞች፤ ለበሽተኞች፤ ለድሆችም ቸርነትና እርዳታን ማድረግ ነው፤ ምሳ. 14፡21፡31፤ ሆሴዕ 14፡3፤ ሮም 5፡6፤ ማር. 10፡46-52። እግዚአብሔር ከምሕረቱ የተነሣ ስለ እኛ ሲል በመስቀል ላይ እንዲሞት አንድ ልጁን ሰጠ፤ ኤፌ. 2፡4፡5፤ 1ጴጥ. 1፡3። ምእመናን ምሕረት እንዲያደርጉ ታዘዘዋል፤ ያዕ. 2፡1-13፤ ሉቃ. 6፡36፤ ማቴ. 5፡7፤ ሮም 12፡19። እግዚአብሔር ከማናቸውም ነገር ሁሉ ይልቅ ምሕረትን ይወዳል፤ ሆሴዕ 6፡6፤ ሚክ. 6፡8፤ ማቴ. 12፡7። «መሐረ»፤ «ማረ» ይመ.

ምሥራቅ፤ ፀሐይ ጧት የምትታይበት አቅጣጫ። በብ.ክ. ዋናው የቤተ መቅደስ በር በምሥራቅ ነበር፤ እግዚአብሔር በምሥራቅ በኩል ራሱን ለሕዝቅኤል በራእይ ገለጠ፤ ዘጉ. 3፡38፤ ሕዝ. 10፡19፤ 11፡23፤ 43፡2-4። የምሥራቅ ሰዎች ሲባል ከእስራኤል አገር በስተምሥራቅ አቅጣጫ የሚኖሩ ሰዎች ማለት ነው፤ ኢዮብ 1፡3፤ ማቴ. 2፡1-2። ምሥራቅ ከምዕራብ እንደሚርቅ ማለት በፍጹም የራቀና የተለየ ማለት ነው፤ መዝ. 103፡12።

የምሥራቅ ነፋስ፤ በግብጽ። በእስራኤልም በኩል የሚነፍስ የሞቀ ነፋስ። ከምድረ በዳ ስለሚነፍስ ሁሉን ያደርቃል፤ ዘፍ. 41፡6፤ ሕዝ. 17፡10። በምላሌነት ስለ እግዚአብሔር ፍርድ ይናገራል፤ ኢሳ. 27፡8፤ ኤር. 18፡17።

ምሥጢር፤ በሰዎች ምርመራ ላይሆን በእግዚአብሔር አንዳንድ ጊዜም በሰው ሊገለጥ የሚችል። ለሰዎች ያልተገለጠ በእግዚአብሔር ዘንድ ታውቆ ያለ ምሥጢር ይባላል፤ ዘዳ. 29፡29። አንዳንድ ጊዜ በእ.ክ. ምሥጢር ማለት የምላሌ ወይም የቃል ትርጉም ማለት ነው፤ ማቴ. 13፡11-13፤ 1ቆሮ. 2፡7፤ ራእ. 1፡20፤ 17፡5-7፤ ኤፌ. 5፡32። ለተመረጡት የምሥጢር መክፈቻ ተሰጣቸው፤ ማር. 4፡11።

አብዛኛውን ጊዜ ምሥጢር ሲባል ለብዙ ዘመናት ተሰውሮ የኖረ አሁን ግን በወንጌል የተገለጠ ከእግዚአብሔር የወጣ የእውነት ቃል ትምህርት ማለት ነው፤ ሮም 16፡25፡26፤ 1ቆሮ. 15፡51፡52፤ ቆላ. 1፡26፤ 2ተሰ. 2፡7። የወንጌል ምሥጢር እግዚአብሔር በክርስቶስ በኩል ደኅንነትን ለዓለም ሁሉ ማቅረቡ ነው፤ ኤፌ. 1፡9፤ 3፡3-6፤ 6፡19፤ ደኅ. 3፡16።

ምሪት፤ «መራ» ይመ.

ምሪት፤ የልጅ ሚስት። የልጅ ሚስት ምሪት የምትባለው ለባል ዋ አባትና እናት ብቻ ነው። ለሌሎች ግን ለምሳሌ ለባል ዋ ወንድሞች ዋርሳ፣ ለእንቶቹ አይት ትባላለች። ከምሪት መድረስ ተከልክሏል፤ ዘሌ. 18+15። ይሁዳ ከምራቱ ልጆችን ወለደ፤ ዘፍ. 38+12-30። ክርስቶስን በማመንና ባለማመን ምክንያት ማስተናገድ ምራት እንደሚለያዩ ራሱ ክርስቶስ ተናገረ፤ ሉቃ. 12+53።

ምርኮ፤ በጦርነት አንደኛው ወገን ሲያሸንፍ የሚወስደው ሀብት፣ እንደሰላ ሰው ... ወዘተ፤ ዘዳ. 20+14-18። አብርሃም ከምርኮው ዐሥራት ሰጠ፤ ዘፍ. 14+20። ዳዊት ወደ ጦርነት የሄዱ ከጌዝ ጠባቂዎች ጋር ምርኮውን በአንድነት እንዲካፈሉ አዘዘ፤ 1ኛው. 30+21-25። ክርስቶስ አብረውት ድል ከሚነሡ ጋር ምርኮን ይካፈላል፤ ኢሳ. 53+12። «እርም» ይመ.

ምርጫ፤ ሰውም የራሱ ፈቃድ ስለሚኖረው እንደ ተፈጥሮው፣ ጠባቂና ሁኔታው ትልቅ ወይም ትንሽ ነገርን መርጦ መኖር ይችላል፤ ዘፍ. 6+2፣ 13+11፤ ሉቃ. 6+13፣ 10+42፣ 14+7፤ ሐ.ሥ. 6+5። «ነገ ፈቃድ»፣ «እግዚአብሔር 6» ይመ.

ምሳሌ፤ አንድን ነገር ግልጥ ለማድረግ ሲፈለግ የሚቀርብ ማስረጃ፣ ማብራሪያና መግለጫ። ምሳሌ ነገር እንዳይረሳ ያደርጋል፤ በይበልጥም ያብራራል፤ ሰው እንዲያስብበት ይቀስቅሳል። ዘዘፍ. 10+9 ጀምሮ ብዙ ምሳሌዎች ይገኛሉ። ሰሎሞን ብዙ ምሳሌዎችን ተናግሯል፤ 1ኛ. 4+32-33። ከሁሉም በላይ ክርስቶስ አብዛኛውን ጊዜ በምሳሌ አስተማረ፤ ማቴ. 13+35። ምሳሌዎችም የታወቁ ናቸው፤ ማር. 4+33-34። ምሳሌ አስተዋይን ብላህ ያደርጋል፤ የማያስተውልን ግን በድንቁርና ያጨልማል፤ ማር. 4+10-12።

ምሳሌን ለመተርጉም ጥንቃቄ ያስፈልጋል። በተለይ ሦስት ዓይነት ምሳሌዎች አሉ። እንደየዓይነታቸው ይተረጎማሉ። (ሀ) እንደ ተረት ያለ አጭር ምሳሌ፣ ለምሳሌ ያህል ኢየሱስ «መልካም እረኛ እኔ ነኝ» ሲል እረኛ በጎቹን እንደሚጠብቅ ተከታዮቹን ይጠብቃል ማለት ነው። (ለ) ብዙ ድርጊት የሚገኝበት፣ ለድርጊቱም ትርጉም የሚሰጥ ምሳሌ፣ ለምሳሌ ያህል የዘራው ምሳሌ ይህን ያሳያል፣ እያንዳንዱ ቃል ትርጉም አለው፤ ማቴ. 13+3-9-18-23። (ሐ) ብዙ ድርጊትና አላብ የሚገኝበት ለየድርጊቱና ለየአላቡ ትርጉም የማይሰጥ ምሳሌ፤ ይህን ለመተርጉም ምሳሌው የተነገረበትን ምክንያት ማስተዋል ያስፈልጋል። የጎርጎሩን ሳምራዊ ምሳሌ ይመ. (ሉቃ. 10+25-37)። ለስም የተጠቀሱ ቃላት ወይን፣ ዘይት፣ አህያ፣ ዲናር ... ወዘተ. የምንና የምን ምሳሌዎች ናቸው ብለን በገንጠቅ የፈለግነውን ምሥጢር ለናገሻቸው እንችላለን። ክርስቶስ ምሳሌውን የተናገረው የሕግ አዋቂውን ጥያቄ ለመመለስ ነው። እንግዲህ ይህ ታሪክ የሰው ባልንጀራ ግን እንደሆነ ያሳያል። ወይን ዛፍት

የሰው-ደውን ችርነት ያሳያሉ እንጂ ለእያንዳንዳቸው ልዩ ትርጉም አይኖራቸውም።

ምሳሌ፤ የኢየሱስ ክርስቶስ ምሳሌዎች፤ ካስተማረባቸው መካከል ዋናዎቹ በገጽ 58 ሰንጠረዥ ላይ ይታያሉ።

ምሳሌ፣ መጽሐፈ ምሳሌ፤ ከጥንት ጀምሮ የያገሩ መምህራን ትምህርታቸውን በምሳሌዎች አማካይነት ሲያስተምሩ ቆይተዋል፤ በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ጥበበኛው ሰሎሞን እግዚአብሔርን የሚፈራ ሰው እንዴት መኖር እንደሚገባው ያስተምራል። ምሳሌዎቹ የሰውን ሕይወት በየክፍሉ እየነኩ ተገቢውን አካሄድ ያመለክታሉ፤ ዋና ትምህርታቸውም እንዲህ የሚል ነው፡- «ጥበብ ከእግዚአብሔር ጋር በመተባበር ዕውቀትንና ማስተዋልን አግኝቶ በሥራ ላይ ማዋል ነው።»

ይሁን እንጂ ምሳሌዎቹ ሁሉ የሰሎሞን አይደሉም። የ«ጠቢባን»፣ የአጉር፣ የልሙኤልም አሉ፤ 22+17፣ 24+23፣ 30+1፣ 31+1። ከምዕራፍ 1 አንጦቶ እስከ 9 መጨረሻ ድረስ ምክር ሰጪዋ ራስዋ ጥበብ ናት። በጉዳና ትሙዝላች፣ ከከተማይቱ ከፍተኛ ስፍራ ላይ ትጠራለች (1+20፣ 8+1-3፣ 9+1-3)፣ በሆም የምትሰጠው ትምህርት የሰሎሞንን ነው። ቀጥሎ ከ10-22፣ 16 እና ከ25-29፣ ራሱ ሰሎሞን የፈጠራቸው ምሳሌዎች ናቸው። ከእግዚአብሔር ዘንድ ልዩ ጥበብን እንደ ተቀበለና ሦስት ሺህ ምሳሌዎችን እንደ ተናገረ ታውቋል፤ 1ኛ. 3+10-12፣ 4+29-34። ከእነዚህ ምሳሌዎች ብዙዎቹ በዚህ መጽሐፍ ተጠቃለዋል። የይሁዳ ንጉሥ የሕዝቅያስ ሰዎች ሌሎችን ሰበሰቡዋል (25+1)፤ እነዚህም በመጽሐፈ ምሳሌ በመጨረሻዎቹ 7 ምዕራፎች ያሉት ናቸው (25-31)፤ በግዕዝ «መጽሐፈ ተግሣድ» ተብለዋል።

መጽሐፍት መቼ ተጻፈ? ቢባል ምናልባት ሰሎሞን በዘመነ መንግሥቱ ማለትም በ950 ከክ.በ. ጀምሮት ይሆናል። የሕዝቅያስም ሰዎች 700 ከክ.በ. ሌሎችን ጨምረዋል። አይሁድ 450 ከክ.በ. ከምርኮው ሲመለሱ መጽሐፍን አጠናቀው ሳይጽፉት አልቀሩም።

መጽሐፍ የተጻፈው በግጥም መልክ ነው፤ ምክንያቱም በግጥም የተሰጠ ትምህርት በልብ ስለሚያዝነው።

ምሳሌዎቹ ራሳቸውን የቻሉ ናቸውና እያንዳንዱ እየተነበበ ለብቻው ይታሰብበታል እንጂ፣ የተያያዘ ታሪክ እንደሚነበብ ዓይነት ምሳሌዎቹ አይነበቡም። ይሁን እንጂ በዓይነት በዓይነቱ በአንድ ክፍል ውስጥ ተጠቅልሏልና እያንዳንዱን ምሳሌ ከተመሳሳዩ ክፍል ጋር ማንበብ ይገባል።

ክርስቶስ፣ ጴጥሮስና ጳውሎስ፣ ያዕቆብም መጽሐፈ ምሳሌን ጠቅሰውታል፤ ሉቃ. 14+8-10 ከምሳ. 25+6-7 ጋር፣ 1ጴጥ. 4+18 ከምሳ. 11+31 ጋር፣ 2ጴጥ. 2+22 ከምሳ. 26+11 ጋር፣ ሮሞ 12+20 ከምሳ. 25+21-22 ጋር፣ ያዕ. 4+6 ከምሳ. 3+34 ጋር አንጻሩ።

የኢየሱስ ምሳሌዎች	ማቴዎስ	ማርቆስ	ሉቃስ
ከዕንቅብ በታች ያለ መብራት	5÷14-15	4÷21-22	8÷16፤11÷33
ልባምና ሰነፍ አናጸዎች	7÷24-27		6÷47-49
በአረጅ ልብስ ላይ አዲስ እራፊ	9÷16	2÷21	5÷36
በአረጅ አቁማዳ አዲስ ወይን	9÷17	2÷22	5÷37-38
ዘሪና የመሬት ዓይነቶች	13÷3-8:18-23	4÷3-8:14-20	8÷5-8:11-15
ሰንዴና አንክርዳድ	13÷24-30:36-43		
የሰናፍጭ ቅንጣት	13÷31-32	4÷30-32	13÷18-19
የተሸሸገ እርሾ	13÷33		13÷20-21
የተሰወረ ሀብት	13÷44		
መልካም ዕንቁ	13÷45-46		
በበሕር ላይ የተጣለ መረብ	13÷47-50		
የቤት ባለቤት	13÷52		
የጠፋ በግ	18÷12-14		15÷4-7
ምሕረት የማያደርግ ባሪያ	18÷23-34		
የወይን አትክልት ሠራተኞች	20÷1-16		
ሁለት ልጆች	21÷28-32		
የወይን አትክልት ተክራሮች	21÷33-44	12÷1-11	20÷9-18
የሰርግ ግብዣ	22÷2-14		
የበለሰ ዛፍ ምልክቶች	24÷32-35	13÷28-31	21÷29-31
ታማኝና ልባም ባሪያዎች	24÷45-51		12÷42-48
ዐሥር ቈንጃጅት	25÷1-13		
ለሦስት ባሪያዎች የተሰጡ መክሊቶች	25÷14-30		
በጎችና ፍየሎች	25÷31-46		
የሚያድግ ዘር		4÷26-29	
ጌታቸውን የሚጠባበቁ ባሪያዎች		13÷33-37	12÷35-40
አበዳሪና ተበዳሪዎች			7÷41-43
ደጉ ሳምራዊ			10÷30-37
ሦስት ወዳጆች			11÷5-8
ሞኝ ሀብታም			12÷16-21
የማታፈራ የበለሰ ዛፍ			13÷6-9
የግብዣ ስፍራ			14÷7-14
ትልቁ ግብዣ			14÷16-24
የጠፋ ድሪም			15÷8-10
የጠፋ ልጅ			15÷11-32
ልባም መጋቢ			16÷1-8
ሀብታሙና አልጎዛር			16÷19-31
አሠሪ ጌታና ባሪያ			17÷7-10
ነዝናዢ መበለት			18÷2-8
ፈረሳዊውና ቀራጩ			18÷10-14
ለዐሥር ባሪያዎች የተሰጡ ምናኞች			19÷12-27

ምስል፤ ከእንጨት ወይም ከድንጋይ የተቀረጸ፣ ወይም ከናስና ከብር፣ ከወርቅም ከሌላም በማቅለጫ የተቀረጸ፣ አረማውያን አማልክታቸውን የሚያመልኩበት፣ እስራኤል ምስልን ቀርጸው እንዲያመልኩ ተከልክለዋል። ምክንያቱም እግዚአብሔርን በተፈጠረ ነገር መመስል አይቻልምና ነው፤ ዘጸ. 20:4-6፤ 34+17፤ ዘጸ. 4+15-19፤ ኢሳ. 40+18። እስራኤል ከእግዚአብሔር ሲርቁ ምስሎችን ሠሩና በምስሎ አማካይነት ሊያመልኩት ሞከሩ፤ ዘጸ. 32+1-6፤ 1ነገ. 12+26-29፤ 14+9። አረማውያን በየአገራቸው ብዙ ዓይነት ምስል ይሠሩ ነበር፤ ኢሳ. 30+22፤ 40+20፤ ጻገ. 3+11 ሐ.ሥ. 19+24። «ጣዖት» ይሙ.

ምስክር፤ 1. ቃል ኪዳን፣ ምልክት፣ መዝሙር ሌላም ምስክር ወይም መታሰቢያ ሊሆን ይችላል፤ ዘፍ. 31+44፤ ዘጸ. 31+19-21:26፤ ኢያሱ 24+27:28፤ ኢሳ. 19+19:20።

2. ሰው እውነተኛ ምስክር መሆን አለበት። ክስ በሁለት ወይም በሦስት ምስክሮች ይጻፍል። ሐሰተኛ ምስክር በሌላው እንዳሰበ በራሱ ይደረግበታል፤ ዘጸ. 5+20፤ 19+15-21፤ 1ጢ.ዋ. 5+19።

3. ምእመናን የክርስቶስ ምስክሮች ናቸው (ዮሐ. 15+27፤ ሐ.ሥ. 1+8)፤ ባይመለከቱ ግን ክፍሎቹን አይመለከሩባቸውም፤ ማቴ. 10+32:33።

ምስጉን፤ የተመሰገነ ማለት ነው፤ መዝ. 1+1።

ምስጋና፤ እግዚአብሔርን፣ ሌሎችንም ፍጡራን ከፍ የሚያደርግና የሚያከብር ቃል ወይም ድርጊት፤ ምሳ. 27+21፤ መሳ. 16+24፤ ዘጸ. 15+11። መዝሙር ጻዊት በምስጋና የተሞላ ነው። በተለይ መዝሙር 111-117 ሃሌ ሉያ ብለው ይጀምራሉ። በአ.ኪ. እግዚአብሔር በመላእክትም በሰውም ሲመሰገን እናገኛለን፤ ሉቃ. 2+13:14፤ ቆላ. 3+16፤ ራእ. 7+9-12፤ 19+5-8። ምእመናን በሁሉ ነገር እግዚአብሔርን እንዲያመሰግኑ ታዝዋል፤ 1ተሰ. 5+16-18። ምስጋና የማጉረምረም ተቃራኒ ነው፤ ዘጸ. 16+2-3፤ ዘጉ. 14+26-30።

ምሽግ፤ «ከተማ» ይሙ.

ምቀኝነት፤ በሌላ ሰው ተድላ ምክንያት መበላጨት፤ የሰው የሆነውን በናፍቆትና በምኞት መመልከት። ምቀኝነት የሥጋ ሥራ እንጂ የመንፈስ ፍሬ አይደለም፤ ለአማኞችም ይህ ጠባይ ተገቢ አይደለም፤ ማር. 7+22፤ ገላ. 5+21፤ ቲቶ 3+3።

ምትሀት፤ መስሎ የሚታይና ታይቶ የሚጠፋ ረቂቅ መንፈስ። ክርስቶስ ለደቀ መዛሙርቱ በባሕር ላይና በዝግ ቤት በታያቸው ጊዜ ምትሀት መስፈቸው ነበር፤ ማር. 6+49፤ ሉቃ. 24+37።

ምቺ፤ የሚሰማማ፣ ተስማሚ፤ ማር. 6+21፤ ሉቃ. 22+6፤ ሐ.ሥ. 24+25፤ 1ቆሮ. 16+12።

ምናሔም፤ የንጉሥ ዙርያስ ገዳይ የነበረውን.

ሰሎሞንን የገደለና ዐሥር ዓመት በእስራኤል ላይ የነገሠ ንጉሥ። የእስራኤል 16ተኛው ንጉሥ ነበረ። ክፉም አደረገ፤ እስራኤልንም ለአሦር ንጉሥ ግብር እንዲከፍሉ አደረገ፤ 2ነገ. 15+14-22።

ምናምንቴ፤ የተናቀ፣ ገብተኛ ለቁም ነገር ይሆናል ተብሎ የማይገመት፤ መሳ. 9+4፤ ምሳ. 6+12-15፤ 1ቆሮ. 1+28።

ምናሴ፤ የሰው ትርጉም «ማስረሻ» ማለት ነው። 1. በግብጽ አገር ዮሴፍ ከአስናት የወለደው በኩር ልጅ፤ ዘፍ. 41+50:51። ያዕቆብ የዮሴፍን ልጆች ምናሴንና ኤፍሬምን እንደ ራሱ ልጆች ቁጥሮ ባረካቸው፤ በስምቻቸውም ከእስራኤል ነገዶች ሁለቱ፣ ነገደ ምናሴና ነገደ ኤፍሬም ተብለው ተሰየሙ፤ የኤፍሬም ነገድ ታላቁ ሆነ፤ ዘፍ. 48። የምናሴ ነገድ እኩሌታ ከዮርዳኖስ በስተምሥራቅ ለመቀመጥ ወደደ (ዙጉ. 32+33:39:40)፣ የቀሩት የምናሴ ልጆችም ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ የርሱት ድርሻን ተቀበሉ፤ ኢያሱ 17። ጊደዎንና ዮፍታሔ የተባሉት ጀግናዎች ከምናሴ ነገድ ነበሩ፤ መሳ. 6+11:15፤ 11+1፤ ዕብ. 11+32። «ነገድ» ይሙ። ካ. 3 መ. ሠ.።

2. ከይሁዳ ነገሥታት ዐሥራ አራተኛው፣ የሕዝቅያስ ልጅ፤ 2ነገ. 20+21። ከዐሥራ ሁለተኛው ዓመቱ ጀምሮ ከ687-642 ከክ.በ. ነገሡ። ባዕድ አምልኮትን እየተከተለ ከአሞራውያን ይልቅ ክፉ አደረገ፤ በኢየሩሳሌም ላይ የእግዚአብሔር ቀጣ እንዲመጣ አደረገ፤ 2ነገ. 21+1-18፤ 2ዜ.መ. 33+1-10፤ ኢሮ. 15+4። የአሦር ንጉሥ ወደ ባቢሎን ማረከው፤ በዚያም ጸለየ። እግዚአብሔርም ምሕረት አደረገለትና ወደ ኢየሩሳሌም ተመለሰ፤ ሕዝቡ እግዚአብሔርን እንዲያመልኩ አዘዘ፤ 2ዜ.መ. 33+11-20።

ምናን፤ የጥንት ክብደት መለኪያ፤ ዕዝ. 2+69። በኋላም ምናን ገንዘብን አመለከተ፤ ሉቃ. 19+13። «ክብደት»፣ «ገንዘብ» ይሙ.

ምንዝር፤ አመነዘረ፤ አንድ ሰው ከሌላው ሰው የኑር ጓደኛ ጋር ቢገናኝ አመነዘረ ይባላል። በብ.ኪ. የሞት ፍርድ ሊፈረድበት ይቻላል ነበር፤ ዘሌ. 20+10። ሰዎች እግዚአብሔርን ትተው ሌላ አምላክ ሲያመልኩ አመነዝራዎች ይባላሉ፤ ኤር. 3+9፤ ማቴ. 12+39። ኢየሱስም ሴትን በማይገባ መመልከት ምንዝር እንደሆነ አስተማረ፤ ማቴ. 5+27-30። «ዝሙት» ይሙ.

ምንደኛ፤ በተወሰነ ደመወዝ የተቀጠረ ሠራተኛ፤ ዘጸ. 24+14:15፤ ኢየብ 7+1፤ ሚሊ. 3+5።

ምንዳ፤ ደመወዝ፤ ዘፍ. 29+15።

ምኞት፤ ከፍ ባለ ስሜት አንድ ነገርን መሻትና መፈለግ፣ መውደድ። ምኞት ሁለት ዓይነት ነው። 1. የማይገባ ምኞት፤ ዘጸ. 20+17፤ ምሳ. 21+26፤ ኤፌ. 4+19፤ 5+5፤ 1ጢ.ዋ. 6+9። ክፉ ምኞት የጋጠአት ምንጭ ነው፤ ያዕ. 1+14:15። 2. የሚገባ

መላካም ምኞት፤ 1ጲጥ. 2፥2-3፤ ማቴ. 13፥17።
ምክር፤ ስለ አካሄድ ለሰው የሚሰጥ አሳብ፤
 ዘኁ. 31፥16፤ መላ. 20፥7፤ 1ነገ. 1፥11-12።
 እግዚአብሔር ሁሉን የሚያውቅ ስለሆነ አማካሪ
 አያስፈልገውም፤ ኢሳ. 40፥13-14። በነገሥታት
 ዘመን አማካሪዎች በቤተ መንግሥት ላይ ማዕረግ
 ነበራቸው፤ 2ሳሙ. 15፥12፤ 16፥23፤ 17፥5-14።
 የአርማትያሱ ዮሴፍ አማካሪ ነበረ፤ ማር. 15፥43።
 በቤተ ክርስቲያን የአንዳንድ ሰዎች አገልግሎት በተለይ
 ምክር መስጠት ነው፤ ሮም 12፥8።

ምክራብ፤ የአይሁድ የጸሎት ቤት። በብ.ክ.
 ዘመን የአይሁድ አምልኮ በኢየሩሳሌም በነበረው ቤተ
 መቅደስና በሥርዓቱ የተመሠረተ ነበር። ናቡከደነፆር
 ግን ቤተ መቅደሱን አፈረሰ፤ ሕዝቡንም ወደ ባቢሎን
 አፈለሰ። ከዚያም ጊዜ ጀምሮ አይሁድ በሚገኙባቸው
 አፍሪካዎች ሁሉ ለጸሎትና ለማብረታት ላይ ቤት
 ሊሠሩ እንደጀመሩ ይገመታል፤ ሕዝ. 11፥16።
 በዚህም ሆነ በሌላ በክርስቶስ ጊዜ በእስራኤል አገር
 በየቦታው በኢየሩሳሌም ብዙ ምክራቦች ነበሩ።
 ሐዋርያትም አይሁዶች በተበተኑባቸው ቦታዎች
 ሲዘዋወሩ አስቀድመው ወደ ምክራቦች ገብተው
 ወንጌልን ያስተምሩ ነበር፤ ማቴ. 4፥23፤ ሐ.ሥ.
 6፥9፤ 9፥2፤ 13፥5-14፤ 14፥1፤
 17፥1-10-17፤ 18፥4፤ 19፥8። ፀሥር የጉለመሱ
 ወንዶች ሲገኙ ምክራብን መሥራት ይፈቀድላቸው
 ነበር። ቤተም ትልቅ ወይም ትንሽ ሊሆን ይችላል።

ዘጠኝ ግርፋት በመግረፍ ወይም ከምክራብ
 በማስወጣት ሊቀጡ ሥልጣን ነበራቸው፤ ዮሐ.
 9፥34፤ 2ቆሮ. 11፥24። የምክራቡ አገልጋይ
 ልጆችን ያስተምራል፤ ጥቅልሎችን ያቀርባል።
 ጥፋተኞችን ይገርፋል፤ ሌላውንም የአለቆች ትእዛዝ
 ይፈጽማል፤ ሉቃ. 4፥20። በየሰንበቱ ሕዝቡ ሁሉ
 በምክራብ ይሰበሰቡ ነበር፤ ሉቃ. 4፥16፤ ሐ.ሥ.
 15፥21። በዚያን ጊዜ በአምልኮታቸው ውስጥ ጸሎት
 ከሕግና ከነቢያት ገባብ፤ የዳዊትን መዝሙራት
 መዘመር፤ ስብዘትና ቡራኬም ነበረ።

በምክራብ ውስጥ ብ.ክ. ሲነበብ

ምክራብ ከውጭ ሲታይ

በየምክራቡ ውስጥ ሕግና ነቢያት የተጻፉባቸው
 የብራና ጥቅልሎች በአንድ ሣጥን ውስጥ (ታቦት)
 ይቀመጣሉ። የእግዚአብሔር ቃል ሲነበብ እንባቢው
 እንዲሰማ በተዘጋጀው ከፍተኛ ቦታ ይቀም ነበር።
 የክብር ወንበሮች ከዚህ ቦታ ፊት ለፊት ነበሩ፤ ማቴ.
 23፥6። ወንዶችና ሌቶች ለየብቻቸው ይቀመጡ
 ነበር። ምክራብ ለአምልኮና ለትምህርት
 ለንብረተሰብም መገልገያ ይውላል ነበር። ምክራቡ
 በአለቆቹ ይመራ ነበር፤ ማር. 5፥22፤ ሐ.ሥ.
 13፥15፤ 18፥8። ጉባኤውንም የሚመሩ አለቆች
 ነበሩ (ሐ.ሥ. 13፥15)፤ ጥፋተኛውን እስከ ሠላሳ

ምዋርተኛ፤ ጋኔን በመጥራት የእንስሳትን
 ደምና ብልቶች በማየት፤ በአራዊት ጩኸት ወይም
 ሌላ ነገር በመመልከት የሆነውን ወይም የሚመጣውን
 ነገር እገልጣለሁ የሚል ጠንቅቅ፤ ዘዳ. 18፥10፤
 1ሳሙ. 6፥2፤ 2ነገ. 17፥17፤ ኢሳ. 44፥25፤ ሆሴዕ
 4፥12፤ ሐ.ሥ. 16፥16-18። «ጥንቆላ» ይሙ.

ምዕራፍ፤ 1. የመጽሐፍ ክፍል። 2. የርቀት
 መለኪያ፤ ሉቃ. 24፥13። አንድ ምዕራፍ የኪሎ
 ሜትር አምስተኛ ነው። «ርዝመት» ይሙ.

ምዝምዝ፤ እንደ ዘንግና እንደ ገመድ ዓይነት
 ሆኖ የተነጠረ የወርቅ ሽቦ፤ ምሳ. 8፥19፤ መ.መ.
 5፥11-15።

ምድረ በዳ፤ ደረቅ አገር። የእስራኤል
 ሕዝብ በምድረ በዳ አርባ ዓመት ኖሩ፤ ዘዳ. 32፥10።
 ክርስቶስ በምድረ በዳ ተፈተነ፤ ሉቃ. 4፥1-2። ሰው
 የማይገኝበት ገለልተኛ ቦታንም ያመለክታል፤ ማር.
 6፥35-36።

ምድር፤ ባሕር የሌለበት የባሕር ዞፍ. 1፥10።
 ከዚህም ሌላ ቃላት ከሰማይ ቦታች ያለውን ሁሉ (ዞፍ.
 1፥1)፤ መሬትን (ዞፍ. 2፥7)፤ አገርን (ዞፍ.
 45፥18)፤ የዓለም ሰዎችን ሁሉ (ዞፍ. 6፥11)
 ሊያመለክት ይችላል። ምድር ለመኖሪያ እንድትሆን
 እንዲሁም አዲስ

ሰግደና አዲስ ምድር እስከሚተኩ ድረስ የአሁኗ ምድር ጸንታ እንደምትኖር ተጠቅሷል፤ ኢሳ. 45:18፤ መዝ. 1:4፤ ራእ. 21:1።

የምድር መናወጥ፤ መቅ. ልዩ ልዩ የምድር መናወጥን ይጠቅሳል፤ አንዳንድ ጊዜ ዘመን ይቋጥርባቸዋል፤ አሞጽ 1:1፤ ዘክ. 14:5። እግዚአብሔር ለእስራኤል ለኤልያስም ራሱን በገለጠ ጊዜ ምድር ተናወጠ (ዘጸ. 19:18፤ 1ነገ. 19:11)፤ ኢየሱስ ከሞት በተነሣም ጊዜ ምድር ተናወጠ፤ ማቴ. 27:51-53፤ 28:2። የምድር መናወጥ የእግዚአብሔር የፍርድ ቀን ምሳሌ ሊሆን ይችላል፤ መላ. 5:4፤ መዝ. 77:18፤ ኢሳ. 29:6።

ምድር የም፤ አብርሃም ከኪጡራ የወለደው የአምስት ወገን አባት። አብርሃም ከከነዓን ወደ ሥራቅ ላከው፤ ዘፍ. 25:1-6። የምድርም ዘሮች በአባታቸው ስም ታወቁ፤ ከዮርዳኖስ በስተምሥራቅና ከከነዓን በስተደቡብ በምድረ በዳ ኖሩ፤ ከእስግኤላውያን ጋር ተባበሩ። የሌፍ ለምድርም ነጋዴዎች ተሸጠ፤ ዘፍ. 37:28:36። ሙሴ የምድርምን ልጃገረድ አገባ፤ ዘጸ. 2:21፤ 3:1። የምድርምን ሰው በምድረ በዳ እንዲመራው ጠየቀ፤ ዘጸ. 10:29-32። የምድርም ሽማግሌዎች ከሞግብና ከሴዎን ጋር እስራኤልን ተቃወሙ፤ ዘጸ. 22:4፤ ኢያሱ 13:21። በመላኛነት ዘመን ምድርምግውያን በጊደዎን ተሸነፉ፤ መላ. 6:1-8:21፤ መዝ. 83:9።

የምድርም ነጋዴዎች

ምድር፤ በድንጋይ ይሠራል፤ በጭቃም ይለሰናል፤ በላዩ ምጣድ ተተዩ ጸቦ ይጋርበታል ወይም ማዕድናት ይቀልጡበታል። ምድር ሁለት ዓይነት ነው። ምድርጃው በእሳት ከሞቀ በኋላ ጋጋሪው እሳቱን አውጥቶ ሊጡን በላዩ ያስቀምጣል። ወይም የምድርጃው ታችኛው ክፍል ለእሳት፤ ላይኛው ደግሞ ለሊጥ ይሆናል፤ ሆሴዕ 7:4-7፤ ኤር. 11:3-4። «እቶን» ይሙ.

ምግብ፤ በመጀመሪያ ሰው ግናቸውንም ዓይነት የአህልና የዛፍ ፍሬ አታክልትም ለመብላት ተፈቀደለት፤ ዘፍ. 1:29። ከጥፋት ውሃ በኋላ ሥጋን መብላት ጀመረ፤ ዘፍ. 9:3። በሙሴ እግ ለምግብ

የሚሆን የሥጋ ዓይነት ተወሰነ፤ ዘሌ. 11። የምግብ ዓይነትና አቀራረብ እንደ አገሩና እንደ ኅብረተ ሰቡ ልዩ ልዩ ነበር። ነገሥታት ትልቅና ሰፊ ግብዣ ያደርጉ ነበር (አስ. 1:2-5)። ብዙ ሰዎች ከማዕዳቸው ይበሉ ነበር፤ 2ሳሙ. 9:7፤ 1ነገ. 4:22:23፤ 18:19፤ ነህ. 5:17-19።

ሴቶች ጸቦ ሲጋግሩ

የማዕድ ሰዓት፤ በግብጽ ዋናው የምግብ ጊዜ እኩለ ቀን ላይ ነበር፤ ዘፍ. 43:16። በእስራኤል ግን ተራው ሕዝብ ትንሽ ምግብ ይዞ ወደ ሥራው ይሄድ (ሩት 2:14)፤ ማታም እንደ አቅሙ እራት ይበላ ነበር፤ ሩት 3:7። በክርስቶስ ጊዜ አይሁድ በቀን ሁለት ጊዜ መብላት ለምደው ነበር፤ ሉቃ. 14:12። ወንዶችና ሴቶች በአንድነት ይበሉ (ኢዮብ 1:4)። ብዙ ጊዜም አንድ ዓይነት ምግብ ብቻ ያዘጋዱ ነበር፤ ሉቃ. 10:38-42።

በማዕድ ጊዜ አቀማመጥ፤ በአብርሃም ዘመን ሰዎች በመሬት ላይ ተቀምጠው ይበሉ ነበር (ዘፍ. 18:8፤ 37:25)፤ በኋላም ዕብራውያን በጠረጴዛ አጠገብ ተቀምጠው መብላት ጀመሩ፤ 1ነገ. 13:20። በግሪክ ዓለም ታላቅ ሰዎች በአልጋ ተጋድመው ይበሉ ነበር፤ አስ. 7:8። ሰዎች በግብዣ ጊዜ በአጭር ማዕድ በሦስት አቅጣጫ በተዘረጉ ፍራጆች ላይ ጋደም ብለው ይበሉ ነበር። በአንድ ፍራሽ ከ3-5 ሰዎች ሊቀመጡ ይችላሉ። በማዕድ ላይ ካለው ወቅት በቀኝ እጅ ያጠቅሳሉ። ቆርሶ ማጥራስ የአክብሮት መግለጫ ነበር፤ ዮሐ. 13:22-26። «ቅዱስ ቶርባን» ይሙ. በግብዣ ላይ ለተጋባዦች እንደ ማዕደጋቸው ቦታ ይሰጣቸው ነበር። በስተግራ መቀመጥ የተከበረ ነበር፤ እንደዚሁም አሽከሮች ከሚገቡበት በስተቀኝ የተከበረ ወንበር ነበር፤ ዘፍ. 43:33፤ ሉቃ. 14:8-11።

የማዕድ ሥርዓቶች፤ ከምግብ በፊት የተጋባዦን እግርና እጅ አለማስታጠብ እንደ ጉድለት ይቋጠር ነበር፤ ማር. 7:3፤ ሉቃ. 7:44። አይሁድ ከምግብ በፊት እግዚአብሔርን ያመሰግናሉ። ጋባዦም ምግቡን ያካፍላል፤ 1ሳሙ. 9:23:24፤ ማቴ. 15:36፤ ሉቃ. 24:30። ከበሉም በኋላ እግዚአብሔርን ይባርካል፤ ዘጸ. 8:10።

የምግብ ዓይነቶች፤ ሰዎች ስለ ምግብና መጠጥ ሲያስቡ ምና ዋና ነገሮች እህል፣ ወይንና ዘይት ነበሩ፤ ዘዳ. 7፥13፤ ነሀ. 5፥11፤ ሆሴዕ. 2፥10። የምግብን ዓይነት በአምስት አርእስት ለማጠቃለል እንችላለን።

1. እህል፤ ዘፍ. 26፥12፤ 37፥7። በመ.ቅ. ውስጥ ምስር (ዘፍ. 25፥34)፣ ስንዴ (ዘፍ. 30፥14)፣ ሽንብራ፣ ባቄላ፣ ገብስ (2ኛሙ. 17፥28;29) ጤፍ፣ አጃ (ሕዝ. 4፥9) ተጠቅሰዋል። ከእነዚህም እንጀራ (ዘፍ. 21፥14)፣ ቂጣ (ዘዳ. 12፥8)፣ እንጉቻም (መሳ. 7፥13)፣ ተዘጋጅቶ ይበላል። ቆሎው ተቆልቶ ወይም ጥሬውን ወይም በአሸትነቱ የሚበላ እህልም አለ፤ ኢዮሱ 5፥11፤ ዳን. 1፥16፤ ማቴ. 12፥1።

2. አታክልት፤ ዘፍ. 1፥29። ቀይና ነጭ ሽንኩርት፣ በጢሕ፣ ኩራት፣ ዱባ (ዘኁ. 11፥5) ጎመንም ተጠቅሰዋል (ምሳ. 15፥17)።

3. ፍራፍሬ፤ ዘፍ. 1፥29። ለውዝ፣ በለስ፣ ተምር፤ ዘፍ. 43፥11። ሮማን፣ ወይን (ዘኁ. 13፥23)፣ ወይራ (ዘዳ. 23፥11)፣ እንኮይም ተጠቅሰዋል፤ ምሳ. 25፥11። የወይን ዘቢብም የታወቀ ነው፤ 1ኛሙ. 25፥18።

4. ሥጋና ከእንስሳ የሚገኝ። ሥጋን በመጥበስና በመቀቀል (1ኛሙ. 2፥15)፣ በተቀመመ መረቅም ይበሉ ነበር፤ ሕዝ. 24፥10። ይስሐቅ የታደነ የእንስሳ ሥጋ ይበላ ነበር፤ ዘፍ. 27፥3። በእስራኤል ዘንድ በራ፣ በግ፣ ፍየል፣ አጋዘን፣ አጭ፣ በራይሌ፣ ድኩላ፣ ንጹሕ ወፍና ዓሣ ይበሉ ነበር፤ ዘዳ. 14፥3-20። ልዩ ዓይነት የሆኑ አራት አንበጣዎች ለመበላት ተፈቅደዋል፤ ዘሌ. 11፥20-23፤ ማቴ. 3፥4። ለልዩ ግብግ የሰበ ጥጃ (ዘፍ. 18፥7)፣ ፍሪዳም ይዘጋጁ ነበር፤ ሉቃ. 15፥23። ወተት ይጠጣ ነበር፣ ከወተትም እርጎ (ዘፍ. 18፥8)፣ ቅቤ (ዘዳ. 32፥14)፣ አይብም ለጥቅም ይውላ ነበር፤ 1ኛሙ. 17፥18። ኢዮብ እንቁላል ይበላ እንደነበር ይገመታል (ኢዮብ 6፥6)፣ ማርም የተወደደ ነበር፤ ዘፍ. 43፥11።

5. ቅመማ ቅመም። ምግብ በጨው (ኢዮብ 6፥6)፣ በማር (ዘሌ. 2፥11)፣ በቅመም ይጣፍጣል። የተጠቀሱ ቅመሞች ሰናፍጥ (ማቴ. 13፥31)፣ አዝሙድ፣ እንስላል፣ ከሙን (ኢሳ. 28፥25-27፤ ማቴ. 23፥23)፣ ጤና አዳም (ሉቃ. 11፥42)፣ ድንብላልም ናቸው፤ ዘዳ. 16፥31። የቀደሙ ሰዎች እንደ ወጥ የሚጠቀሙበት የእንጀራ ማጥቀሻ ነበራቸው፤ ዮሐ. 13፥26። በሆምጣጤም ተጠቅመዋል፤ ሩት 2፥14። የምስር ወጥም የተለመደ ነበር፤ ዘፍ. 25፥30-34።

ምጽራይም፤ የዝም ሁለተኛ ልጅ፤ ዘፍ. 10፥6። ስድስት ልጆች ወለደ፤ 1ዜ.ሙ. 1፥8;11። የግብጾች አባት እንደሆነ ይነገራል፤ አገሩ በምጽራይም ቋንቋ ምስር ተብሎ ይጠራል።

ምጽዋት፤ ለተቸገሩ አዝና መስጠት። ድሆችን በልግስና መርዳት ታዘዟል፤ ዘዳ. 15፥11። ሰው ሲመጸውት እግዚአብሔር ያያል፣ ይባርካልም። ግን ለታይታና ውለታን

አይጠቅምም፤ ማቴ. 6፥1-4። ምጽዋት በእግዚአብሔር መንግሥት ዋጋ እንዳለው ጌታችን አስተማረ፤ ሉቃ. 16፥9። ምጽዋት በዚህ ዓለም ለሕይወትና ለበደል ማስወገጃ ይሆናል፤ ዳን. 4፥27። በኢየሩሳሌም ምእመናን ሀብታቸውን ለድሆች ያካፍሉ ነበር (ሐ.ሥ. 4፥32፤ 6፥1-6)፣ ጳውሎስ ለድሆች በየቤ.ክ. ገንዘብ ሰበሰበ፣ የሚነግዱትም ከሚያተርፉት እንዲሰጡ አስተማረ፤ ሮም 15፥25-27፤ 1ቆሮ. 16፥1-4፤ 2ቆሮ. 9።

ምጽዳ (መሴፋ)፤ የጠባቂ ግንብ ማለት ነው። በዚህ ስም ብዙ ቦታዎች ተጠርተዋል። ከእነርሱም የታወቀው ከኢየሩሳሌም በስተሰሜን ስምንት ኪ.ሜ. ርቆ የሚገኘው የክንዓናውያን ምሽግ ነው፤ ኢዮሱ 15፥38። በዚህ ቦታ ንጉሥ ሳሌል ተመረጠ (1ኛሙ. 10፥17-27)። በባቢሎን ንጉሥ የተሾመው የኢየሩሳሌም ገዥ ንዶልያስ በዚህ ስፍራ ተገደለ፤ ኤር. 40፥9-41፥3።

ሞሎክ፤ አሞናውያንና ሌሎችም ነገዶች ልጆችን አቃጥለው በመሠዋት ያመለኩት ጣቦት፤ ዘሌ. 18፥21፤ 20፥1-5። ሰሎሞን ለሚስቶቹ የሞሎክን መስገኛ ሠራ፤ 1ነገ. 11፥7።

ምናሌ ለሞሎክ ልጆችን በእሳት አሳለፈ፣ ኢዮስያስ ግን መስገኛውን አፈረሰ፤ 2ዜ.ሙ. 33፥6፤ 2ነገ. 23፥10። ነቢያት የሞሎክን አምልኮት ተቃወሙ፤ ኤር. 7፥29-34፤ 19፥1-13፤ ሕዝ. 20፥26-39፤ አሞጽ 5፥26።

ሞሪያ፤ አብርሃም ይስሐቅን ለመሠዋት የሄደበት ተራራ፤ ዘፍ. 22፥2። ሰሎሞን ቤተ መቅደስን በሞሪያ ሠራ፤ 2ዜ.ሙ. 3፥1። ነገር ግን ቦታው አንድ መሆኑንና አለመሆኑን ለማረጋገጥ አንችልም።

ሞራ ገላጭ፤ ለወደፊት የሚሆነውን ነገር ለማወቅ የእንስሳትን የሆድ ዕቃ በተለይ ጉበትንና ሞራን የሚመረምር ጠንቋይ፤ ዘዳ. 18፥10፤ ዘሌ. 19፥26፤ 2ነገ. 21፥6፤ ሕዝ. 21፥21። «ጥንቆላ» ይሙ.

ሞሳሕ፤ 1. የያፌት ልጅ፤ ዘፍ. 10፥2። 2. ከያፌት ልጅ ከሞሳሕ የተገኘ ወገን። ከእስራኤል በስተሰሜን በኩል ይኖሩ ነበር፤ ሕዝ. 27፥13፤ 38፥2;3።

ሞት፤ የነፍስና የሥጋ መለየት ወይም ሕይወትን ማጣት። ይህም በሥጋዊም በመንፈሳዊም ሊሆን ይችላል፤ ማቴ. 8፥22። በአዳም አለመታዘዝ ምክንያት ሞት ሞት የጋጢአት ውጤት ነውና፤ ሮም 5፥12፤ 6፥23። አዳም ትሞታለህ በተባለው መሠረት ወዲያው በሥጋ አልሞተም፤ ነገር ግን ከእግዚአብሔር በመንፈስ ተለየ፤ ዘፍ. 2፥17፤ 3፥8;19;22-24። ከክርስቶስ ውጭ ያሉ ሰዎች ሙታን ናቸው፤ ሉቃ. 1፥79፤ ኤፌ. 2፥1፤ 1ዮሐ. 3፥14። መ.ቅ. በአንዳንድ ቦታ ከሞት በኋላ ስላለው የሰው ሁኔታ ከባድ ጥያቄ የሚጠይቅ ሲሆን 14፥10-12፤ መክ. 3፥20-22።

እንደገናም የተረጋገጠ ማስረጃ ይሰጣል፤ ይህም እንደሚከተለው ነው። ሰው በሥጋ ሲሞት ነፍሱ ከሥጋው ከተለየ በኋላ ወደ እግዚአብሔር ይመለሳል፤ ፍርድንም ይቀበላል፤ መከ. 12፡7፤ 2ቆር. 5፡1-5፤ ፊል. 1፡21-23፤ ዕብ. 9፡27፤ ያዕ. 2፡26። ከሞት በኋላ ትንሣኤ ስላለ ሞት እንቅልፍ በሚል ቃል ተገልጧል፤ 1ነገ. 2፡10፤ ሐ.ሥ. 7፡60። ሰው ሲሞት ነፍሱ አያንቀላፋም፤ ሉቃ. 16፡23-24፤ ፊል. 1፡21-23፤ ራእ. 6፡9-11፤ 20፡4። ጌጢአተኞች በፍርድ ዕለት ለዘላለም ከእግዚአብሔር ፊት በእሳት ባሕር ይጣላሉ፤ ይህም ሁለተኛ ሞት ይባላል። ሥቃያቸውም አያልቅም፤ ኤር. 20፡11፤ ዳገ. 12፡2፤ ማር. 9፡45፤ 2ተሰ. 1፡9፤ ይሁዳ 7፤ ራእ. 14፡11፤ 20፡6-14።

ክርስቶስ ግን በሞቱ ሞትን ሽርአል፤ የሞትን ፍርሃትና ሙውጊያ አስወግዷል፤ 1ቆር. 15፡53-57፤ 2ጢሞ. 1፡10፡11፤ ዕብ. 2፡9፡14፡15፤ ራእ. 1፡18። ክርስቶስን አምነው የሞቱ ለዘላለም ከእርሱ ጋር ይኖራሉ፤ ኢሳ. 35፡10፤ 45፡17፤ ዳገ. 7፡14፤ 12፡2፤ ሉቃ. 23፡43፤ ዮሐ. 5፡24፤ 1ተሰ. 4፡13-18። ምእመናን በክርስቶስ ዕረፍትን ስለሚያገኙ ሞታቸው ዕረፍት ነው፤ ራእ. 14፡13።

ሞግብ፤ ሎጥ ከታላቅ ሴት ልጅ የወለደው የሞግባውያን አባት፤ ዘፍ. 19፡37። ሞግባውያን ከጨው ባሕር በስተምሥራቅ ስለሚኖሩ አገራቸው «ሞግብ» ተባለ። ካ. 2 ር።

እስራኤል ወደ ከነዓን ሲጓዙ በአገራቸው እንዲያልፉ አልፈዋልም፤ መሳ. 11፡17-18። እስራኤልን እንዲረገም በላዕምን ቀጠሩ፤ ዘጉ. 22-24። በሞግብና በእስራኤል መካከል ብዙ ጊዜ ጦርነት ነበረ፤ መሳ. 3፡12-30፤ 1ሳሙ. 14፡47፤ 2ሳሙ. 8፡2፤ 2ዜ.መ. 20፡1-30። በባዕድ አምልኮታቸው በተለይ በጣሦታቸው በካሞቭ ለእስራኤል እንቅፋት ሆነዋል፤ ዘጉ. 25፤ 1ነገ. 11፡7-33፤ ዕዝ. 9፡1፤ ነቢያት ተነበዩባቸው፤ ኢሳ. 15-16፤ ኤር. 9፡26፤ ሕዝ. 25፡9-11፤ አሞጽ 2፡1-2፤ ሰፍ. 2፡8-11። ፋት ሞግባዊት ነበረች፤ ፋት 1፡4። ሞግባውያን ወደ እግዚአብሔር ጉባኤ እንዳይገቡ እስከ ዐሥር ትውልድ ድረስ ተወግዘው ነበር፤ ዘዳ. 23፡3-6።

ሞግ፤ የልባም ተቃራኒ፤ እግዚአብሔር የለም የሚሉ በዚህ ቃል ተጠርተዋል፤ መዝ. 14፡1። የዓለም ጥበቦች ወንጌልን እንደ ሞግነትና ወንጌልን የሚሰብኩትን ደግሞ እንደ ሞግች ይቋጥራሉ፤ 1ቆር. 1፡18-27፤ 2፡14፤ 3፡18-20፤ 4፡10፤ 2ጢሞ. 3፡9። ጳውሎስ በቤ.ክ. ከሚቃወሙት ጋር ሲከራከር አንዳንድ ጊዜ በምጻት አነጋገር ራሱን እንደ «ሞግ» አድርጎ ተናግሯል፤ 2ቆር. 11፡16-21፤ 12፡6-11።

ሞያተኛ፤ በተወሰነ ደመወዝ የተቀጠረ የቀን ሠራተኛ፤ ሉቃ. 15፡19፤ ዮሐ. 10፡12-13።

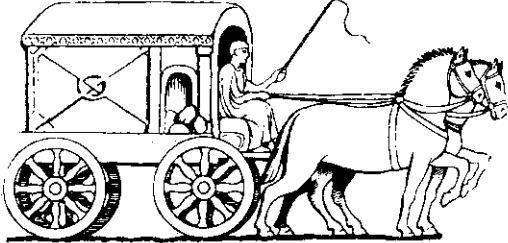
ሞገስ፤ የእግዚአብሔር ወይም የሰው መልካም አመለካከት፤ ዘፍ. 6፡8፤ 18፡3፤ 39፡4፤ መዝ. 84፡11፤ ሉቃ. 2፡52፤ ሐ.ሥ. 2፡47። በእ.ክ. ብዙ ጊዜ ሞገስ የሚለው ቃል አሳብ «ጸጋ» በሚለው ይጠቃላል።

ሠለስቱ ደቂቅ፤ ሦስቱ ወጣቶች።

የሠለስቱ ደቂቅ መዝሙር፤ ሲድራቅ ሚሳቅና አብደናን በእሳት ውስጥ ተጥለው የዘመሩት መዝሙር። በትልቁ ያማርኛ መ.ቅ. ከዳንኤል 3፡23 ቀጥሎ ታትሟል።

ሠመረ፤ ተወደደ፤ መልካም ሆነ፤ አማረ። ለመሥዋዕት ይነገራል፤ ዘሌ. 1፡3-4።

ሠረገላ፤ ባለ ሁለት መንኮራጦር፤ በፈረስና በሌላም ዓይነት እንስሳት የሚላብ፤ ለሞነት፤ ለሰላፍ ለጦርነት የሚጠቅም እንደ ጋሪ ያለ ተጉታት፤ ዘፍ. 41፡43፤ 46፡29፤ 1ሳሙ. 6፡7-16፤ 1ነገ. 22፡34፤ 2ነገ. 5፡9፤ ሐ.ሥ. 8፡28። የእስራኤል

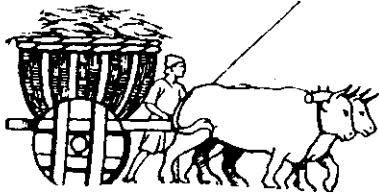
የሞነት ሠረገላ በፈረስ ሲጉተት

ጠላቶች ብዙ ጊዜ በሠረገላዎች ይጠቀሙ ነበር፤ መሳ. 1፡19፤ 2ነገ. 6፡15። እስራኤላውያን ግን እስከ ዳዊት ጊዜ ድረስ ሠረገላ አልነበራቸውም፤ 1ዜ.መ. 18፡4። ኤልያስ በእሳት ሠረገላ ዐረገ፤ ይህም

የጦር ሠረገላ

የእግዚአብሔርን ኃይል የሚያመለክት ምሳሌ ነው፤ 2ነገ. 2፡11-12፤ 13፡14። ከዚህም ሌላ የቤት ማራ ተሸካሚ አንዳንድ ሠረገላ ይባላል፤ 1ነገ. 7፡2፤ 2ዜ.መ. 8፡7። 7ጽ 64 ይመ.

የጭነት ሠራገላ በበሬ ሲጉተት

ሠራዊት፤ ጭፍራ። ቃሉ ሰማያዊ ፍጥረትን ሁሉ (ዘፍ. 2፡1፤ ዘዳ. 4፡19)፤ ወታደሮችን (ዘፍ. 21፡22)፤ መላእክትን (ኢ.ያሱ 5፡14፤ መዝ. 103፡21) ሊያመለክት ይችላል።

የሠራዊት ጌታ፤ የሁሉ ገዢ እግዚአብሔር የሚጠራበት ስም። የእግዚአብሔር ሠራዊት ትእዛዙን ለመፈጸም የተዘጋጁ ሁሉ ናቸው። ስሙ እግዚአብሔር ሕዝቡን እንደሚጠብቅ ያሳያል፤ 1ኛ ሰጠ. 1፡3፤ 17፡45፤ መዝ. 46፡7-11፤ ኤር. 11፡17፤ 30፡8-9 «ጸባዎት» ይህ.

ሠርክ፤ ጭታ። ምሽት፤ የቀን መጨረሻ፤ የሌሊት መግቢያ። በዚህ ጊዜ መሥዋዕት ይቀርብ ነበር፤ ዘጸ. 29፡39-42፤ 1ኛ ገ. 18፡29፤ መዝ. 141፡2።

ሣራ፤ ሣራ፤ ሣራ ልዕልት፤ ሣራ ልዕልቱ ግለት ነው። የአብርሃም ሚስት የይስሐቅ እናት፤ ዘፍ. 11፡29፤ 21፡2-3። መካን ነበረች ነገር ግን እግዚአብሔር ቃል ኪዳን በእርሰዋ እንዲፈጸም ወሰነ። አብርሃም ሰዎች ስለ ውበትዋ ብለው እንዳይገድሉት ፈራ። ስለዚህም በራብ ምክንያት ወደ ግብጽ በተሰደደ ጊዜ እገቱ ናት አለ። እርሰዋም እገቱ ነኝ በማለትዋ ነገሥታት ሊወስዱአት ሁለት ጊዜ ሲዘጋጁ እግዚአብሔር አጻናት፤ ዘፍ. 12፡10-20፤ 20፡1-18። አብርሃም ልጅ እንዲያገኝ ገረድዋን አጋርን ሰጠችው። በኋላ ግን አሠቃዩቻት፤ ዘፍ. 16። ቃል ኪዳን በአጋር ልጅ በእስማኤል እንዲፈጸም የእግዚአብሔር ፈቃድ አልነበረም። እግዚአብሔር ከፍ ያለ የክብር ስም ለሣራ ሰጣት፤ ዘፍ. 17፡15-21። ሣራ እንደምትወልድ ስትሰማ ተጠራጥራ ሳቀች፤ ግን መሳቀዋን ካደች፤ ዘፍ. 18፡1-15። በእምነት በርትታ ፀነሰች፤ ይስሐቅንም ወለደች። ከወለደች በኋላ አጋርንና እስማኤልን አባረረች፤ ዘፍ. 21፡1-14። በክብርን ተቀበረች፤ ዘፍ. 23። በእምነትዋና በታዘዘችትዋ ተመሰገንች፤ ኢሳ. 51፡1-2፤ ዕብ. 11፡11፤ 1ኛ ገ. 3፡6።

ሣር፤ በዙ ጻይነት ያለው ልምላሚ። ከፍጥረቱ በሦስተኛው ቀን ተገኘ፤ ዘፍ. 1፡11። እስራኤል ለእግዚአብሔር ሲታዘዙ እግዚአብሔር ለከብቶቻቸው ሣርን ይሰጥ ነበር፤ ዘዳ. 11፡13-15። ከዝናም ወራት በኋላ ሣር በቶሎ ስለሚደርቅ ለሰው ሕይወትና ክብር ምሳሌ ሆኖ ይነገራል፤ መዝ. 104፡1፤ 1ኛ ገ. 1፤ 2፤ 3፤ 4፤ 5፤ 6፤ 7፤ 8፤ 9፤ 10፤ 11፤ 12፤ 13፤ 14፤ 15፤ 16፤ 17፤ 18፤ 19፤ 20፤ 21፤ 22፤ 23፤ 24፤ 25፤ 26፤ 27፤ 28፤ 29፤ 30፤ 31፤ 32፤ 33፤ 34፤ 35፤ 36፤ 37፤ 38፤ 39፤ 40፤ 41፤ 42፤ 43፤ 44፤ 45፤ 46፤ 47፤ 48፤ 49፤ 50፤ 51፤ 52፤ 53፤ 54፤ 55፤ 56፤ 57፤ 58፤ 59፤ 60፤ 61፤ 62፤ 63፤ 64፤ 65፤ 66፤ 67፤ 68፤ 69፤ 70፤ 71፤ 72፤ 73፤ 74፤ 75፤ 76፤ 77፤ 78፤ 79፤ 80፤ 81፤ 82፤ 83፤ 84፤ 85፤ 86፤ 87፤ 88፤ 89፤ 90፤ 91፤ 92፤ 93፤ 94፤ 95፤ 96፤ 97፤ 98፤ 99፤ 100።

40፡6-7፤ ያዕ. 1፡9-11።

ሥሉሴ፤ በሦስት ዓይነት የሚገኙት የበትሎ፤ የፈረስና የግመል የአንገት ጌጥ፤ መላ. 8፡21-26።

ሥላሴ፤ ሦስትነት ግለት ነው። ከቃሉ ምሥጢር በቀር በመቅ. አይገኝም። እውነተኛና ሕያው የሆነ አንድ አምላክ ብቻ አለ። ይህ አንድ አምላክ በሦስት አካላት ስለሚኖር ሥላሴ የሚለው ቃል የአንዱን አምላክ የአካል፣ የስምና የግብር ሦስትነት ያመለክታል። በብ.ኪ. ለእግዚአብሔር አካላት ብዛት መሠረት የሚሆኑ ብዙ ጥቅሶች ይገኛሉ፤ ዘፍ. 1፡2-26፤ 2፡18፤ 11፡7፤ መዝ. 33፡6፤ ኢሳ. 6፡8። ሆኖም የብ.ኪ. ሰዎች እነዚህና ሌሎችም ጥቅሶች ስለ ሦስት አካላት እንደሚገልጹ አሳስተዋሉም ነበር። እ.ኪ. ግን በእግዚአብሔር ዘንድ ሦስት አካላት እንዳሉ ስማቸውም አብ። ወልድ፣ መንፈስ ቅዱስ መሆኑን ይገልጻል። እያንዳንዱ ፍጹም አካል አለው። ይህም ግለት እግዚአብሔር በሦስት ዓይነት መልክ እየተለየወጠ ራሱን ገልጿል ግለት ሳይሆን በባሕርይና በመለኮት አንድ የሆኑ ሦስት ፍጹማን አካላት አሉ ግለት ነው። እንግዲህ በእግዚአብሔር ዘንድ «እኔ፣ አንተ፣ እርሱ» የሚል አባባል አለ። «አካል» ሲባል ሌላ ትርጉም ቢኖረውም ከዚህ ላይ ግን ፍጹም ምሉእና ቋሚ እኔ ባይ ግለት ነው። ኢየሱስ «አባቴ» በማለት ራሱን ከአብ ጋር አስተካከለ። ከአብ ላይ አካል መሆኑንም ገልጦ፤ ዮሐ. 5፡17-18። እንደዚሁም ኢየሱስ «ሌላ አጻናኝ ይሰጣችኋል» በማለት መንፈስ ቅዱስ እንደርሱ ያለ፣ ከእርሱም በአካል የተለየ መሆኑን አረጋገጠ፤ ዮሐ. 14፡15-16። በጥምቀት በቡራኪ በሌላም ጊዜ የሦስቱን ስም እንጠራለን፤ ማቴ. 28፡19፤ 1ቆሮ. 12፡4-6፤ 2ቆሮ. 13፡14፤ ኤፌ. 2፡20-22፤ 1ኛ ገ. 1፡1-2። ሦስቱ አካላት የግል ግብር አላቸው። አብ የወልድ አባት ሲሆን፣ ወልድም የአብ ልጅ ነው። መንፈስ ቅዱስ ደግሞ የአብና የወልድ መንፈስ ነው፤ ዮሐ. 15፡26፤ ገላ. 4፡6። «እግዚአብሔር አብ»፣ «ኢየሱስ»፣ «መንፈስ ቅዱስ» ይህ.

ሥልጣን፤ በነገር ሁሉ የመምራት፣ የመፍረድ፣ የመግዛት ግንኙነትንም ነገር የማድረግ ሙሉ መብት።

- 1. የእግዚአብሔር ሥልጣን፤ ሥልጣን ሁሉ የእግዚአብሔር ነው። ሰው ባለ ሥልጣን በባልም ከራሱ ሳይሆን ከእግዚአብሔር ሥልጣን ይቀበላል፤ ሮም 13፡1።
- 2. የክርስቶስ ሥልጣን፤ ክርስቶስ በልጅነቱ ከአብ ጋር እኩል ሥልጣን አለው። ራሱን ዝቅ አድርጎ ሰው ሆኖ ሲመጣ የመሲሕነት ሥልጣን ተሰጠው፤ በእግዚአብሔርና በሰው መካከል መካከለኛ ሆነ፤ ፊል. 2፡6-7፤ 1ጠዋ. 2፡5፤ ማቴ. 28፡18። ጌታችን በሥልጣን አስተማረ (ማቴ. 7፡29)፤ በሥልጣን አጋንንትን አወጣ (ሉቃ. 4፡36)፤ ታጢአትን አስተማረ (ሉቃ. 2፡10)፤ ለተከታዮቹ ሥልጣንን ሰጠ፤ ማር. 3፡15፤ ሉቃ. 10፡19። በሰማይና

በምድር ሁሉ ሥልጣን የእርሱ ነው፤ ማቴ. 28፥18፤ ዮሐ. 5፥27።

3. የሐዋርያት ሥልጣን፤ በክርስቶስ ስለተላኩ የክርስቶስ ሥልጣን ነበራቸው፤ ማቴ. 10፥1፤ 28፥18-20፤ ዮሐ. 20፥21። ስለዚህም ቤ.ክ.ን ለማዘዝ የቤ.ክ.ም ትምህርትና ሥርዓት ለመወሰን መብት ነበራቸው፤ 2ቆሮ. 10፥8፤ 13፥10፤ 1ቆሮ. 5፥3-5፤ 11፥34፤ 14፥37።

4. የቤተ ክርስቲያን ሥልጣን፤ ክርስቶስ በሰጣት ሹምቸዋ አማካይነት መንፈሳዊ ሥልጣን አላት። በሥልጣን መንገድን ትሰብካለች፤ የቅዱሳት ምሥጢራትን አገልግሎት ትፈጽማለች፤ ምእመናንን ታስተዳድራለች፤ ማቴ. 16፥19፤ 28፥19-20፤ 1ቆሮ. 5፥5፤12-13።

5. የአማኝ ሥልጣን፤ የእግዚአብሔር ልጅ በመሆን ሥልጣን አለው፤ ዮሐ. 1፥12።

6. የቤተሰብ ሥልጣን፤ ክርስቶስ የቤ.ክ. ራስ እንደሆነ ባል የሚሰቱ ራስ ነው። በዋቅና እንዲገዛት ሳይሆን ክርስቶስ ቤ.ክ.ን እንደሚገዛባብና እንደሚመግብ በቅቅሩም እንደሚያስተዳድር ባሉች ሚስቶቻቸውን በአኩላነት እያከበሩ ማስተዳደር አለባቸው፤ 1ቆሮ. 7፥4፤ 11፥3፤11፤ ገላ. 3፥28፤ 1ጴጥ. 3፥7። ወላጆች በልጆቻቸው ላይ ሥልጣን አላቸው (1ጢዋ. 3፥4፤12)፤ ስለዚህ ሚስቶች ለባሉቻቸው (ኤፌ. 5፥22፤ 1ጴጥ. 3፥1-6)፤ ልጆች ለወላጆቻቸው መታዘዝ ይገባቸዋል፤ ኤፌ. 6፥1-3።

7. የመንግሥት ሥልጣን፤ ቢያስተውሉም ባያስተውሉም ባለሥልጣናት ሁሉ ሹመታቸውን ከእግዚአብሔር ተቀብለዋልና ሰዎች ሁሉ ሊታዘዙላቸው ይገባል፤ ዮሐ. 19፥11፤ ሮም 13፥1-7፤ ማቴ. 22፥17-21። ሆኖም ይህ ሊሆን የሚችለው የባለሥልጣኑ ትእዛዝ ከእግዚአብሔር ትእዛዛት ጋር ሲስማማ ነው፤ ሐ.ሥ. 4፥19፤ 5፥29።

8. ሳይሆን ሥልጣን፤ በኤፌ. 6፥12 እና በ2ቆሮ. 4፥4 ላይ ሰይጣን ባለሥልጣን እንደሆነ ተገልጧል። የተሰጠውን ሥልጣን ግን ያለ አግባብ ተጠቅሞበታል፤ ሉቃ. 4፥6፤ 22፥53፤ ኤፌ. 2፥1-2፤ ቆላ. 1፥13-14። ሰይጣን የተወሰነ ሥልጣን እንዲኖረው እግዚአብሔር ፈቅዶለታል፤ 1ነገ. 22፥20-23፤ ኢዮብ 1፥12፤ 2፥6። በዓለም መጨረሻ ግን ፈጽሞ ይወድቃል፤ ማቴ. 25፥41።

ሥራ፤ በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሥራ ሠራ፤ ዘፍ. 1፥1፤ 2፥2፤ መዝ. 111። እግዚአብሔር ሰውን ለሥራ ፈጠረ፤ ዘፍ. 2፥15። በኃጢአት ምክንያት ሥራ አድካሚና ከባድ ሆነ፤ ዘፍ. 3፥19፤23። ሰው ሥራ እንዲሠራ የእግዚአብሔር ትእዛዝ ነው፤ ዘጸ. 20፥9፤ መዝ. 104፥23፤ ኤፌ. 4፥28። ሰው በመሉኦይሉ ለጌታ ብሎ መሥራት ይገባዋል፤ መዝ. 9፥10፤ ቆላ. 3፥17፤23፤ 1ተሰ. 4፥10-12። በሥራውም ሊደሰት ይችላል፤ መዝ. 5፥18-20፤ መዝ. 128፥2። ክርስቲያን በሥራው መልካም አርአያን ማሳየት ይገባዋል፤ ሰውም ለመሥራት ባይወድ አይብላ ተብሏል፤ 2ተሰ. 3፥8-10።

ሰው የሚሠራው ሁሉ በሁለት ሊከፈል ይችላል። ይኸውም ክፉ ሥራና መልካም ሥራ ነው። ማንኛውም ክፉ ሥራ ኃጢአት ነው። ክፉ ሥራ ሰውን ወይም እግዚአብሔርን መበደል ነው። መዝ. 141፥4፤ 101፥7፤ ሚካ. 2፥1፤ ሮም 13፥12፤ ቆላ. 1፥21፤22። ክፉ ሥራ የሥጋ ሥራ ይባላል፤ ገላ. 5፥19-21። ከልብ ይወጣል፤ ማር. 7፥21-23።

መልካም ሥራ ለእግዚአብሔር ሕግ መታዘዝ፤ የእግዚአብሔርን ፈቃድ መፈጸምና የእግዚአብሔርን ሥራ መሥራት ነው፤ ይህም የእግዚአብሔር ሰው ያሰኛል፤ ማቴ. 5፥16፤ ዮሐ. 4፥34፤ 6፥28-29፤ 8፥39፤ 10፥32፤ 14፥12። ሰው ያለ እምነት እግዚአብሔርን ማስደሰት አይችልም፤ ዕብ. 11፥6። ይልቁንም ሰው በክርስቶስ ሲያምን የተለወጠ ልብ ስለሚኖረው መልካም ሥራ ይሠራል፤ ለዚህም ሥራ ይመስገናል፤ ዋጋውንም በመንግሥተ ሰማያት ይቀበላል፤ ማቴ. 25፥21፤23፤34-40፤ 2ቆሮ. 5፥10፤ ራእ. 20፥12።

ነገር ግን ፈላጊውያን እንደሚያደርጉት ሰው በሥራው ሊመካ አይገባውም፤ ሉቃ. 17፥10፤ 18፥9-14፤ ኤፌ. 2፥9። ምክንያቱም መልካም ሥራ የሰውን ክፉት ሊደመስስ አይችልም፤ ያዕ. 2፥10-11። ሰው ከመካ በኋላም እንኳ ክፉ ሥራ ሊሠራ ይችላል፤ 1ዮሐ. 1፥8-2፤1። በሌላ አንጻር ደግሞ አንዳንድ «አማኞች» ሥራ የሌለበት እውነተኛ እምነት ይኖራል ብለው እንደሚያስቡት ማሰብ አይገባም፤ ያዕ. 2፥18-26። የሰው ሥራ በመጽደቅና በመጻፍ ውስጥ ምን ስፍራ እንዳለው ሐዋርያው አውሎስ በሮም 3፥20፤28፤ ገላ. 2፥16፤ ኤፌ. 2፥8-10፤ 2ጢዋ. 1፥9፤ ቲቶ 3፥5 ላይ ጽፏል። «እምነት»፣ «ጻድቅ»፣ «ጽድቅ» ይህ.

ከኃጢአት የምንድነው ክርስቶስ በመስቀል ላይ በፈጸመለን ሥራ ነው፤ ዮሐ. 19፥30፤ 6፥29። በክርስቶስ አምነን ከኃጢአት ከዳንን አዲስ ሕይወት ይኖረናል፤ 2ቆሮ. 5፥17። ይህን አዲስ ሕይወት እንደተቀበለን ለማሳየት መንፈስ ቅዱስ በውስጣችን ሆኖ በእኛ በኩል መልካም ሥራ እንድንሠራ ያደርጋል፤ ገላ. 5፥22፤23። እምነታችን በመልካም ሥራችን ይገለጻል፤ መልካም ሥራ የእምነት ፍሬ ነው። እምነት መልካም ሥራን ያስከትላል፤ ያዕ. 2፥18፤ ኤፌ. 2፥10፤ ማቴ. 5፥16፤ 2ተሰ. 2፥16፤17፤ 1ጴጥ. 2፥12።

ሥራይ፤ መርዘ ያለበት፤ ሊገድል የሚችል መድኃኒት፤ ዘጸ. 32፥33።

ሥርዓተ ጽዮን፤ 30 ቀኖና (አንቀጽ) ያለበት የሲኖዶስ መጽሐፍ ክፍል። «ሲኖዶስ» ይህ.

ሥርዓት፤ የመንግሥት፤ የቤ.ክ.፤ የሕዝብ ወይም የአንድ ሮድጅት የስተተዳደር፤ የአመራር ወይም የአካሄድ ሕግ፤ ደንብ፤ ብያዲ፤ ምላ. 30፥27፤ 1ቆሮ. 14፥40፤ ገላ. 1፥14።

ሥቃይ፤ ግለም መልካም ሆኖ ከተፈጠረ በኋላ ሥቃይ በኃጢአት ምክንያት ገባ፤ ዘፍ. 1፥31፤

3:15-19። በዚህ ዓለም ሥቃይ በብዙ ዓይነት መንገድ ይገለጻል። ከሚመጣው ዓለም ክብር ጋር ግን አይመዛዘንም፤ ሮም 8:18። በክርስቶስ ያላመኑ በሚመጣው ዓለም ለዘለዓለም ይሠቃያሉ፤ ግር. 9:42-48፤ ራእ. 14:9-11። ስለ ኃጢአታቸው በሞተው በክርስቶስ የሚያምኑ ግን በሚመጣው ዓለም ሥቃይን አያዩም፤ ኢሳ. 53:5፤ ራእ. 21:4። «መከራ» ይሆናል።

ሥጋ፤ ልዩ ልዩ ነገርን ያመለክታል።

1. ከአጥንት በቀር የሰው ወይም የእንስሳ ክፍል፤ ዘፍ. 40:19።
2. ጠቅላላው ገዙፍ የሰው አቅዋም፤ ያዕ. 2:26።
3. የሰው ሁለንተና (መዝ. 16:9፤ ዮሐ. 1:14፤ 1ዮሐ. 4:2)፤ ይህም ደካማ ነው፤ ማቴ. 26:41፤ ሮም 6:19።
4. ሰዎች ሁሉ፤ ዮሐ. 17:1-2።
5. ሕያዋን ሁሉ፤ ዘፍ. 6:17።
6. ያለ መንፈስ ቅዱስ የሚኖር፤ በኃጢአት የሚመራ የሰው ባሕርይ፤ ይህም ረቂቅ የሆነ በኃጢአተኛው ውስጥ ያለ የኃጢአት ሕግ እንጂ ገዙፍ ክፍል አይደለም (ሮም 7:14:23፤ 8:2:5-9)፤ ሥጋ መንፈስን ይቃወማል፤ ሥራውም ግልጥ ነው፤ ገላ. 5:16-21። ምእመን በክርስቶስ ስለሆነ ሥጋንና ምኞቱን ክዷል፤ ለሥጋ ማሰብ አይገባውም፤ ገላ. 5:24፤ ሮም 6:6፤ 8:13፤ 13:14።

ሦራ፤ «ሣራ» ይሆናል።

ሦስተኛ፤ በዘጸ. 14:7፤ 15:4 መሠረት የሦስተኛ ክፍለ ወር ወራዊት አለቃ ማለት ነው።

ረባት፤ የአዋን ዋና ከተማ፤ ዘዳ. 3:11፤ ኢያሱ 13:25። በእ.ኪ. ዘመን ዐሥሩ ከተሞች ከተባሉት አንደኛው ከተማ። ዛሬ ስሙ ተለውጦ የዮርዳኖስ መንግሥት ዋና ከተማ አማን ተብሏል። ከተማው ከዮርዳኖስ በስተምሥራቅ 35 ኪ.ሜ. ያህል ርቆ በኢያሪቡ ፊት ለፊት ይገኛል።

ረአሶን፤ በይሁዳ ንጉሥ በአካዝ ዘመን የነበረ የሶርያ ንጉሥ። ከእስራኤል ንጉሥ ከፋቄሐ ጋር ተባብሮ በኢየሩሳሌም ላይ ወጣ። አካዝም የአሦርን ንጉሥ። አድሃኝ ብሎ ለመገደብ የአሦር ንጉሥ ሶርያን አሸንፎ ረአሶንን ገደለ፤ 2ነገ. 15:37-16:9፤ ኢሳ. 7:1-9።

ረዋት፤ የውሃ መያዣ እርኩት፤ ከቁርባት ይሠራል፤ በምሳሌ ደመናን ያመለክታል፤ ኢዮብ 38:37:38።

ረዓብ፤ 1. የእስራኤልን ሰላዎች የሸሸገች በኢያሪቡ ትኖር የነበረች ጋለሞታ። እስራኤል በእግዚአብሔር ኃይል ከነዓንን እንደሚይዙ አመነች፤ ከዚህ ተሰባዎም ጋር ጻገች፤ ኢያሱ 2:1-21፤ 6:17-25፤ ዕብ. 11:31፤ ያዕ. 2:25። ብዙ ሊቃውንት የዳዊት ቅድመ አያት ራኪብ ረዓብ ናት ይላሉ፤ ማቴ. 1:5። 2. በአፈ ታሪክ የጥልቅ ባሕር

አውራጅ የእግዚአብሔር ጠላት፤ ኢዮብ 26:12፤ መዝ. 89:10። 3. ግብጽን ሊያመለክት ይችላል፤ መዝ. 87:4፤ ኢሳ. 30:7፤ 51:9።

ረዓድ፤ መንቀጥቀጥ ያለበት ፍርሃት። በፍጹም ልብ ለእግዚአብሔር መገዛትን ያሳያል፤ መዝ. 2:11።

ረዳት፤ ጥሪውን ወይም ሥራውን እንዲፈጽም አንድን ሰው የሚረዳ ሌላ ሰው፤ ዘፍ. 2:18። እግዚአብሔር «ረዳቱ» በመባሉ ረዳቱ ከሚረዳው ጋር እንደየሁኔታው ምን ዓይነት ግንኙነት እንዳለው መለየት ያስፈልጋል፤ መዝ. 30:10፤ 121:1-2። «እርዳታ» ይሆናል።

ሩሃማ፤ ትርጉሙ «ምሕረት» ማለት ነው፤ ሆሴዕ 2:3። «ሉሩሃማ» ይሆናል።

ሩት፤ በመላፍንት ዘመን የነበረች የኑታሚንን ልጅ ማሕሉንን ያገባች ሞሳዊት። ኑታሚንና ባልዋ በረሃብ ምክንያት ከልጆቻቸው ጋር ከኤፍራታ አገር ተነሥተው ወደ ሞሳብ ሄዱ። ልጃቸው ማሕሉን ሩት የተባለችውን የሞሳብ ሴት አገባ። ኑታሚን ባልዋና ልጆችዋ ከሞቱ በኋላ ወደ አገርዋ ለመመለስ አሰበች፤ ሩትም በእግዚአብሔር ታምና ከእርስዋ ጋር ለመሄድ ወሰነች። ሩት ኑታሚንን እያገለገለች የዚህ ልሔሙን ቦዴዝን ለማግባት በቃች። ተጋብተውም ኢዮቤድን ወለዱ። ኢዮቤድ የእሴይ አባት ነበር። ታሪኩ በመጽሐፈ ሩት ተጽፏል።

የሩት መጽሐፍ፤ መጽሐፍ እግዚአብሔር ከአሕዛብ ወገን የነበረችውን ሩትን በእምነትዋ ምክንያት እንደተቀበለት (1+16:17)፤ የዳዊት ቅድመ አያትም እንደሆነች ያሳያል፤ 4+13-17፤ ማቴ. 1:5። እንደዚሁም የንጉሥ ዳዊትን ቅድመ አያቶች በመዘርዘር መጽሐፈ መላፍንትና መጽሐፈ ሳሙኤልን ያያይዛል።

አከፋፈል :-

- ም. 1.፤ ሩት ከኑታሚን ጋር ወደ ቤተልሔም እንደሄደች፤
- ም. 2.፤ በኑታሚን ሀብታም ዘመድ በቦዴዝ እርሻ እንደቃረመች፤
- ም. 3.፤ ሩት እንዲያገባት ቦዴዝን እንደጠየቀች፤
- ም. 4.፤ ሩት ቦዴዝን አግብታ የክርስቶስን ቅድመ አያት ኢዮቤድን እንደወለደች።

ሩጫ፤ በተለይ በግርክ አገር ሩጫ የተወደደ ጨዋታ ነበር። የክርስቲያን ሕይወት በሩጫ ይመሰሳል፤ 1ቆሮ. 9:24፤ 2ጢሞ. 4:7፤ ዕብ. 12:1-2። «ጨዋታ» ይሆናል።

ራሔል፤ ከላባ ሁለት ሴቶች ልጆች ታናሺቱ፤ ዘፍ. 29:16። ያዕቆብን አግብታ (ዘፍ. 29:28)፤ አያሌ ዓመታት መካከን ሆና ከኖረች በኋላ የሴፍንና ብንያምን ወለደች፤ ዘፍ. 29:31፤ 30:22-24፤ 35:16-18። ያዕቆብ ሁለቱን የሴፍ ልጆች እንደ ራሱ ልጆች ስላደረገ ራሔል ከእስራኤል ነገዶች የሦስቱ፤ የኤፍራም፤ የምናሴና የብንያም እናት ሆነች፤

ዘፍ. 48:51 ዘጉ. 1:4:9:10፤ ሩት 4:11።

ያዕቆብ የአክሱትዋ የርብቃ ልጅ ሲሆን በአባቱ በኩል ደግሞ ከሚስቱ ከራሔል ጋር ዝምድና ነበረው፤ ዘፍ. 24:15። ካያት ጊዜ ጀምሮ ወደዳት፤ በጠቅላላው 14 ዓመት ስለ እርስዋ አባትዋን አገልገለ፤ ዘፍ. 29:4-30። ላባም ያዕቆብን በማታለል አስቀድሞ ልያን ስለ ዳረለት፤ ሁለቱ እንትማማች እርስ በርሳቸው ተቀናኝ፤ ዘፍ. 30:1-24። ሁለቱም ከያዕቆብ ጋር ወደ ከነዓን ለመሄድ ተስማሙ፤ ዘፍ. 31:4-20። ራሔል የአባትዋን ጣዖታት ሰረቀችና አታለለችው፤ ዘፍ. 31:30-35። በኋላ ለያዕቆብ ሰጠቻቸው፤ እርሱም ቀበራቸው፤ ዘፍ. 35:2-4። እስከ መጨረሻ ወደዳት (ዘፍ. 33:2)፤ በኤፍራታ አቅራቢያ በምተች ጊዜ ያዕቆብ በመቃብርዋ ላይ ሐውልት አቆመ፤ ዘፍ. 35:19:20፤ 48:7፤ 14። 10:2። ራሔል ለእስራኤል እናቶች ሁሉ ተጠሪ ምሳሌ ሆና ተጠቅሳለች፤ ኤር. 31:15፤ ማቴ. 2:17:18።

የራሔል መቃብር፤ ከቤተ ልሔም አንድ ኪ.ሜ. ርቆ ይገኛል፤ ዘፍ. 35:16-20። እስከ ዛሬም ድረስ ይታያል።

ራማ፤ ከፍታ ማለት ነው። አንዳንድ ከተማዎች ራማ ተብለዋል፤ ከእነርሱም የታወቀው በገባያንና በጊብዓ አጠገብ የነበረ ከተማ ነው፤ ኢያሱ 18:25፤ መላ. 19:13። ይህ የዲቦራ አገር ነበር፤ መላ. 4:5። ኤርምያስ ታስሮ ከኢየሩሳሌም ከተወሰደ በኋላ ከራማ ተለቀቀ። ግን ይህ ራማ የትኛው እንደሆነ አልታወቀም፤ ኤር. 40:1። ራሔል በራማ አጠገብ ተቀበረች፤ ስለዚህም የሐዘን ቦታ ሆነ፤ ኤር. 31:15፤ ማቴ. 2:18። «አርማቱም» ይመ.

ራሞት፤ በጋድ አገር የነበረ የመማፀኛ ከተማ፤ ኢያሱ 20:8፤ 1ነገ. 22:1-37፤ ካ. 3።

ራስ፤ በምሳሌነት ራስ የሥልጣንን ብልጫና የኃይልን ምንጭ ያሳያል፤ መላ. 11:11። ክርስቶስ የቤ.ክ. (ቆላ. 1:17-19)፤ የወንድ (1ቆሮ. 11:3)፤ የዓለም ሁሉ (ኤፌ. 1:22)፤ የመንፈስም ሁሉ፤ (ቆላ. 2:10) ራስ ነው። ወንድ የሴት ራስ ነው፤ 1ቆሮ. 11:3፤ ኤፌ. 5:23። እግዚአብሔር (አብ) የክርስቶስ ራስ ነው ሲል የባሕርይ አባትነቱን ያሳያል፤ 1ቆሮ. 11:3። ራስነት ሁለጊዜ የባሕርይ የበላይነትን አያሳይም፤ እንዲሁም ወንድ የሴት ራስ ነው ሲል አስተዳደርን እንጂ የባሕርይን የበላይነት አያመለክትም።

የራስ ቀኑር፤ ከናስ ወይም ከቆዳ የተሠራ በራስ ላይ የሚደፋ የጦር መሣሪያ መከላከያ፤ 1ኛሙ. 17:5:38፤ 2ዜ.መ. 26:14። የመዳን ምሳሌ ነው፤ ኤፌ. 6:17። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ራስን መሸፈን፤ በዱሮ ዘመን በግሪክ አገር ከጋለሞቶች በቀር ሌቶች ሁሉ ራሳቸውን ይከናወኑ ነበር። ሌቶች ምእመናትም ወንጌል እንዳይሰደብ ሳሉትም ለመጠበቅ ራሳቸውን ይከናወኑ ነበር፤ 1ቆሮ. 11:6።

ራስን መግዛት፤ የሥጋን ምቹትና አሳብን መቋጣጠርና መግታት ማለት ነው። ይህም ስለ ርኩሳት፤ ስለ መስከር፤ ስለ ቀጣም ሊሆን ይችላል፤ ሐ.ሥ. 24:25። ራስን መግዛት የሚቻለው ለመንፈስ ቅዱስ ስንገዛ ነው፤ የመንፈስ ፍሬ ነውና፤ 1ነገ. 5:22። አማኝ ራሱን መግዛት ይኖርበታል፤ 2ጲጥ. 1:6፤ 1ቆሮ. 9:25። የእግዚአብሔር ሰዎች በብዙ ቦታ ራሳቸውን ሲገዙ ይታያሉ፤ 2ኛሙ. 16:5-13፤ ሉቃ. 23:8-11።

ራቁት፤ «ዕራቁት» ይመ.

ራብ፤ (ረሃብ)፤ በእስራኤል አገር ከድርቅ፤ ከወውሎ ነፋስ፤ ከቸነፈር፤ ከአንበጣ፤ ከጦርነትም የተነሣ ብዙ ጊዜ ራብ ነበር፤ ዘፍ. 12:10፤ 41:56፤ 1ነገ. 17:1፤ 18:2፤ 2ነገ. 6:25። በሰው ኃጢአት ምክንያት መራት ተረገመ (ዘፍ. 3:17)፤ ራብ የአለመታዘዝ ውጤት ስለመሆኑ ተደጋግሞ ተገልጧል፤ ዘዳ. 28:15-24፤ ኤር. 14:10-18፤ አዋጽ 4:6-10። ራብ የእግዚአብሔርን ቃል ያለመስማት ምሳሌ ሆኖ ተነግሯል፤ አዋጽ 8:11።

ራእይ፤ ሰው ላያንቀላፋ በተመሰጠ የሚያየውና የእግዚአብሔር ቃል የሚገልጥበት ራእይ ከሕልም የተለየ ነው። ራእይ እግዚአብሔርን ለሚያውቁ፤ የእግዚአብሔር መንፈስ ላይረባቸው ይሰጣል፤ ዘጉ. 12:6፤ ሐ.ሥ. 2:17። በብ.ክ. ዘመን ራእይ የታያቸው ነበ.ያት ብዙዎች ናቸው። በተለይም ሕዝቅኤልና ዳንኤል ብዙ ራእይ አይተዋል። በኢ.ክ.ም የእግዚአብሔር ፈቃድ ለዘርያስ (ሉቃ. 1:22)፤ ለሐናንያ (ሐ.ሥ. 9:10)፤ ለቆርኔሌዎስ (ሐ.ሥ. 10:3)፤ ለጲጥሮስ (ሐ.ሥ. 10:9-17፤ 11:5)፤ ለጳውሎስ (ሐ.ሥ. 18:9)፤ ለዮሐንስም (ራእ. 1:17-19፤ 4:1)፤ በራእይ ተገለጠ። «ነቢይ» ይመ.

ራጉኤል፤ «የቶር» ይመ.

ራፊዲም፤ የእስራኤል ሕዝብ ወደ ደብረ ሲና ከመድረሳቸው በፊት ለመጨረሻ ጊዜ የሰፈሩበት ቦታ። በዚያ ሙሴ በበትሩ ዐለትን መትቶ ውሃ አወጣ። እጆቹንም ዘርግቶ ሲጻልይ ሳለ እስራኤል በኢያሱ መሪነት አግሌቃውያንን ለማሸነፍ ጆሉ። ቦታው ማላህና መሪባ ተባለ፤ ዘዳ. 17:1-16፤ 19:2።

ራፋስቂስ፤ እንደ ተርታንና እንደ ራሬስ የአሃር የግዕርግ ስም ነበረ እንጂ የመጠሪያ ስም አልነበረም። ትርጉሙ «የባባቶች አለቃ» ማለት ይመስላል። የአሃር ንጉሥ ሰናከሪም ከታላላቆቹ አለቆች እነዚህን ሦስት ሰዎች ወደ ሕዝቅያስ ወደ ኢየሩሳሌም ላካቸው። ራፋስቂስ የተባለው ተናጋሪ ሆኖ በአይሁድ ላይ ዛታባቸው፤ እነርሱም ዝም አሉት፤ 2ነገ. 18:17:19:26-28:37፤ 19:4:8፤ ኢላ. 36:2:4:11-13:22፤ 37:4:8።

ራፋይም፤ 1. በከነዓን የነበሩ ረጃጅም ኃያላን ሕዝቦች፤ ዘፍ. 14:5፤ ዘዳ. 2:20:21፤ ኢያሱ 17:19። 2. በኢየሩሳሌም በደቡብ በኩል ከቤተ

ሌሎም 5 ኪ.ሜ. ርቆ የሚገኝ ሸለቆ። ዳዊት ሁለት ጊዜ ፍልስጥኤ ግውያንን በዚህ ሸለቆ አሸነፈ፤ 2ኛው. 5፡17-25።

ሬሬሰ፤ በአሦርና በባቢሎን መንግሥት የማዕርግ ስም፤ 2ኛ. 18፡17።

ሬካባውያን፤ የሬካብ ዘሮች፤ ወገኖችና ተከታዮች። የሬካብ ልጅ ኢዮናዳብ ለእግዚአብሔር አምልኮት ቅንፋት ስለነበረው የበዓልን አምልኮት ለማጥፋት ከኢዩ ጋር ተባበረ፤ 2ኛ. 10፡15-31። እስራኤል በምድረ በዳ እግዚአብሔርን እንደተከተለ የእርሱ ዘሮችም ከእግዚአብሔር እንዳይርቁ አዘዛቸው። ዘሮቹ እስከ ኤርምያስ ዘመን ድረስ ታዘዙና እግዚአብሔር ተስፋ ሰጣቸው፤ ኤር. 35፤ ነሀ. 3፡14።

ሬፋን፤ የሬፋን ኮከብ። ሬፋን ከአሕዛብ አማልክት አንዱ ሲሆን፤ አምላኪዎቹ ብሩህ ለሆነ ዘዋሪ ኮከብ (ፕላኔት) እየሰገዱ ያመልኩት ነበር። ስለዚህ የኮከቡ ስም «የሬፋን ኮከብ» ተባለ፤ አሞጽ 5፡26፤ ሐ.ሥ. 7፡43።

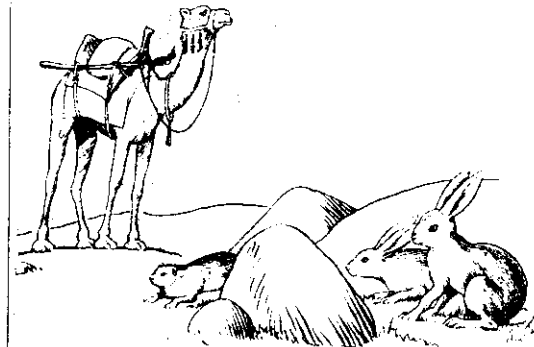
ርስት፤ የከነዓን ምድር ለአብርሃምና ለዘሩ ርስት ሆኖ ተሰጠ፤ ዘፍ. 15፡8-18። ኢዮሱ ምድሩን ለእስራኤል ሕዝብ አካረ። ይህን ርስት ከእግዚአብሔር እንደተቀበሉት ስላመኑ ለሌላ አይሸጡትም ነበር፤ ዘሌ. 25፡23፤ 1ኛ. 20፡3። «በዙር»፤ «ዋርሳ» ይመ.። እስራኤል ራሱ የእግዚአብሔር ርስት ይባላል፤ ዘዳ. 4፡20። ምእመናን የእግዚአብሔር ልጆች በመሆናቸው የርስቱ ተካፋዮች ናቸው፤ ሮም 8፡17፤ ገላ. 3፡29። በከነዓን የተመሰለውን በረከት ሁሉ ምእመናን ያገኛሉ፤ ዕብ. 11፡13-16። በተለይ ምእመናን የእግዚአብሔርን መንግሥትና በረከቱን ይቀበላሉ፤ ማቴ. 25፡34፤ 1ቆሮ. 6፡9-10፤ 15፡50። ምድርን (ማቴ. 5፡5)፤ መዳንን (ዕብ. 1፡14)፤ ከብርን (ሮም 8፡17-18) ይወርሳሉ። ርስታቸው ተጠብቆላቸዋልና መንፈስ ቅዱስ የርስታቸው መያዣ ነው፤ ኤፌ. 1፡14፤ 1ኢጥ. 1፡3-5።

ርብቃ፤ የአብርሃም ወንድም፤ የናኮር የልጅ ልጅ፤ የላባ አጎት፤ ዘፍ. 22፡23፤ 24፡15-29። የይስሐቅ ሚስት ሆነች፤ ዘፍ. 24። በመጀመሪያ መካን ነበረች። ባለዋ ከጸለየላት በኋላ ያዕቆብንና ዒላውን ወለደች፤ ዘፍ. 25፡20-26፤ ሮም 9፡10። መልክ መልካም፤ ትጉ፤ ልብ ቁራጥም ነበረች፤ ዘፍ. 24፡16-19-20-58፤ 26፡6-11። ያዕቆብን ስለ ወደደች አባቱን በማታለል በረከትን እንዲያገኝ አደረገች፤ ዘፍ. 25፡28፤ 27፡5-17። ከዒላው ቀጣ ለመሸሽ፤ ከዘመዶች ሚስትን ለመፈለግ አስባ ወደ ላባ እንዲላክ አደረገች፤ ዘፍ. 27፡42-28፡5። አብርሃም ለመቃብር በገዛው ቦታ ተቀበረች፤ ዘፍ. 49፡31።

ርጎራጌ፤ ምሕረት፤ ቸርነት፤ ለተጨቀ ወይም ለተቸገረ ግዘንና ርዳታን መስጠት። እግዚአብሔር ርጎሩን ነው፤ መዝ. 103፡13። 63፡9፤ ዮሴፍ 4፡11፤ ያዕ. 5፡11።

አማኞችም ርጎሩን መሆን ያስፈልጋቸዋል፤ ኢሳ. 1፡17፤ ማቴ. 18፡23-35፤ ኤፌ. 4፡32፤ 1ኢጥ. 3፡8፤ 1ዮሐ. 3፡17።

ርኩስ፤ መርከብ፤ ነውረኛ፤ አስጸያፊ መሆን፤ ግንኙነትን የሚያረርስ። ዋና ከጥፋት ውሃ በኋላ ከንጹሐን እንስሳትና ወርቅ ሁሉ ወስዶ መሥዋዕትን አቀረበ፤ ዘፍ. 8፡20። እግዚአብሔር ለዋና ተንቀሳቃሽ ሁሉ መብል እንዲሆንለት ሰጠው፤ ዘፍ. 9፡3። ከፍጥረት እስከ ሙሴ ድረስ ለመሥዋዕት ካልሆነ በቀር ንጹሕና ርኩስ ብሎ መለየት ያልነበረ ይመስላል። ነገር ግን በሙሴ ሕግ ሰው የሞተውን ሰው በድን በመንካት (ዘጉ. 19፡11)፤ እንደ ለምጽ ባሉት በሽታዎች (ዘሌ. 15)፤ ልጅ በመውለድ ወራት አርባና ሰማንያ ቀናት (ዘሌ. 12፡1-5)፤ ከሥጋ ፈሳሽ ነገር ወይም ዘር በፅግ (ዘሌ. 15) ርኩስ ይባል እንደነበር ተጽፏል። አንድ ሰው ርኩስ በተባለበት ወራት ወደ ቤተ መቅደስ አይገባም ነበር፤ ዘሌ. 15፡31። በዚህ አንጻር ደግሞ ኃጢአት ሰውን እንደሚያረክስ ተነገረ፤ ኢሳ. 6፡5፤ ሕዝ. 18፡10-13። በእ.ኪ. ዘመን ግን ማናቸውም ነገር በራሱ ርኩስ አይባልም፤ ማር. 7፡19፤ ሮም 14፡14-20፤ 1ጢሞ. 4፡4። ከሰው ልብ የሚወጣ ኃጢአት እንጂ መብል፤ አንዳች ነገርን መንካት፤ በሽታ ወዘተ. ...አያረክስም፤ ማር. 7፡14-23፤ 1፡40-41። «ንጹሕ»፤ «ለምጽ» ይመ.

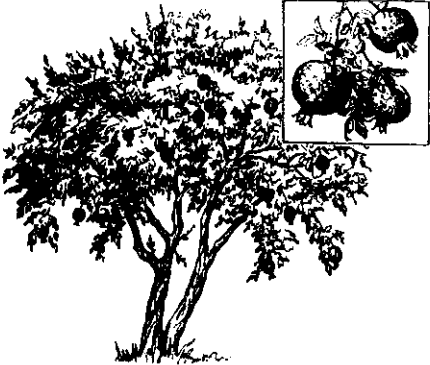

ርኩስ እንስሳት

ርኩስ መንፈስ፤ «ጋኔን» ይመ. ርኩሰት፤ የጥፋት ርኩሰት፤ አላቡ አንጥያብ የኢየሩሳሌምን ቤተ መቅደስ በ165 ከክ.በ. ከማርከሱ ጋር ይያያዛል፤ ታሪኩ በዮሴፍ ወልደ ኮርዮን ተጽፏል፤ ዳን. 11፡31፤ 12፡11፤ ማቴ. 24፡15፤ ማር. 13፡14። በተጨማሪም የካቶሊክን 2ኛ መቃብያን 5፡11-6፡11 ይመ.። ከሊቃውንት አንዳንዶቹ የሮማውያን ወታደሮች የቀጣርን ባንዲራ ይዘው በ70 ዓ.ም. ወደ ቤተ መቅደስ በገቡ ጊዜ ይህ ትንቢት እንደተፈጸመ ያስተምራሉ። ሌሎች ደግሞ ትንቢቱ የዐመጸን ሰው (ሐሳዊ መሲሕን) እንደሆነ ለከተ ያስተምራሉ፤ 2ተሰ. 2፡1-4።

ርዝመት፤ ስብራውያን በዘንገ፣ በክንድ፣ በስንዝር፣ በጋት በሌላም የሰው አካል ይለኩ ነበር። በግሪክ አንድ ሰው ክንዶቹን ግራና ቀኝ ሲዘረጋ አርጊያ ይባላል፤ ይህንም መሠረታዊ መላኪያ አደረጉት። አንድ አርጊያና አራት ክንድ እኩል ናቸው። አንድ ምዕራፍ መቶ አርጊያ ነው። መቶ ለግንያ ሚትር ይሆናል።

ርግብ፤ ትንሽ ወፍ። ናጎ የጥፋትን ውሃ መጉደል በርግብ አረጋገጠ፤ ዘፍ. 8፣ 8-12። ሮግብ የውበት (መ.መ. 1፣ 15)፣ የጎዘን (ኢ.ላ. 59፣ 11)፣ የየዋህነት ምላሴ ናት (ማቴ. 10፣ 16)። መንፈስ ቅዱስ በርግብ አምላል በክርስቶስ ራስ ላይ አረፈ፤ ማቴ. 3፣ 16። «ወርቅ» ይመ.

የሮግን ዛፍና ፍሬው

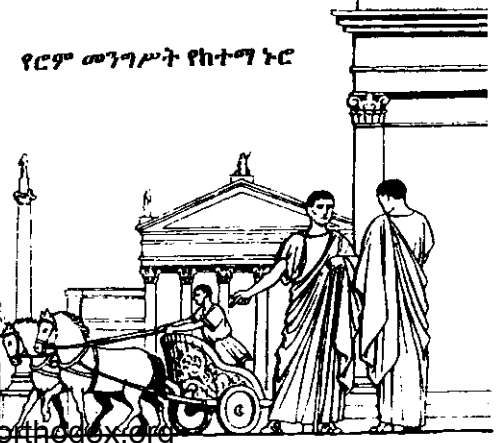
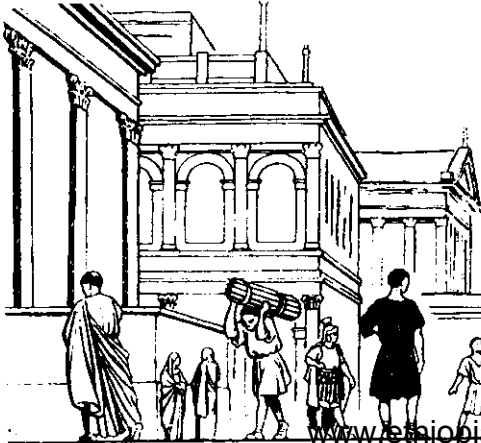
ሮማን፤ አባባውና ፍሬው ቀይ፣ የፍሬው ጥማቂ ብዙ የሆነ፣ ቅርፊቱ ለመድኃኒት የሚጠቅም አንድ ዓይነት ዛፍ፤ ዘጸ. 28፣ 33፤ መ.መ. 6፣ 11። በሮማን ቅርጽ የቤተ መቅደስ መርበብ ተሠርቶ ነበር፤ 1ነገ. 7፣ 42።

ሮማዊ፤ ሮም ገናና መንግሥት በነበረችበት ጊዜ አንድ ሮማዊ ዜግነት ያለው ሰው በሮም መንግሥት ውስጥ ልዩ መብት ነበረው። ሮማዊ ሲመረመር በጅራፍ አይገረፍም፣ የሞት ፍርድ ሲፈረድበት ይሰየፋል እንጂ አይሰቀልም ነበር። ለቁሣርም ይገባኝ የማለት መብት ነበረው። አንድ ሰው በሮማዊ ቤት በመወለድ፣ ዜግነትን በገንዘብ በመግዛት ወይም መንግሥቱን በግገልገል ሮማዊ ሊሆን ይችላል። ጳውሎስ በሮማዊ መብቱ ተጠቅሟል፤ ሐ.ሥ. 16፣ 37-39፤ 22፣ 25-29፤ 23፣ 27፤ 25፣ 10-12።

ሮማይስጥ፤ የሮማውያን ቋንቋ ማለት ነው፤ ጌታችን በምድር ላለ የመንግሥት ቋንቋ ስለነበረ፣ በጌታችን መስቀል ላይ የተጻፈው ጽሕፈት በሮማይስጥ ቋንቋ ነበር፤ ሉቃ. 23፣ 38፤ ዮሐ. 19፣ 20። ፊደሉ የእንግሊዝኛን ፊደል ይመስላል። ብዙዎች የሮማይስጥ ቃላት በትውስት መልክ ወደ ግሪክ ገብተው በአ.ክ. ይገኛሉ፤ ጥቂቶችም ከግሪክ ወደ ግእዝና ወደ አማርኛ ገብተዋል። ለምሳሌ ዲናር የሮማይስጥ ቃል ነው።

ሮም፤ የሮም መንግሥት፤ በአ.ክ. ዘመን «ሮም» ትባል የነበረችው ከተማ ዛሬ «ሮማ» ትባላለች። ከተማይቱ 753 ከክ.በ. እንደተቋረቋረች ይነገራል። የሮም መንግሥት መናገሻ ከተማ ነበረች። የሮም መንግሥት እየተስፋፋ ሄዶ ክርስቶስ በምድር በነበረበት ጊዜ ከእንግሊዝ አገር አንሥቶ እስራኤልን በመጨመር እስከ ዓረብ አገር ድረስ በዚያን ጊዜ የታወቀውን ዓለም ገዛ። ክርስቶስ ጲላሞስ ፊት የቀረበውና ጳውሎስም ወደ ቁሣር ይገባኝ ያለው እስራኤል ከሮም ግዛት አንድዋ በመሆንም ነበር፤ ማቴ. 27፣ 1፣ 2፤ ሐ.ሥ. 25፣ 11።

በጳውሎስ ዘመን ሮም አንድ ሚሊዮን የሚሆሉ ነዋሪዎች የሚገኙበት በብዙ ትልልቅ ሕንጻዎች ያጌጠች ከተማ ነበረች። የሮም መንግሥት ጸጥታንና ፍርድን ለብዙ ሕዝብ ስለሰጠ ተወዳጅ ነበር (ሐ.ሥ. 17፣ 7)፤ ክርስቶስና ሐዋርያት ለሮም መንግሥት

የሮም መንግሥት የከተማ ኑር

አክብሮት ያላዩ ነበር፤ ሉቃ. 20፥25፤ ሐ.ሥ. 24፥10፤ ሮም 13፥1-7፤ 1ጴጥ. 2፥13-14። ሆኖም ምእመናን ከቄሣር ይልቅ እግዚአብሔርን ስላከበሩ በሮም መንግሥት ስደት ደረሰባቸው፤ ብዙ ምእመናን በግፍ ተገደሉ። እንደ ቤ.ክ. ታሪክ ከሆነ በኔሮ ዘመን መንግሥት በጳውሎስና በጴጥሮስ ላይ በሮም ከተማ የሞት ፍርድ ተፈረደባቸው።

በ395 ዓ.ም. ቴዎድሮስ የሚባል የሮም ንጉሠ ነገሥት በሞት ጊዜ መንግሥቱ በምሥራቅና በምዕራብ ክፍሎች ተከፈለ። በ410 ዓ.ም. አላርክ የሚባል የጠላት መሪ ሮምን ወግቶ አሸነፋት፤ ሥልጣንዋንም ሻረ። ከተማይቱ ግን እስከ ዛሬ ድረስ አለች፤ ዛሬም የኢጣሊያ ዋና ከተማ ናት። «ቄሣር»፣ «ገዥ» ይመ. ካ. 7 ሆኖ።

የሮም ቤተ ክርስቲያን፤ የሮምን ቤ.ክ.

ያቋቋማት ማን እንደሆነ አልታወቀም። ሐዋርያው ጳውሎስ ነው ለማለት በቂ ማስረጃ የለም፤ ሮም 15፥20-24። ጲጥሮስ ሆነ ሌላም ሐዋርያ ያቋቋማት አይመስልም። መንፈስ ቅዱስ በጳጳጦቻቸው ቀን ሲወርድ የሮም ሰዎች በኢየሩሳሌም እንደነበሩ ተገልጧል፤ ሐ.ሥ. 2፥10። ከጲጥሮስ ስብከት ወንጌልን ሰምተው ወደ ሮም ያደረሱትና ቤተ ክርስቲያንን ያቋቋሙ እነርሱ ሳይሆኑ አይቀርም። እርግጡ ግን አልታወቀም።

የሮም መቅደስና የሮም ወታደሮች አርማ

የሮም መልእክት፤ ይህ መልእክት

ሐዋርያው ጳውሎስ በሮም ከተማ ለሚኖሩ ክርስቲያኖች የጻፈው ነው። በ58 ዓ.ም. ገደማ ተጻፈ። የተላከውም ከቆሮንቶስ ከተማ ነው። ጳውሎስ ወደ ሮም ሄዶ አያውቅም ነበር፤ እዚያም የነበረውን የክርስቲያን ማኅበር ያቋቋመ እርሱ አልነበረም፤ 15፥20-22። ወደ እስፔን ለመሄድ አሳብ ስለነበረው ሮም ከመድረሱ በፊት የሚያስተምረውን ወንጌል ሊገልጥላቸው ወደደ። በሮም ቤ.ክ. አይሁድና አሕዛብ ለነበረው ሲኖሩ የእስራኤል ሕዝብ ወንጌልን ባለመቀበላቸው በእግዚአብሔር ዕቅድ ላይ ብዙ ጥያቄ እንደተነሣ የሚጠቁሙ በመልእክቱ የሚገኙ ፍንጮች ጥቂቶች አይደሉም፤ በተለይ በም. 9-11። ይህ መልእክት ከሌሎች የጳውሎስ መልእክቶች የበለጠ ስለ ክርስቶስ ወንጌል ሰፊ ያለ ማብራሪያ ይሰጣል። ሆኖም ስለ ቤ.ክ.ና ስለ ዳግም ምጽአት ብዙ አሳብ አይገኝበትም።

«ጻድቅ በእምነት ይኖራል» የሚለው ሕንጻቆም የተናገረው ቃል የዚህ መልእክት መሠረታዊ ጥቅስ ነው፤ 1፥17። ሰው በራሱ ጥረት ጻድቅ ስለማይሆን፤ ለኃጢአተኛ ጽድቅ ሆኖ የሚቋጠረው የእግዚአብሔር ጽድቅ ነው። ይህም ጽድቅ በክርስቶስ መሥዋዕትነት ለሚያምኑ ሁሉ ይሰጣል፤ 3፥11-24-25-28፤ 4፥3-5፤ 5፥1-8-9። ሰው በአዳም እንደሚሞት ሁሉ አማኝም በክርስቶስ ጻድቅና ሕያው ነው፤ 5፥19። አማኝ ከክርስቶስ ጋር አንድ እንዲሆን ተጠምቋልና አዲስ ሕይወት አለው፤ ከኃጢአት፣ ከሕግና ከሞት ጋይል ወጥቶ በአዲስ መንፈስ ይኖራል፤ 6፥3-5-14፤ 7፥6፤ 8፥2-14። እግዚአብሔር አማኝን አስቀድሞ ሰላወቀው፣ ስለወሰነው፣ ስለጠራው፣ ስላጸደቀውና ስላከበረው አሁን ለአማኝ ተሰፋ፣ ዋስትናና አለኝታ አለው፤ 8፥15-17-28-30-38-39። እግዚአብሔር ይህን ሁሉ ለክርስቲያኖች ካደረገ «ሕዝቡ? (እስራኤላውያንን) ጥሏል? የተሰናከሉ እስኪወድቁ ድረስ ነውን?» የሚሉት ጥያቄዎች ተነሥተዋል። መልሱ፣ 1ኛ. እግዚአብሔር ስለ ፍትሁ የማይጠየቅ፣ 2ኛ. እስራኤልን ባለማመናቸው የሚቋርጥ፣ 3ኛ. እንደ ምሥጢራዊ ዕቅዱ የአሕዛብንም ሆነ የእስራኤልን «መላኝ» (በእግዚአብሔር የተመረጡትን ሁሉ) የሚያድን ነው፤ 9፥20፤ 10፥1-4፤ 11፥5-12-15-25-26። አማኝ ይህን ሁሉ ተረድቶ ራሱን ለእግዚአብሔር እንዲያቀርብና የዓለምን አስተሳሰብና አካሄድ ትቶ በአእምሮ በመታደስ የተለወጠ ጠባይ እንዲኖረው ታዝዟል፤ 12፥1-2።

የሐዋርያው ዋና አሳብ የእግዚአብሔርን ጽድቅ የሚመለከት ሲሆን፣ ስለ እግዚአብሔር ልዕልናና ባሕርይ፣ ስለ ክርስቶስ ማንነትና ሥራ፣ ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊነትና አሠራር፣ ስለ አይሁድና አሕዛብ፣ ስለ ጸጋና ሕግ፣ ስለ እምነትና ሥራ፣ ስለ መንፈስና ሥጋ የሰጠው ትምህርት በልዩ ልዩ አንቀጽ ድንገት ብቅ ሲል ይታያል። የመጽሐፉ አቀራረብ እንደ ትልቅ ወንዝ ውሃ ተያይዞ የሚፈስ በሆነም በመግቢያውና በመደምደሚያው መካከል 5 ታላላቅ ክፍሎችን ልናይ እንችላለን፡-

መግቢያ፤ የጳውሎስ ጥሪ፣ ወንጌልና ከሮም ቤ.ክ. ጋር የነበረው ግንኙነት፤ የመልእክቱ ዋና አሳብ፤ 1፥1-17።

1. እግዚአብሔር ሰውን በቀጣ ኩነት (ወይም ሰው በእግዚአብሔር ቀጣ ተኩነት)፤ 1፥18-3፥20። አረማውያን(1፥18-32)፤ አይሁድ(ም.2)፤ ሰዎችም ሁሉ በኃጢአታቸው ምክንያት ከእግዚአብሔር ቀጣ በታች ናቸው፤ 3፥1-20።

2. እግዚአብሔር ሰውን በጸጋ አጸደቀው (ወይም ሰው በእግዚአብሔር ጸጋ ጸደቀ)፤ 3፥21-7፥25። የእግዚአብሔር ጽድቅ፣ ሀ) በክርስቶስ ሞት ተገልጧል (3፥21-26)፣ ለ) በእምነት መንገድ ይሰጣል (3፥27-31)፣ ሐ) ለኃጢአተኛ ይቋጠራል (4፥1-12)፣ መ) በእምነት አማካይነት ይቋጠራል (4፥13-25)። ለ) አማኝን ወደ ብዕዕና ያደርሳል

(5+1-11)፣ ረ) ከአዳም ፍርድ ነፃ ያወጣል (5+12-21)፣ ሰ) ከኃጢአት ኃይል አርነት ያወጣል (ም. 6)፣ ሸ) ከሕግ ሥልጣን ይፈታል (ም. 7)።

3. እግዚአብሔር ሰውን በፍቅር አከበረው (ወይም ሰው በእግዚአብሔር ፍቅር ተከበረ)፤ 8+1-39። እማኝ ከኩነኔ ወጥቶ በመንፈስ ቅዱስ ኃይል በአዲስ ሕይወት ይኖራል (8+1-17)፤ የማይጠፋውም ተስፋ ሲኖረው በአለኝታው መበረታታት ይገባዋል፤ 8+18-39።

4. እግዚአብሔር ሰውን በምሕረት መረጠው (ወይም ሰው በእግዚአብሔር ምሕረት ተመረጠ)፤

9+1-11+36። እስራኤል ቢወድቅም የእግዚአብሔር ቃል አልተሻረም። እግዚአብሔር «የሚወደውን ይምረዋል፣ የሚወደውንም አልከኛ ያደርገዋል» (9+18) የሚለውን የምዕራፍ 9ን የማጠቃለያ አሳብ ብናንኝም፣ እስራኤል ላለማመናቸው ገላፊነት ያለባቸው ሲሆን ቤ.ክ. ግን ወንጌልን ለሁሉ ግብሠር አለባት፤ ም. 10። ከእስራኤል ውድቀት የተነሣ አሕዛብ ወደ ደንገነት ደርሰዋልና መዳናቸው ለወደቀት እስራኤል የመዳን መንገድ ይሆናል። ስለዚህ የእግዚአብሔር ዕቅድ ለእስራኤልም ሆነ ለአሕዛብ ይፈጸማል፤ ም. 11።

5. እግዚአብሔር ሰውን በልዕልና አደፋረረው (ወይም ሰው በእግዚአብሔር ልዕልና ተደፋረረ)፤

12+1-15+13። ከክርስቶስ ወንጌል የተነሣ እማኝ፣ ሀ) በራሱ ሕይወት (12+1-2)፣ ለ) በቤ.ክ. (12+3-8)፣ ሐ) ከአማኞችና ከግያምኑት ጋር ባለው እኗኗር (12+9-21)፣ መ) ባለ ሥልጣናትን በማክበር (ም. 13)፣ ሠ) የደከሙትን በመርዳት (14+1-15+13) አዲስ ሕይወትን መኖር አለበት።

መደምደሚያ፤ ጳውሎስ የተሰጠውን ተግባር ግላማ ካላየ በኋላ ኢየሩሳሌምን እንደሚገቡኝና ወደ እስፔን ለመሄድ በማቀዱ የርም ቤ.ክ. በጉዞው እንደምትተባበር ተስፋ ያለው መሆኑን ገለጠ። ሰላምታ ለብዙ ሰዎች ካቀረበና ስለ ሐሰተኞች ማስጠንቀቂያ ከሰጠ በኋላ እግዚአብሔርን በመወደስ መልእክቱን ደመደመ፤ 15+14-16+27።

ርቤል፣ ሩቤን፤ የሰሙ ትርጉም «እነሆ ወንድ ልጅ!» ማለት ነው። ልያ ለያዕቆብ የወለደችለት በኩር ልጅ፤ ዘፍ. 29+31:32። ከእስራኤል ነገዶች የአንዱ አባት ሆነ፣ በሰሙ ነገደ ርቤል ተብሎ ተሰየመ፤ ዘፍ. 46+8:9፤ ዘኁ. 1+4:5። ወደ ያዕቆብ ቁባት በመግባቱ አባቱን አሳዘው፤ ዘፍ. 35+22፤ 49+3:4። ከዚህም የተነሣ በኩርናው ለየሴፍ ልጆች፣ ለኤፍራምና ለምናሴ ተሰጠ፤ 1ዜ.መ. 5+1፤ ዘፍ. 48+5።

ርቤል ለየሴፍ ራራለት፤ ዘፍ. 37+21:22:29:30። የርቤል ነገድ እንደ ጋድ ነገድና እንደ ምናሴ ነገድ እኩሌታ፣ ከሙሴ እንደሰሙት ከየርዳናስ በስተምሥራቅ ርስት ተቀብለው ናሩ፤ ዘኁ. 32። ካ. 3 ሸ። «ነገድ» ይመ.

ርብዓም፤ የሰሙ ትርጉም «ሕዝብ ይባላ» ማለት ነው። የሰሎሞን ልጅ ነበረ፤ አጥቱ ለተደረገ

ናዕማ ነበረች። አባቱ ከሞተ በኋላ በኢየሩሳሌም ነገሠ፤ የእስራኤል ነገዶች ሁሉ እንዲያነግሡት በሌዚም ተሰበሰቡ። ርብዓም ግን፣ አባቱ በሚነባችሁ ቀንበር ላይ እጩም ራሱ እንጂ አልቃለውም ባላቸው 2ዜ እሥሩ ነገዶች የናባጥን ልጅ ኢየርብዓምን በላያቸው አነገሡ፤ የርብዓምን አስገባረ ገደሉት። ርብዓም ጦር ሠራዊቱን ሰበሰበ፤ ነቢዩ ላማያ (ሸማያ) ግን፣ ይህ ነገር ከእግዚአብሔር ዘንድ ነውና አትውጡ አለ፤ 1ነገ. 11+43-12+24፤ 2ዜ.መ. 9+31-11+4። ርብዓም በይሁዳና በብንያም ነገዶች ላይ ከ931-913 ከክ.በ. 17 ዓመት ነገሠ። መጀመሪያ ሲነገሥ በእግዚአብሔር መንገድ ሄደ በኋላ ግን ከፋ አደረገ፤ በአምስተኛው ዓመት የግብጽ ንጉሥ ሺሻቅ መጣበት፣ መዝገቡን ሁሉ ወሰደበት። ርብዓም በእግዚአብሔር ፊት ሰውነቱን ካዋረደ በኋላ ሺሻቅ ሄደለት፤ 2ዜ.መ. 11+5-12+16፤ 1ነገ. 14+21-31።

ሰለባ፤ ገዳድ ሰውን ከገደለ በኋላ ለማሳየት የሚወሰደው ምልክት። መሣሪያ ገፍሮ ወይም ከሚቹ አካል አንድ ዓይነት ክፍል ቋርጦ ሲወሰድ ሰለባ ይባላል፤ 1ዓሙ. 18+25:27።

ሰለጳዓድ፤ አምስት ሴቶች ልጆች የነበሩት የምናሴ ነገድ ሰው፤ ዘኁ. 26+33፤ ኢያሱ 17+3፤ 1ዜ.መ. 7+15። ሴቶች ልጆቹ ርስት እንውረስ ብለው ሙሴን ለመገደት ተሰጣቸውም፤ ዘኁ. 27+1-11፤ 36+2-12።

ሰሊሆም፤ ለመጠመቂያ የሚሆን ውሃ የተጠራቀመበት ኩራ። ከኢየሩሳሌም በደቡብ በኩል የፊል በተባለው ገጥ ሥር ይገኛል። ሕዝቅያስ ውሃውን ከገዥ ምንጭ በበይ ወደዚህ አስገብቶታል። በፊት በኢየሩሳሌም ቅጥር ውስጥ ነበር። ዛሬ ግን በኋላ ከተሠራው ቅጥር ውጭ ነው፤ ኢሳ. 22+9-11፤ «ገዥን» ይመ። ሰሊሆም ማለት የተላከ ማለት ነው። ኢየሱስ የዕውሩን ዓይን በጭቃ ከቀባ በኋላ «ሂድና ታጠብ» ብሎ ወደ ሰሊሆም ላከው፤ የሐ. 9+6-7። ካ. 8ሀ።

ሰላም፤ በስምምነትና በአንድነት አብሮ መኖር ማለት ነው። ደግሞ የዕረፍት ስሜት ነው። ሰዎች ሲገናኙ የሚለዋወጡት የሰላምታ ቃል፣ ወይም የንግግር መክፈቻ ቃል ነው፤ የሐ. 20+19። እውነተኛ ሰላም የሚገኘው ሰው በክርስቶስ አምና፣ ከኃጢአቱ ነጽቶ፣ ከእግዚአብሔር ጋር ሲታረቅ ነው፤ ርም 5+1፤ ኢፌ. 2+14-17። ሰላም የመንፈስ ፍሬ ነው፤ ገላ. 5+22። እግዚአብሔር ለሚታመኑበት የራሱን ሰላም ይሰጣቸዋል፤ ኢሳ. 26+3:4፤ የሐ. 14+27፤ ፊል. 4+6:7። እማኞች ከሰዎች ጋር በሰላም እንዲኖሩ ታዘዘዋል፤ ርም 12+18፤ 1ጲጥ. 3+11። ክርስቶስ ሲመጣ ሰላም ይሰፍናል፤ ኢሳ. 9+6:7፤ 11+6-9። ሰላም የእግዚአብሔር መንግሥት ራሱ ነው፤ ርም 14+17። ክርስቶስ የሰላም አለቃ ይባላል፤ ኢሳ. 9+6።

በስሕተት ትምህርት ምክንያት የቤ.ክ. ሰላም ይደረጋል፤ ነገር ግን እውነትን ለመደገፍ ሲባል ሐዘን ለመቃወም የመለያየት ሁኔታ ሊያጋጥም

ይችላል፤ 1ቆ. 11፡18-19። በክርስቲያኖች መካከል የሚፈጠር አለመግባባትም ሰላምን ከሚያደረጉ ምክንያቶች አንዱ ነው፤ 1ቆ. 1፡10-17።

ሰላምታ፤ የመገናኘትን ስሜት መግለጫ ቃል። ሰላምታ ብዙ ዓይነት አለው፤ ነህ. 2፡3፤ ማቴ. 10፡12፤ ማር. 12፡38፤ ሉቃ. 1፡29፡41፡44፤ ዮሐ. 20፡19። ሐዋርያት መልእክት ሲጻፉ በሰላምታ ጀመሩ፤ የሌሎችንም ስዎች ሰላምታ አቀረቡ፤ ሮም 1፡1-7፤ 16፡21-23። ጉዳዩ አስቸኳይ ሲሆን (2ኛ. 4፡29፤ ሉቃ. 10፡4)፤ ወይም ከአንዳንድ ስሕተት ለመራቅ ሰላምታ አለመስጠት ይቻላል፤ 2ዮሐ. 10፡11። ሰላምታ በመሳሳም (ማቴ. 26፡49፤ ሮም 16፡16)፤ እጅ ለእጅ በመጨባበጥ (ገላ. 2፡9) ይሰጣል።

ሰላጢን፤ እንደ አንካሴ ያለ ረዥም ሹል መውገያ፤ ኢዮብ 39፡23፤ 41፡21።

ሰልማን፤ ምናልባት የአሦር ንጉሥ ሰልምናሶር ይሆናል፤ ሆሎ 10፡14።

ሰሎሜ፤ የክርስቶስን ዕቅድ ከተመለከተትና በትንሣኤው ዕለት ወደ መቃብር ከሄዱት ሦስት ሴቶች አንዱን፤ ማር. 15፡40፤ 16፡1።

ሰሎም፤ 1. ከአዩ ዘርቶ መካከል ከነገሡት የመጨረሻው፤ ዘካርያን ገድሎ በሰማርያ የነገሠ 16ኛው የእስራኤል ንጉሥ። በግምት 745 ክክ. በ. አንድ ወር ከነገሠ በኋላ ተገደለ፤ 2ኛ. 15፡10-15። 2. የይሁዳ ንጉሥ ኢዮአክስ በዚህ ስም ተጠርቷል፤ 1ዜ. 3፡15፤ ኤር. 22፡11።

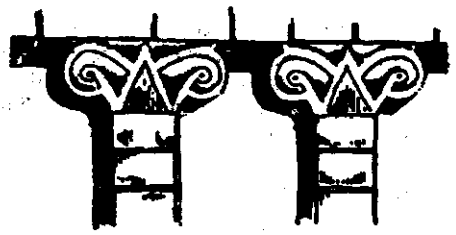
ሰሎሞን፤ ሰላማዊ ግለት ነው። ከተባበረው የእስራኤል መንግሥት ሦስተኛና የመጨረሻ ንጉሥ። የዳዊትና የቤርሳህህ ልጅ፤ 2ኛ. 12፡24። ዳዊት በሸመገላ ጊዜ ንጉሥ ለመሆን ተቀባይ ፤ 1ኛ. 1። አብያታርን፤ ላሚን፤ አደንያስንና ኢዮአብን ተበቀላቸው፤ 1ኛ. 2። የፈርዖንን ልጅ አገባ፤ 1ኛ. 3፡1። አስተዋይ ልቡና እንዲያገኝ ለመነ፤ በጥበቡም የታወቀ ሆነ፤ 1ኛ. 3፡5-28፤ 10፡1-10፤ 2ዜ. 1፡3-12። በጢርስ ንጉሥ በኪራም እርዳታ ቤተ መቅደስንና ቤተ መንግሥቱን አነጻ፤ 1ኛ. 5-8፤ 2ዜ. 2-7። ለሕንጻ ሥራዎች ሠራተኞችን መለመለ፤ 1ኛ. 5፡13-17፤ 9፡19-21። ሰፊ በሆነ ንግድ በጣም በለጸገ፤ 1ኛ. 10፡11-29። ስለ ዕውቀትና እንስሳት ብዙ ዕውቀት ነበረው፤ 1ኛ. 4፡33፡34። በዘመን መንግሥቱ ስለ ሥነ ጽሑፍ ትልቅ እንቅስቃሴ ተደረገ። ስለ «ጥበብ» የሚናገሩ አንዳንድ ቅዱሳት መጻሕፍትን እርሱ እንደጻፋቸው ይታመናል፤ ምላ. 1፡1፤ መ. መ. 1፡1፤ «ተግባር» ይወ.

ብዙ ሚስቶችን አገባ፤ እነርሱም የባዕድ አምልኮ ወደ እስራኤል እንዲገባና ሰዎች እንዲከታተሉት አደረገ። በዚህም ሰሎሞን እግዚአብሔርን አሳከው፤ 1ኛ. 11። ከዋተ በኋላ የሰሜን ዐረብ ነገዶች ልጅ ሮብላም እንዳይነገሥ ተቃወሙና ቀጠለው።

በታች አለቃ የነበረው ኢዮርብግምን መረጡ። ሰሎሞን ሲሞት የመንግሥቱ በሁለት መካከል፤ በሁብቴና በዕውቀቱ ዝነኛ ቢሆንም በአስተዳደር በኩል ጨቋኝ መሆኑን ያመለክታል፤ 1ኛ. 12፡4። በጠቅላላው ታሪኩ ከ1ኛ. 1-11 እና ከ1ዜ. 22 - 2ዜ. 9 ተጽፎ ይገኛል። የሰሎሞን ክብር፤ ጥበብና መንግሥት ገናና ነበረ፤ ሆኖም ከእርሱ የሚበልጠው ክርስቶስ መጥቷል፤ ማቴ. 6፡29፤ 12፡42።

ሰማ፤ ሰው ብዙ ዓይነት ድምፅ ይሰማል፤ ሲሰማም ቃሉን ወዲያው ሊያስተውለው ወይም ላያስተውለው ይችላል፤ ዘፍ. 3፡8-10፤ ሐ. ሥ. 9፡7፤ 22፡9። ሰው መጥፎ ወራ ቀጥተኛ ባልሆነ መንገድ ቢሰማ እጅግ ያገናል፤ 1ኛ. 2፡23። እግዚአብሔር የሰዎችን ችግር፤ ሐዘን፤ ምስጋናና ልመና ሲመለከት ሰማ ይባላል፤ ዘጸ. 2፡24፤ 3፡7።

ሰማርያ፤ የጠባቂ ግንብ ግለት ነው። ከኢዮራሴም በስተሰሜን 65 ኪ.ሜ. ርቆ የሚገኝ ከተማ። ዛሬ ሄርድስ በሰየመው ስም ስባስቴ ይባላል። የእስራኤል ንጉሥ ዘንባሪ ተራራውን ገዝቶ ከተማ ሠራበት። መናገሻና መስጻፍ አደረገው፤ 1ኛ. 16፡24፡32። ከዝሆን ጥርስ የተሠራ የአካባቢ ቤት ፍርስራሽ (1ኛ. 22፡39)፤ ደግሞም የንጉሥ አልባሽና ደጋፊ የነበረው አለቃ ተረገጠ የሞተበት የቦር ፍርስራሽ ተገኝቷል፤ 2ኛ. 7፡19-20። የሰሜን መንግሥት አንዳንድ ጊዜ ሰማርያ እየተባለ ይጠራ ነበር፤ 1ኛ. 13፡32፤ አሞጽ 3፡9። በአ.ክ. ዘመን በገሊላና በይሁዳ መካከል ያለው አገር ሰማርያ ይባላ ነበር፤ ዮሐ. 4፡4፤ ሐ. ሥ. 1፡8። ካ. 4 ሀ። «ሳምራውያን» ይወ.

በንግሥታት ዘመን የሰማርያ የአዕማድ ራሶች

ሰማዕት፤ ምስክር ግለት ነው። በሃይማኖቱ ምክንያት የተገደለ ሰማዕት ይባላል፤ ሐ. ሥ. 22፡20።

ሰማይ፤ ከምድር በላይ ያለው ሁሉ፤ ዘፍ. 1፡1፤ ማቴ. 5፡18። እግዚአብሔር ስለ ልዕልናው በሰማይ ይኖራል፤ ዘጸ. 26፡15፤ ማቴ. 5፡48። መልእክትም በሰማይ ይገኛል፤ ማር. 13፡32። ምእመናን በሰማይ ርስት አላቸው፤ 1ጴጥ. 1፡3-5፤ አሁንም በሰማይ ስፍራ ይገኛሉ፤ ኤፌ. 2፡6-7፤ 6፡12። አንዳንድ የአይሁድ ሊቃውንት ሰባት ሰማይን እንደሉ የሰተምራሉ። በእነርሱ አስተሳሰብ ገዢ የሰተምራሉ ሰማይ ይመስላል፤ ነህ. 9፡6፤ 2ቆ.

12፡2-4። ሆኖም የአ.ኪ. ጸሓፊዎች ይህን ትምህርት የተቀበሉት አይመስልም። አንዳንድ ጊዜ ሰማይ፣ አንዳንድ ጊዜ ሰማያት ይላሉ፤ ነገር ግን የአሳብ ልዩነት አይታይባቸውም። በዓለም መጨረሻ አዲስ ሰማይና አዲስ ምድር ይገለጻሉ። ይህም እንዴት ያለ እንደሚሆን አናውቅም፤ ነገር ግን እንደ እግዚአብሔር ፈቃድ ስለሚሆን ጉድለት አይኖረውም፤ ኢሳ. 65፡17፣ 66፡22፣ 2ኢጥ. 3፡10-13፣ ራእ. 21፡1-3። «መንግሥተ ሰማያት» ይህ.

ሰምርኔስ (እዝሚር)፤ በጥንት ጊዜ በትንሹ እስያ ምዕራብ የነበረች ወደብና ከተማ። የታወቀች ቤ.ክ. በሰምርኔስ ተቋቁማ ነበር። ጳውሎስ በኤሬሶን ሳለ የተመሠረተች ይመስላል፤ ሐ.ሥ. 19፡10፣ ራእ. 1፡11፣ 2፡8-11። ዛሬ እዝሚር ይባላል።

ሰሞን፤ የካህናት የአገልግሎት ተራ ሳምንት። ጻዊት ካህናት በየሳምንቱ ተከፋፍለው በተራ በሃያ አራት ክፍሎች እንዲያገለግሉ አዘዘ፤ 1ዜ.መ. 24፣ ሉቃ. 1፡8።

ሰራኩስ፤ ከኢጣልያ አገር በስተደቡብ በታላቁ ባሕር ውስጥ የምትገኘው የሲ.ሲ. ደሴት ከተማ። ጳውሎስ ታስሮ ወደ ሮም ሲሄድ መርከቡ ሦስት ቀን በሰራኩስ ዐረፈ፤ ሐ.ሥ. 28፡12። ካ. 7 ሠ።

ሰርዴስ፤ በጥንት ዘመን ልድያ በተባለች ክፍለ ሀገር የነበረች ዋና ከተማ። በሮም መንግሥት ዘመን እንደ ቀድሞው ዘመን ትልቅ ከተማ አልነበረችም። በሥነ ጥበብ የታወቀች ነበረች። ጳውሎስ በኤሬሶን ሳለ ቤ.ክ. በሰርዴስ የተመሠረተች ይመስላል፤ ሐ.ሥ. 19፡10፣ ራእ. 1፡11፣ 3፡1-6። ዛሬ ትንሽ መንደር በቦታው ይገኛል። ካ. 7 ሰ።

ሰርድዮን፣ ሰርዲኖን፤ የደም ዐይነት ቀለም ያለው ቀይ የከበረ ድንጋይ፤ ዘጸ. 28፡17፣ ራእ. 4፡3። «የከበሩ ድንጋዮች» ይህ.

ሰርዶንክስ፤ የከበረ ድንጋይ። ዓይነቱ ነጭ ቡና መልክ ነው፤ ግን ከነጩ ቡናው ዓይነት ይበዛል፤ ራእ. 21፡20። «የከበሩ ድንጋዮች» ይህ.

ሰርግ (የጋብቻ በዐል)። በመ.ቅ. ስለ ልዩ ልዩ ሰዎች ሰርግ እናነባለን። የሰርግ ሥነ በዐል እንደ ዘመኑና እንደ አገሩ ባህል የተለያየ ነበር፤ ዘፍ. 29፡21-26፣ መሳ. 14፣ መዝ. 45፣ ማቴ. 22፡1-14፣ 25፡1-13፣ ዮሐ. 2፡1-11። ሰርግ ትልቅ ደስታ ነውና ሙሽራው ሙሽራትን ወደ ቤቱ ሲወስድ ሰዎች ልዩ ልዩ ልብስ እየለበሱ በዐሉን በትልቅ ድግስ በዘረገና በጨዋታ ያከብሩት ነበር። በዚህ አገር ክርስቶስ ሁለተኛ ሲመጣ የሚደረገው ደስታና ክብር በሰርግ ይመስላል፤ ራእ. 19፡7-9። «ጋብቻ» ይህ.

ሰርፍ፤ በዙሪያው ዘርፍ ያለበት ጊጠኛ ያልጋ ልብስ፣ ምንጣፍም ሊሆን ይችላል።

ሰሳብሳር፤ ቂርስ የሾመው የኢየሩሳሌምን ቤተ መቅደስ መሠረት የጀመረ መስፍን፤ ዕዝ. 1፡8፡11፣ 5፡14፡16። ሰሳብሳርና ዘሩባቤል የአንድ ሰው ስሞች እንደሆኑ የሚያስቡ አሉ፤ ዘክ. 4፡9።

ሰቅል፤ የጥንት የክብደት መለኪያ። የንጉሥ (2ሳሙ. 14፡26)፣ የሕዝብ (1ሳሙ. 17፡5)፣ የመቅደስ ሰቅሎች ነበሩ፤ ዘጸ. 30፡13። «ክብደት» ይህ.

ሰቅልና ግማሽ ሰቅል

ሰቅሰቅ፤ እንደ ወንፊት የተታተና የተጠላለፈ የመስኮት መዝጊያ፤ መሳ. 5፡28።

ሰቆቃው ኤርምያስ፤ ሰቆቃው ማለት ሙሾ፣ ልቅሶ ማለት ነው። ጸሓፊው ኤርምያስ መሆኑና አለመሆኑ አልተረጋገጠም። ይሁን እንጂ ብዙ ሊቃውንት ኤርምያስ ነው ይላሉ። በመጽሐፉ ውስጥ የጸሓፊው ስም አይገኝም፤ እንዲሁም በዕብራይስጥ በመጽሐፉ አርእስት የኤርምያስ ስም አልተጠቀሰም። ሆኖም ጸሓፊው እንደ ኤርምያስ፣ ኢየሩሳሌምን የሚወድ፣ ውድቀትዋን አይቶ ያዘነና በሥቃይዋ የተካፈለ ሰው መሆኑ አያጠራጥርም።

አምስቱ ምዕራፎች አምስት የሐዘን ሙሾዎች ናቸው። በም. 1፣ 2፣ 4 እያንዳንዱ ቍጥር የሚጀምረው በሃያ ሁለቱ የዕብራይስጥ ፊደላት ሲሆን፣ ፊደሎቹም ቅደም ተከተላቸው ተጠብቋል። በም. 3 ፊደላቱ የሚለዋወጡት በየሦስት በየሦስት ቍጥር ነው። እነዚህም ፊደላት በአማርኛ መ.ቅ. ተጽፈው ይገኛሉ (አሌፋት ይህ.)።

አንድ ሰው ስለ ኢየሩሳሌም መኖሪስ ሲያለቅስ

መሆኑን ይመሰክራል፤ 1:18። በድለናልና ፈጽሞ ያልጠፋነው ከምሕረቱ የተነሣ ነው (3:22)፤ በመከራ ጊዜ የእግዚአብሔርን ማዳን ተስፋ ማድረግ መልካም ነው ይላል፤ 3:26።

ሰባቱ ሱባዔ፤ «በዓላት» ይመ.

ሰባቱ ከዋክብት፤ እንድ ላይ

የተሰበሰቡትና እጅግ ደምቀው የማይታዩት ሰባት ከዋክብት፤ ኢዮብ 38:31፤ አሞጽ 5:8።

ሰባኪ፤ ስብከት፤ የክርስቶስ የመጨረሻ

ትእዛዝ «ወንጌልን ለፍጥረት ሁሉ ስበኩ» ይላልና (ማር. 16:15)፤ ስብከት በጌታ የታዘዘ ሥራ ነው። እንድ ሰው በቤ.ክ. ውስጥ ወይም በውጭ የእግዚአብሔርን ቃል ካስተማረ ሰባኪ ይባላል። ይህም ከእግዚአብሔር በቤ.ክ. በኩል ሲላክ ነው። በእ.ክ. ብዙ ጊዜ «ስበኩ» ማለት ያላመኑትን ለማሳመን የወንጌልን ቃል ተናገረ ማለት ነው፤ ሮም 10:14፤ 15:20። ምእመናን ሁሉ የክርስቶስ ምስክሮች እንዲሆኑ ተጠርተዋል፤ በተለይም ባላመኑት መካከል ወንጌልን ለመስበክ እንደ ፊልጶስ የተጠሩ አሉ፤ ሐ.ሥ. 21:8፤ ኡራ. 4:11። በቤ.ክ. ውስጥ የሚያስተዳድሩ እንደ ጢሞቴዎስ የወንጌል ሰባኪነትን ሥራ ጨምረው መሥራት ይገባቸዋል፤ 2ጢሞ. 4:5። «የቤተ ክርስቲያን አስተዳደር» ይመ.

ሰብአ ሰንል፤ የጥበብ፤ የዕውቀት ሰዎች

ማለት ነው። ከጥንት ጀምሮ በዓለም ሕዝብ መካከል ከዋክብትን የሚመረምሩ ጠባብን ነበሩ፤ ዳን. 1:3:4። «ኮከብ» ይመ። ማቴዎስ ከምሥራቅ መምጣታቸውን እንጂ ብዛታቸውንና አገራቸውን፤ ስማቸውንና ያመጡትን ስጦታ ትርጉም፤ መምጣታቸውም የትንቢት ፍጻሜ መሆኑን አይገልጥም። እግዚአብሔር የገለጠላቸውን ተከታትለው ለክርስቶስ ሰንዔ፤ ካላቸውም የተሻለውን ስጦታ አቀረቡለት፤ ማቴ. 2:1-12። ሆኖም በመዝ. 72:9-15 እና በእ.ሳ. 60:6፤ 49:23 ላይ ለተነገረው ትንቢት ፍጻሜ እንደሆነ ብዙ ሊቃውንት ይተረጉማሉ።

ሰንፍ፤ እግዚአብሔርን የማያምን፤ ሰውን

የማይረዳ፤ ለራሱ ምቹት የሚኖር በጠቅላላው በጠባዩ የተበላሸ ማለት ነው፤ 1ሳሙ. 25:25፤ መዝ. 14:1፤ ምሳ. 15:2፤ መክ. 10:14፤ ኢሳ. 32:6፤ ሉቃ. 12:20።

ሰናክሬም፤ ከ705-681 ከክ.በ. የነገሠ

የአሦር ንጉሥ። በሕዝቅያስ ዘመን መንግሥት ይሁዳን ወረረ፤ 2ነገ. 18:13፤ ኢሳ. 36:1። ሕዝቅያስን ከባድ ግብር አስገበረ (2ነገ. 18:14-16)፤ በኋላም ጦር ሠራዊቱ በእግዚአብሔር መልእክ ስለ ተቀሠፈ ኢየሩሳሌምን ለመያዝ አልቻለም፤ 2ነገ. 19:35። ስለ ውጊያውና ስለ መንግሥቱ መስፋፋት የሚናገር ጽሑፍ ከጭቃ በተሠራ ሸክላ ላይ ተጽፎ ተገኝቷል።

ሰናዖር፤ በባቢሎን ዙሪያ ያለ ሰፊ ሜዳና

አገር፤ ዘፍ. 10:10፤ ዳን. 1:2። «የባቢሎን ግንብ» ይመ.

ሰናክሬም በሁለት አማልክት መካከል እንደቆመ የሚያሳይ ማጎተም

ሰናፊል፤ ሰፊና ረጅም ሱሪ፤ ዳን. 3:21።

ሰናፍጭ፤ የጉመን ዓይነት፤ ፍሬው ትንንሽ ቁመቱ ግን ረጅም የሆነ፤ አፍንጫን የሚሰነፍጥና የሚለበልብ፤ የሚያስለቅስ ተክል። የእግዚአብሔር መንግሥት ተመስሎታል፤ ማቴ. 13:31፤ 17:20።

ሰን፤ ከነሐስና ከመዳብ ከሌላም ማዕድን የሚሠራ እንደ ማንቁርቁሪያ ያለ መታጠቢያ፤ አብዛኛውን ጊዜ ሰንፍ ብርት ይባላል። ብርት ማስታጠቢያው፤ ሰን ውሃ መያዣው ነው፤ ሰሎሞን ዐሥር ሰኖች ለቤተ መቅደስ አገልግሎት አሠርቶ ነበር፤ 1ነገ. 7:38:39።

ሰንበር፤ በበትር ከመመታት የተነሣ በአካል ላይ የሚታይ ምልክት። ከሸክላ፣ ከእንጨትና ከቀንድ ከልዩ ልዩ ማዕድናትም በሚሠሩ ዕቃዎች ላይ በመስመር ዓይነት የሚደረግ የቅርጽ ጌጥ ሰንበር ይባላል፤ 1ነገ. 7:28:35:36።

ሰንበት፤ ሰንበታት፤ በዕብራይስጥ የቃሉ ትርጉም ማቆም፤ መተው ማለት ነው። እስራኤል ሰባተኛውን ቀን ለእግዚአብሔር እንዲቀድሱት በዐሠርቱ ቃላት ታዝዋል፤ ዘጸ. 20:8-11። ለሰው ዕረፍት ያስፈልጋል። ከዚህም በላይ ሰንበት በእግዚአብሔርና በሕዝቡ መካከል የቃል ኪዳን ምልክት ነው፤ ዘጸ. 31:17። በዚህም ምክንያት ሰንበትን አለማክበር ከባድ ቅጣትን ያስከትል ነበር፤ ዘኁ. 15:32-36። ሰንበት የእግዚአብሔር ሥራ እንዲታወስ ያደርጋል። በመጀመሪያ እግዚአብሔር ስድስት ቀን ሠርቶ እንዳረፈ ሁሉ፤ ሰውም በዚህ ዓለም ሠርቶ ወደ ዘለዓለም ዕረፍት እንደሚገባ ያመለክታል፤ ዘፍ. 2:2:3፤ ዘጸ. 20:8-11። እስራኤላውያን ወደ ዕረፍት አገራቸው ሲደርሱ ዐሠርቱ ቃላት በድጋሚ ተነገራቸው። ከዚህም ላይ ሰንበት እግዚአብሔር እስራኤልን ከግብጽ ባርነት እንዳወጣቸው ያመለክታል፤ ዘዳ. 5:12-16። እስራኤል ቀኑን በሚገባ ባለማክበራቸው በነቢያት ተወቅሰዋል (ሕዝ. 20:12-16፤ አሞጽ 8:6) እንዲያከብሩትም ተስፋ ተሰጥቷቸዋል፤ ኢሳ. 56:2-4፤ 58:13:14። ነህምያ ሰንበትን አስከበሯል፤ ነህ. 10:31፤ 13:15-22። ኢዮሱስ ከግብትን ለከብሯል (ሉቃ. 4:16)፤ የፈረሳውያንን

የሰንበት አከባቢ ግን ተቃውሟል። እነርሱ ቀኑ እንዲከበር ብቻ እሾት ከመቅጠፍ፣ ድውይ ከመፈወስ እስኪከለከሉ ድረስ ብዙ ሕግና ወግ ደንግገው ነበር። ክርስቶስ ግን ከሰው ወግና ሥርዓት ምሕረት እንደሚበልጥ ራሱም የሰንበት ጌታ መሆኑን አስተማረ፤ ማቴ. 12፥1-14።

ከሳምንቱ በመጀመሪያው ቀን ክርስቶስ ስለተነሣ ተከታዮቹ በዚህ ቀን መሰብሰብ ጀመሩ። አይሁድና ክርስቲያኖች እየተራራቁ፣ ወንጌልም በአሕዛብ ዘንድ እየተስፋፋ ሲሄድ ምእመናን የእግዚአብሔርን ቀን በሳምንቱ በመጀመሪያው ቀን አከበሩ፣ ቀኑም የጌታ ቀን ተባለ፤ ሉቃ. 24፥1፤ ሐ.ሥ. 20፥7፤ 1ቆሮ. 16፥2፤ ራእ. 1፥10። ይህም ከቀኑ መሠረተ አሳብ ጋር ይስማማል፤ ምክንያቱም ክርስቶስ በትንሣኤው ደግነትን ፈጽሟል። ምእመናንም በሥራቸው ሳይሆን፣ ክርስቶስ በፈጸመው ሥራ ወደ ዘለዓለም ዕረፍት ገብተው መጻናቸውን በመልካም ሥራቸው ለማሳየት ይተጋሉ፤ ዕብ. 4፥1-11፤ 10፥25።

ሰንበት፤ (መጀመሪያ፣ አራተኛ ሰንበት)፣ ጻዊት የሚዘምሩ ካህናትን በሰዎች እንዳዘጋጀ ሁሉ፣ የሚዘመረውን ጠላትም ለማስወገድ የሚዘመርበትንም ቀን በክፍል በክፍል አድርጎ መድቦ ነበር። ለምሳሌ ወር በገባ በመጀመሪያው ሰንበት መዝ. 24፥ ወሩ ሲያልቅ ወይም በአራተኛው ሰንበት መዝ. 94 ይዘመር ነበር ማለት ነው፤ መዝ. 24፤ 94 አርእስት።

የሰንበት መንገድ፤ ሰንበት እንዲከበር በፈረሳውያን ወግ እስከ አንድ ኪ.ሜ. ያህል መሄድ የተፈቀደ ነበር፤ ሐ.ሥ. 1፥12። በመሠረቱ በሰንበት ቀን የግላ ፈቃድን ለመፈጸም መንገድ መሄድ አልተፈቀደም፤ ኢ.ሳ. 58፥13።

ሰንበላጥ፤ ነህምን የተቃወመው አንድ የሰማርያ ባለ ሥልጣን፤ ነህ. 2፥10፤ 19፤ 20፤ 4፥1-3፤ 7፤ 8፤ 6፥1-14፤ 13፥28።

ሰንደል፤ የተጣራ ሸቱ ያለው እንጨት። ለቤት መከታ፣ ለዜማ መሣሪያ ይሆናል፤ 1ነገ. 10፥11፤ 12።

ሰንፔር፤ ሰማያዊ ቀለም ያለው፣ አልፎ አልፎ ወርቅ መሳይ ያለበት የከበረ ድንጋይ፤ ዘጸ. 24፥10፤ ራእ. 21፥19።

ሰኩና፤ ተረከዝ፣ ታችኛው የእግር ክፍል፤ ዘፍ. 3፥15፤ 25፥26፤ 49፥17፤ ኢዮብ 18፥9። ሰው ወይም እንስሳ ለጉዳት ሊጠቀምበት ይችላል፤ መዝ. 41፥9፤ ዮሐ. 13፥18። ሰኩናው ያልተሰነጠቀ እንስሳ ርኩስ ሲባል፣ ሰኩናው የተሰነጠቀ ርኩስ እንዳይደለ በብ.ኪ. ተገልጧል፤ ዘሌ. 11፥26-27።

ሰው፤ እግዚአብሔር ሰውን ከምድር አፈር አባጀው፤ የሕይወትንም እስትንፋስ እፍታለበት (ዘፍ. 2፥7)፤ ስለዚህ ሰው ሥጋና ነፍስ (መንፈስ) ነው። ሴትንም ከወንድ ፈጠረ፤ ዘፍ. 2፥21፤ 22። መቅ. እግዚአብሔር ሰውን እንደተ እንደፈጠረው ከዚህ የበለጠ መግለጫ አይሰጥም። ሰው የሕይወት ላይ ካለው እንስሳ ሳይሆን ግዑዝ ከሆነ ከዕፈር መፈጠሩን

መቅ. በግልጽ ያስተምራል። ሰው ከእንስሳት ፈጽሞ የተለየ መሆኑ በእግዚአብሔር መልክና ምሳሌ በመፈጠሩ ይታያል፤ ዘፍ. 1፥26፤ 2፥7፤ 3፥19። ብዙ ክርስቲያኖች እግዚአብሔር ሰውን በአንድ ቀን እንደፈጠረ ያምናሉ፤ ሌሎች ግን መቅ.ን በዘመናዊ ሳይንስ ከሚገኘው ከአዝጋሚ ለውጥ መላምት አላብ ጋር ለማዛመድ እግዚአብሔር ሰውን በረጅም ጊዜ ውስጥ ፈጠረው ሲሉ ይሰማሉ።

የሰው ታሪክ ሦስት ደረጃዎች አሉት፤ እነርሱም መፈጠሩ፣ በኃጢአት መውደቁና ከኃጢአት ውድቀት መነሣቱ ናቸው። የሰው ደግነትም ሁለት ደረጃ አለው፤ አሁን ነፍሱ ድናለች፤ በጌታም ዳግም ምጽአት ጊዜ ደግሞ ሥጋው ከነፍሱ ጋር በትንሣኤ ይድናል፤ 1ቆሮ. 15፥20-22።

ሰዎች በልዩ ልዩ አገር በአንድ ጊዜ ተፈጠሩ የሚሉ አሉ። መቅ. ግን ከአዳም ከተገኙት በቀር ሌሎች ሰዎች እንደነበሩ አይገልጥም፤ «የትውልድ ሐረግ» ይሆኑ.

የሰው መንፈሳዊ ሁኔታ አንዳንድ ጊዜ ነፍስ፣ በሌላ ጊዜ መንፈስ ይባላል። በ1ተሰ. 5፥23 እና በዕብ. 4፥12 ነፍስና መንፈስ የተለያዩ ይመስላሉ። በሌሎች ጥቅሶች ግን መንፈስና ነፍስ የሰውን መንፈሳዊ ሁኔታ ከሁለት አቅጣጫ እንደሚያመለክቱ ይታያል። በመቅ. ውስጥ በአንዳንድ ቦታ ሰው ሥጋና ነፍስ (ማቴ. 6፥25፤ 10፥28)፣ በሌላ ቦታ ሥጋና መንፈስ (ማር. 14፥38፤ 1ቆሮ. 5፥3፤ 4) እንደሆነ ተገልጧል፤ ዕብ. 12፥23 እና ራእ. 6፥9 ያነጻጽሩ። ሰው ኃጢአት በመሥራት ጥፋት ሮም 6፥23። ክርስቶስን በማመን ግን ይድናል፤ ሮም 3፥21፤ 22።

የሰው ልጅ፤ ሕዝቅኤልና ዳንኤል የሰው ልጅ ተብለው ተጠሩ፤ ሕዝ. 2፥1፤ ዳን. 8፥17። ዳንኤል በራእይ የሰው ልጅ የሚመስል የዓለማትን መንግሥትና ክብር ሁሉ ለዘለዓለም ሲቀበል አየ፤ ዳን. 7፥13፤ 14። ክርስቶስ ስለ ራሱ ሲያስተምር ብዙ ጊዜ «የሰው ልጅ» በሚለው ስም ይጠቀም ነበር። በዚህ ስም የመሢሕነቱን ሥራ ገለጠ፤ ሉቃ. 9፥26፤ 19፥10። «ኢየሱስ»፣ «መሲሕ» ይሆኑ.

ሰውነት፤ ጠቅላላ የሰው ሁኔታ ሥጋና ነፍስ፣ ሰው መሆን ማለት ነው፤ ማቴ. 5፥29፤ 6፥22። የውስጥ ሰውነት የሰውን መንፈስ (ሮም 7፥22፤ ኤፌ. 3፥16፤ 17)፣ የውጭ ሰውነት ሥጋን ያመለክታል፤ 2ቆሮ. 4፥16። «አካል» ይሆኑ.

በሰው የሚነግዱ፤ ባሪያ ፈንጋይ፣ ሰውን አፋኝ። በሙሴ ሕግ ሰውን ስለ መግዛትና መሸጥ ተጽፏል፤ ዘጸ 21፥2-11። በአ.ኪ.ም ዘመን ሮማውያን ሰውን በመግዛትና በመሸጥ ታላቅ ንግድ ነበራቸው። ሆኖም ይህ በአ.ኪ. ቃል አስጸያፊ ኃጢአት ተብሏል፤ 1ጢሞ. 1፥9-11። «ባሪያ» ይሆኑ.

ሰዓት፤ እስራኤላውያን ፀሐይ ወጥታ እስከትጠልቅ ቀኑን፣ ገብታም እስከትወጣ ሌሊቱን ድቂጥሩ ነበር፤ ማቴ. 20፥ 2-5፤

ሐ.ሥ. 2:15። ሮማውያን ደግሞ ከእኩል ሌሊት እስከ እኩል ቀን፣ ከእኩል ቀን እስከ እኩል ሌሊት ቀንና ሌሊቱን አያይዘው በሰዓት ይቋጥሩ ነበር። ሰዓት የተወሰነ ጊዜን (ዮሐ. 4:52:53)፣ አጭር ጊዜን (ራእ. 17:12) ሊያመለክት ይችላል። በጥላና በሌላም ይለካ ነበር፤ 2ነገ. 20:11።

ሰይጣን፤ አሰናካይ ማለት ነው። የወደቁት መላእክት አለቃ፤ የመልካም ነገር ተቃራኒ፤ ማቴ. 25:41። በሚከተሉት ሰዎች ይጠራል ፡- ዲያብሉስ (ማቴ. 4:1፤ 1ዮሐ. 3:8)፣ ብሄል ዜቡል (ማቴ. 12:24)፣ ቤላሆር (2ቆሮ. 6:15)፣ አብዶንና አጳዎን (ራእ. 9:11)፣ የወንድሞች ከሳሽ (ራእ. 12:10)፣ ባላጋራ (1ጴጥ. 5:8)፣ የዓለም ሁሉ አሳች፣ ታላቁ ዘንዶ፣ የቀደመው እባብ (ራእ. 12:9)፣ ክፉው (ማቴ. 13:19)፣ ነፍስ ገዳይ፣ የሐሰት አባት (ዮሐ. 8:44)፣ የዚህ ዓለም ጎዥ (ዮሐ. 12:31)፣ የዚህ ዓለም አምላክ (2ቆሮ. 4:4)፣ በአየር ላይ ሥልጣን ያለው አለቃ (ኤፌ. 2:2)፣ ፈታኝ፤ 1ተሰ. 3:5።

ጠባዩ በሚያገላ አንበሳ ተመስሷል፤ 1ጴጥ. 5:8። ምንም እንኳን ኃያል ቢሆንም በእግዚአብሔር ፈቃድና በክርስቶስ ሥራ ተወስኗል፤ ኢዮብ 1:12፣ 2:6፤ ማቴ. 12:29፤ ሉቃ. 12:31፤ ራእ. 20:2። በመጀመሪያ ቅዱስ ሆኖ ተፈጠረ። በኋላ ግን በትዕቢቱ ወደቀ፤ ኢሳ. 14:12-20፤ ሕዝ. 28:12-19፤ 1ጢሞ. 3:6። እግዚአብሔርን እየተዳፈረ፣ መልካም የሆነውን ነገር ሁሉ እየተቃወመ የራሱን መንግሥት ሊያቆም ይጥራል። ክርስቶስ ግን በሕይወቱና በሞቱ (በመስቀል) ድል ነሣው፤ በዓለም መጨረሻም ለዘላለም ይፈርድበታል፤ ማቴ. 4:1-11፤ 12:29፤ ዮሐ. 12:31:32፤ ቆላ. 2:15፤ ራእ. 20:10፤ 1ዮሐ. 3:8። «መልአክ» ይሙ.

ሰይፍ፤ ከብረት የሚሠራ የጦር መሣሪያ፤ 1ሳሙ. 13:19:22። አንዳንድ ሰይፍ ባለ ሁለት አፍ ነው፤ መዝ. 149:6። የእግዚአብሔር ቃል ምሳሌ ነው፤ ኤፌ. 6:17፤ ዕብ. 4:12። «የጦር መሣሪያ» ይሙ.

ሰደቃ፤ ሰፊና ዝርግ የሆነ ባለ ረዥም እግር የማዕድ ገበታ፤ 1ሳሙ. 20:29።

ሰዱቃውያን፤ ክርስቶስ በምድር በነበረበት ጊዜ ከአይሁድ ወገን አንድ ክፍል። ብዙዎች ካህናት ነበሩ። ብዙ ጊዜ ሊቀ ካህናት ከእነርሱ ይመረጥ ነበር። ከአይሁድ ሸንጎም የሚበዙት ሰዱቃውያን ነበሩ። ፈሪሳውያንን በመቃወም የሙሴን ሕግ እንጂ ተጨማሪውን ወግ አይቀበሉም ነበር። ዋና ተስፋቸው በቤተ መቅደስና በሥርዓቱ ነበር። በትንሣኤ፣ በመናፍስት፣ በሚመጣው ዓለም ሰው እንደ ሥራው ዋጋውን እንደሚቀበልም አያምኑም ነበር፤ ማቴ. 22:23-33፤ ሐ.ሥ. 23:8። ክርስቶስ ስለ ሰዱቃውያን ማስጠንቀቂያ ሰጥቷል፤ ማቴ. 16:6-12። እነርሱም ክርስቶስን አሳልፈው ሰጡት፤ በኋላም ሐዋርያትን አሳደዱ፤ ሐ.ሥ. 4:14።

ሰዶማውያን፤ ግብረ ሰዶምን የሚፈጽሙ፣ ማለትም ወንድ ከወንድ፣ ሴት ከሴት ጋር ዝሙት የሚያደርጉ ማለት ነው። ይህ ኃጢአት በሰዶም ይበዛ ነበርና ግብረ ሰዶም ተባለ፤ ዘፍ. 19:5። በሙሴ ሕግ ይህን ኃጢአት የሚፈጽሙ ሁሉ ያለ ምሕረት ይገደሉ ነበር፤ ዘሌ. 20:13፤ ዘዳ. 23:17። ሆኖም ይህ ኃጢአት በእስራኤል የተለመደ ነበር፤ መላ. 19:22፤ 1ነገ. 14:24፤ 2ነገ. 23:7። ሰዎች እግዚአብሔርን መፍራትና ማምለክ ሲተዉ፣ ለጣዖታትም ሲሰግዱ የዚህ ዓይነት መጥፎ መንፈስ ያደርባቸዋል፤ በአሕሳብ መካከል ይህ ኃጢአት ይገኛል፤ ሮም 1:22-27፤ 1ጢሞ. 1:9-11። ይህ ዓይነት መንፈስ ያደረባቸው ሰዎች በወንጌል ኃይል ሊድኑ ይችላሉ፤ ማር. 6:11፤ 1ቆሮ. 6:9-11። «ቀላጭ» ይሙ.

ሰዶም፤ ሰዶምና ገሞራ በዮርዳኖስ ሸለቆ የተቋረቁሩ ከተሞች ነበሩ። ኃጢአታቸው በተለይም የዝሙት ሥራቸው አስጸያፊ ስለነበረ እግዚአብሔር ሊያጠፋቸው ወሰነ፤ ዘፍ. 18:20፤ 19:5-9። ሁለት መላእክት ሎጥን ከከተማው ካወጡ በኋላ እግዚአብሔር ሰዶምንና ገሞራን በእሳትና በዳን አጠፋ፤ ዘፍ. 19:10-26። ሰዶምና ገሞራ አሁን በጨው ባሕር እንደተሸፈኑ ይገመታል። ሰዶም የክፍት ሁሉ የፍርድም ምሳሌ በመሆን ተጠቅሷል፤ ኢሳ. 1:9:10፤ 3:9፤ ኤር. 23:14፤ ሲሌ. 4:6፤ ሕዝ. 16:46፤ ማቴ. 10:15፤ ራእ. 11:8።

ሰገባ፤ የሰይፍና የጎራዴ መክተቻ ማገደር፤ ቤት፤ ኤር. 47:6፤ ሲሌ. 3:13።

ሰገነት፤ በቤት ጣራ ላይ የሚሠራ መናፈሻና መዝናኛ፤ 2ሳሙ. 11:2፤ ዳገ. 4:29። ከደርብ ላይ ያለ ማደሪያ ክፍል፤ 1ነገ. 17:19።

ሰገገ፤ አሰገገ ማለት ለማየት ወይም ለመታየት አንገትን ማሰረዘም፣ ማንጋጠጥ ማለት ነው። የትዕቢት ድርጊት፤ ኢዮብ 15:26፤ 16:14፤ ኢሳ. 3:16።

ሰገግ፤ አንገቱና ቅልጥሙ የረዘመ የበረሃ አሞራ። በፍጥነት ይሮጣል፤ አይበርም፤ ኢዮብ 39:13-18። «ወርኝ» ይሙ.

ሰፍነግ፤ እንደ እስፖንጅ ውሃ የሚመጥ የሚቋጥር፣ የሚያሰራጭ ከባሕር የሚገኝ የተክል ዓይነት። ከባሕር ሰብስበው ሲያደርቁት ለግበስ፣ ለመጥረግና ለግጠጣት ይጠቅማል፤ ማቴ. 27፣ 48።

ሱራፊል፤ በራእይ ለአሳይያስ የታዩ፣ በእግዚአብሔር ዙፋን አጠገብ የሚያገለግሉ ሰማያውያን ፍጥረቶች፤ አ.ሳ. 6፣ 1-7።

ሱርስት፤ የሶርያውያን ቋንቋ፤ 2ነገ. 18፣ 26፤ ዕዝ. 4፣ 7፤ ኢሳ. 36፣ 11፤ ዳገ. 2፣ 4።

የሱርስት አጻጻፍ ከቀኝ ወደ ግራ ነው፤ ፊደሉም በመጠኑ የዕብራይስጥንና የዕረብኛን ፊደል ይመስላል። መ.ቅ. ቀደም ሲል ወደ ሱርስት የተተረጉመ ስለሆነ፣ እንዲሁም እንደ እነቅዱስ ኤፍሬም ያሉ ሶርያውያን ሊቃውንት ስለተነሡ የሱርስት ቋንቋ ጥናት ከፍተኛ ስፍራ ሊይዝ ችሏል።

ሱሳ፤ ከባቢሎን በስተምሥራቅ 340 ኪ.ሜ. ርቆ የሚገኝ የፋርስ ከተማ። ሱሳ ከምስቱ የፋርስ መንግሥት መናገሻ ከተማዎች አንዱ ነበር። ዳንኤል፣ ነህምያና አስቴር በሱሳ ኖረዋል፤ ነህ. 1፣ 2፤ አስ. 1፣ 2፤ ዳገ. 8፣ 2። ሱሳ ከክ.በ. የመኖሪያ ከተማ መሆኑ ቢቀርም ፍርስራሹ እስከ ዛሬ ድረስ ይታያል። ካ. 1ረ።

በሱሳ በሸክላ ላይ ከተሣለ ሥዕል የተገለበጠ የፋርስ የክብር ዘበኛ

ሱባዔ፤ «ቀጥር» ይሙ.

ሱነም፤ ከኢይዝራኤል በስተሰሜን አምስት ኪ.ሜ. ርቆ ከተራራ ዐቀቦት ላይ የሚገኝ ከተማ። የጳዊት አልጋ አንጣሬና ወገብ ዳሳሾ የነበረችው የአቢሳ ቤት በሱነም ነበር፤ 1ነገ. 1፣ 3። ኤልሳብ በሱነም ለተቀበለችው ሴት የሞተውን ልጅዋን አስነሣ፤ 2ነገ. 4፣ 8-37።

ሱፍ፤ ቅጠሉ እሾህነት፣ አበባው ብሔንትና ቀይነት ያለው፣ ፍሬው ቅባት የሚወጣው ተክል፤ መ.መ. 2፣ 16፤ 4፣ 5።

ሲላስ፤ በኢየሩሳሌም ይኖር የነበረ ምእመንና ነቢይ። ከጳውሎስ ጋር ሆኖ ከኢየሩሳሌም ጉባኤ የተላከውን ደብዳቤ ወስዶ ለአብ.ክ. አደረሰ፤ ሐ.ሥ. 15፣ 22-35። በ2ኛው የጳውሎስ የግንጌል ጉዞ ከጳውሎስ ጋር አብሮ ሄደ (ሐ.ሥ. 15፣ 40-18፣ 22)፣ ስለዋናስ በመባል የሚጠራው ምናልባት እርሱ ይሆናል፤ 2ቀ. 1፣ 19፤ 1ጴጥ. 5፣ 12።

ሲሞን፤ መንፈስ ቅዱስን የመስጠት ኃይል በገንዘብ ለመግዛት የረለገ ጠንቋይ፤ ሐ.ሥ. 8፣ 9-24።

ሲሣራ፤ የክነዓናውያን ንጉሥ የኢያቢስ የሠራዊቱ አለቃ። ሃያ ዓመት እስራኤልን ካስጨነቀ በኋላ ዲቦራና ባርቅ አሸነፉት፤ መሳ. 4፣ 1-16፤ 1ሳመ. 12፣ 9፤ መዝ. 83፣ 9። በሸሽት ላይ ሳለ የቆናዊው የሔቤር ሚስት ኢያዳ ገደለችው፤ መሳ. 4፣ 17-24፤ 5፣ 24-31።

ሲራክ፤ መጽሐፈ ሲራክ፤ ጸሓፊው ኢያሱ ወልደ አልዓዛር ወልደ ሲራክ ይባላል። መጽሐፈ ምላሌን የመሰለ የምክር ቃል የያዘ መጽሐፍ ነው። የእርቶዶክስና የካቶሊክ አብ.ክ. ከብ.ክ. መጻሕፍት ጋር ቁጥረው ይቀበሉታል።

ሲርፊኒቃዊት፤ የሶርያ ፊንቄ ቤት፤ ማር. 7፣ 26። «ፊንቄ» ይሙ.

ሲሳይ፤ ምግብ። ሲሳይ ከእርሻና ከእንስሳት ኃይል ይገኛል፤ ምሳ. 13፣ 23፤ 14፣ 4፤ 27፣ 27።

ሲባ፤ የሳኦል ሱሌ። ሚምሬቦስቴን ለማስመጣት ዳዊትን ረዳ። ለሚምሬቦስቴን አረሰ፤ 2ሳመ. 9፣ 2-11። በአቤሲሎም ሲራ ጊዜ ሚምሬቦስቴን በሐሰት ከሰሰ፤ የሚምሬቦስቴን እርሻ ተሰጠው፤ 2ሳመ. 16፣ 1-4። ተንኩሉ በተገለጠበት ጊዜ እርሱና ሚምሬቦስቴን እርሻውን እንዲካፈሉ ታዘዙ፤ 2ሳመ. 19፣ 24-30።

ሲና፤ 1. ከግብጽ አገር በስተምሥራቅና ከእስራኤል በስተደቡብ የሚገኝ አገር። በሲና ምድረ በዳ እስራኤላውያን 40 ዓመት ተጓዙ፤ ዘጸ. 19፣ 1። ካ. 1መ።

2. ደብረ ሲና፤ ዐሠርቱ ቃላት የተሰጡበት ተራራ፤ ዘጸ. 19፣ 20። ከራብም ተብሎ ይጠራል፤ ዘጸ. 3፣ 1፤ ዘጸ. 4፣ 9፣ 10። ካ. 2ኃ።

ሲኖዶስ፤ ሲኖዶስ ማለት ጉባኤ ማለት ነው። መጽሐፈ ሲኖዶስ የኢትዮጵያ እርቶዶክስ ቤ.ክ. ሰጠዋል። ጸፈውታል በማለት ከአ.ክ.

መጻሕፍት ጋር ቁጥራ የምትቀበለው የቤ.ክ. ሥርዓት መጽሐፍ ነው። ሐዋርያት ጽፈውታል የተባለው በአራት ክፍል ተከፍሏል፤ ክፍሎቹም ትእዛዝ፣ ገጽው፣ አብጥለሲ፣ ሥርዓተ ጸዮን በመባል ይታወቃሉ። በተጨማሪም መጽሐፉ ብዙ የቤ.ክ.ን ጉባኤ ውሳኔዎች አጠቃልሎ ይዟል።

ሲ.አል፤ መ.ቀ. ለሲኦል ሁልጊዜ አንድ ዓይነት ትርጉም አይሰጥም፡-

1. ኃጢአተኞች ከሞት በኋላ ይቀጡበታል፤ ዘጸ. 32፣22፤ መዝ. 9፣17፤ ምሳ. 5፣5፤ 7፣27፤ 9፣18፤ 15፣24፤ ሉቃ. 16፣23።
2. ሲኦል ጻድቃንም ኃጥአንም ሁለቱም በሥጋቸው ሟጃች መሆናቸውንና የሚቀበሩበትን ቦታ የመለክታል፤ ኢዮብ 17፣13-14፤ መዝ. 89፣48፤ ሆሴዕ 13፣14።
3. መቃብርን የመለክታል፤ ዘፍ. 42፣38፤ ዘጉ. 16፣30-33።
4. የጌታችን መቃብር ሲኦል ተብሏል፤ መዝ. 16፣10፤ ሐ.ሥ. 2፣24-31። በአ.ክ. ምእመናን ወደ ክርስቶስ እንደሚሄዱ ተነግሯል፤ ሉቃ. 23፣43፤ ፊል. 1፣21-23። እግዚአብሔር ወደ ሲኦል ሊያወርድ ሊያወጣም ይችላል። ክርስቶስ የሲኦልን መክፈቻ ይዟል፤ ይህም የፈራጅነቱን ሥልጣን ያሳያል፤ 1ኛሙ. 2፣6፤ ራእ. 1፣18። በክፉ መንገድ ለሚራመዱ ሲኦል አስፈሪ ነው (ምሳ. 5፣5፤ 7፣27፤ 9፣12፤ 15፣24)። በዚያም ይሠቃያሉ፤ ዘጸ. 32፣22፤ ሉቃ. 16፣23-28። በመጨረሻ ሰዎች ሁሉ ለፍርድ ከሲኦል ይነሣሉ፤ ራእ. 20፣13-14። «ገሃነም» ይመ.

ሲ.ካር፤ ከሌኪም በስተደቡብ አንድ ኪ.ሜ. ርቆ የሚገኝ ቦታ። በሲካር ያዕቆብ መሠዊያ ሠራ፤ የውሃ ጉድጓድም ቋረረ። ኢየሱስም በዚህ የውሃ ጉድጓድ አጠገብ እንዲት የሰማርያን ሴት አነጋገረ፤ ዘፍ. 33፣18-20፤ ዮሐ. 4፣5-7። ዛሬ የውሃው ጉድጓድ በአንዲት ቤ.ክ. ውስጥ ይታያል። የጉድጓዱ መግቢያ ከዛሬው የመራት አቀማመጥ ልክ በድስት ሜትር ዝቅ ያለ ነው፤ የጉድጓዱ ጥልቀት 32 ሜትር ነው።

ሲዶና፤ ሲዶን፤ ቦታላቁ ባሕር ጻር ያለች የሬንቄ ጥንታዊት ወደብ፤ ዘፍ. 10፣15-19። ከእስራኤል ልጆች ለአንዱ ለአሌር ወገን ብትመደብም በአርሱ አልተወረሰችም፤ መሳ. 1፣31። ንጉሥ ስሎሞን ቤተ መቅደስን ሲያሠራ የሲዶና ሰዎች እንዲቀን ጠረቡለት፤ 1ኛ. 5፣6፤ 1ኪ.መ. 22፣4። ለበአልና ለአስታርት ደሰግዱ ነበር፤ በዚህም እስራኤልን አረከሱ፤ 1ኛ. 11፣5። ሲዶና የአክዓብ ሚስት ኤልዘኔል የተወለደችባት ከተማ ነበረች፤ 1ኛ. 16፣31-33። ነቢያት በሲዶና ላይ ትንቢት ተናገሩባት፤ ኤር. 27፣2-6። ኢዩ. 3፣4-6። ብዙ የሲዶና ሰዎች የክርስቶስን ትምህርት ሰሙ፤ ክርስቶስ ሲዶናን ጉቦኝ፤ ማር. 3፣8፤ 7፣24-31። ጳውሎስ በሲዶና ከነበሩት ወጻጆች እርዳታ ተቀበለ፤ ሐ.ሥ. 27፣3። ዛሬ ሲዶና በሊባኖስ ውስጥ ናት፤ ላይጻም ተብላ ትጠራለች። ካ. 7ኛ።

ሲ.ፓራ፤ የሙሴ ሚስት፤ የምድያም ካህን የዮቶር (የራጉኤል) ልጅ። ጊርሳምንና አልዓዛርን ለሙሴ ወለደች፤ ዘጸ. 2፣16-22፤ 18፣3-4። ወደ ግብጽ በሚጓዙበት ጊዜ ልጅዋን በመግረዝ ሙሴን ከእግዚአብሔር ቀጣ አዳኝቸው፤ ዘጸ. 4፣20-24-26። አባትዋ ወደ ሲና ምድረ በጻ ወደ ሙሴ አመጣት፤ ዘጸ. 18፣1-5።

ሳሌም፤ በሄናን አቅራቢያ የነበረ የመልክ ጸደቅ ከተማ፤ ዘፍ. 14፣18፤ ዮሐ. 3፣23። ሳሌም በሚባለው ቦታ ላይ ኢየሩሳሌም የተሠራች ይመስላል፤ ወይም ሳሌም ማለት ራሱ ኢየሩሳሌም ማለት ይሆናል፤ መዝ. 76፣2፤ ዕብ. 7፣1-2።

ሳሙኤል፤ ሳሙኤል ማለት የእግዚአብሔር ስም ወይም አምላካዊ ስም ማለት ነው። የመሳፍንት መጨረሻ ነው። ሳሙኤል ሳሌልንና ዳዊትን ቀብቶ አነገሠ፤ ሐ.ሥ. 3፣24፤ 13፣20። በጸሎት ከሙሴ ጋር ተቋጠረ፤ ኤር. 15፣1።

የኤፍሬማዊው የሕልቃናና መካን የነበረችው የሐና ልጅ ነው። እናቱ እንደ ስአለቷ ጡት በጣላ ጊዜ ለእግዚአብሔር አቀረበችው። ዓሊም አሳደገው፤ 1ኛሙ. 1። የዓሊ ልጆች ባለጌዎች ነበሩ። ሳሙኤል በዓሊ ፊት ሲያገለግል እግዚአብሔር ተገለጠለት፤ 1ኛሙ. 2-3። ዓሊ ሲሞት የእስራኤል ፈራጅና ካህን ሆነ፤ 1ኛሙ. 7፤ 15-17። የሳሙኤል ልጆች አካሄድ እንደ አባታቸው ባለመሆኑ ሕዝቡ ንጉሥ እንዲያነግሥላቸው ፈለጉ። ሳሙኤልም ሳሌልን ቀባ፤ 1ኛሙ. 8፤ 10። ሳሌል የእግዚአብሔርን ቃል ከናቀ በኋላ ሳሙኤል ዳዊትን ቀባ፤ 1ኛሙ. 13፤ 14፤ 15፤ 23፤ 16፤ 1-13። ዳዊትን በስደቱ ጊዜ አጽናወው (1ኛሙ. 19፤ 18-24)። ሳሙኤል በአርባ በአርማቴም ሞተና በቤቱ ተቀበረ፤ 1ኛሙ. 25፤ 1። ከሞተ በኋላም በአንዲት የመናፍስት ቀስቃሽ አማካይነት ለሳሌል ተገለጠ፤ 1ኛሙ. 28፤ 11-19።

የሳሙኤል መጻሕፍት፤ ማን እንደጻፋቸው አልተገለጠም ሆኖም፤ እነሳሙኤል የዘመናቸውን ታሪክ የጻፉ መሆኑ ታውቋል። የጻፉትም ዛሬ ላለው መጽሐፍ መሠረት ሆነ፤ 1ኪ.መ. 29፤ 29። አከፋፈል፡-

1. የሳሙኤል ዳኝነት፤ 1ኛሙ. 1-7።
2. የሳሌል መንግሥት፤ 1ኛሙ. 8-31።
3. የዳዊት መንግሥት፤ 2ኛሙ. 1-24።

ሳሚ፤ ዳዊትን የረገመ የብንያም ሰው። ዳዊት በስደት ላይ ስለነበረ ለጊዜው ሳሚን አልተበቀለም። በኋላ ግን ሳሚን እንዲቀጣ ለሰሎሞን መከረው፤ 1ኛ. 2፣9። ሰሎሞን ጊዜያዊ የግዞት ምሕረት አደረገለት። ከጥቂት ጊዜ በኋላ ግን ወደ ጌት ስለሄደ ገደለው፤ 1ኛ. 2፣36-46።

ሳማ፤ የሚፋጅና ገላን የሚለበልብ ቅጠል፤ ምሳ. 24፣31፤ ኢሳ. 34፣13።

ሳምራውያን፤ በሰማርያ የኖሩ ሕዝቦች። የአሦር ነገሥታት ስልምናሶርና ሳርገን ሰማርያን ከያዙ የአሦር ነገሥታት ስልምናሶርና ሳርገን ሰማርያን ማረኩ። በእነርሱ ፈንታም

ሰዎችን ከላዩ ላይ እምስት አገሮች እምጥተው በሰማርያ አሰፈሩላቸው 2ነገ. 17+24። እነርሱም ከቀሩት አይሁድ ጋር ተጋቡ። እግዚአብሔርን ስላልፈሩ የአንበሳ መጻፍት ተሰድዶባቸው ነበር። በኋላም አንበሳችን እንዲይገድሷቸው እግዚአብሔርን ለማምለክ ፈለጉና የሙሴን ሕግ እንዲያውቁ ካህን ተላክላቸው 2ነገ. 17፣ 24-33። አይሁድ ከባቢሎን ሲመለሱ ሳምራውያን ከእነርሱ ጋር ቤተ መቅደስን ለመሥራት ቀረቡ። ዘሩባቢል ግን ጥንታውያን የእስራኤል ዘሮች ስላይደሉ አልተቀበላቸውም፤ ዕዝ. 4፣ 1-4። ነገምም ከኢዮሳፊም አባረራቸው፤ ነሀ. 13፣ 4-9። ከዚህም በኋላ ሳምራውያን ለራሳቸው በገረዛን ተራራ መቅደስን ሠሩ። በዚያም ሰንዱ፤ ዮሐ. 4፣ 20። ክርስቶስ በምድር ላለ አይሁድ ከሳምራውያን ጋር አይገናኙም ነበር (ዮሐ. 4፣ 9)፤ ሳምራዊም መባል ንቀት ነበረ፤ ሉቃ. 10፣ 33-37፤ 17፣ 16፤ ዮሐ. 8፣ 48። ሳምራውያን ኦሪትን እንጂ ነቢያትን አይቀበሉም ነበር። እስከ ዛሬም ድረስ በሳምራውያን ሕግና እምልኮት የሚመሩ ጥቂት ሰዎች በሴኬም (በናብሎስ) አሉ። «ሰማርያ» ይሙ.

አይሁድ ቤንቅፏቸውም በሰማርያ ክርስቶስን የተቀበሉ ነበሩ፤ ዮሐ. 4፣ 39-42። ከተፈወሱት ከዐቶሩ ለምጻዎች ክርስቶስን ያመለኩን ሳምራዊው ብቻ ነበር (ሉቃ. 17፣ 16)። በምሳሌም በመልካም አርአያነት የተጠቀሰ ርጉሩጉ ሳምራዊ ነው፤ ሉቃ. 10፣ 33። ኢየሱስ በመጀመሪያ ደቀ መዛሙርቱን ወደ ሳምራውያን አልላከም። ምክንያቱም በዚያን ጊዜ ኢየሱስ አገልግሎቱን በአይሁድ ዘንድ ወስኖ ስለነበረ ነው፤ ማቴ. 10፣ 5፤ ሉቃ. 9፣ 52-53። ከትንሣኤው በኋላ ግን በሰማርያ እንዲመለከሩ ሐዋርያትን አዘዛቸው። በዚህም መሠረት አወጸስ በሰማርያ ወንጌልን በሰበከ ጊዜ ብዙዎች አመኑ፤ ሐዋርያትም በጸላዩላቸው ጊዜ መንፈስ ቅዱስን ተቀበሉ፤ ሐ.ሥ. 1፣ 8፤ 8፣ 5-25።

ሳምንት፤ በሰባት የሚቀመር ከእሑድ እስከ አሑድ ያሉት ቀናት። እግዚአብሔር ዓለምን በስድስት ቀን ፈጥሮ በሰባተኛው ቀን ከሥራው ዐረፈ፤ ዘፍ. 2፣ 1-3። ያዕቆብ ሰባቱን ዓመት በሰባት ቀምሮ ሳምንት አለ፤ ዘፍ. 29፣ 27። እስራኤል ከግብጽ ሲወጡ የሰባት ቀን ሳምንት ለመዱ። እንዲያከብሩትም ታዘዙ፤ ዘጸ. 16፣ 21-30፤ 20፣ 8-11።

ሳርግ፤ ሰርና፤ በታላቁ ባሕር አጠገብ ከኢዮጲ እስከ ቀርጌሎስ ያለው ፍሬያማ ሚዳ፤ 1ዜ.መ. 27፣ 29፤ ኢሳ. 35፣ 2፤ 65፣ 10፤ ሐ.ሥ. 9፣ 35።

ሳቅ፤ ደስታን (ዘፍ. 21፣ 6፤ ሉቃ. 6፣ 21)፤ አለማመንገና ማፈዝን (ዘፍ. 18፣ 12-15)፤ መንቀፍን (መዝ. 2፣ 4፤ ኤር. 20፣ 7) ሊያመለክት ይችላል። ቅዱሳት መጻሕፍት ከሳቅ ይልቅ ገዘንን ጠቃሚ እንደሆነ ይናገራሉ፤ ያዕ. 4፣ 9።

ሳቢላሂስ፤ ከደማስቆ በስተሰሜን፤ ከኢባናስም በስተምሥራቅ ያለው አገር፤ ሉቃ. 3፣ 1።

ሳቢሳ፤ መልኩ ነጭ፤ ቅልጥሙ ዘለግ ያለ፤ ብዙ መንጋ እየሆነ ከከብት ጋር የሚለማራ የረዘረግና

የወንዝ አጥራ፤ ዘሌ. 11፣ 19። «ወርች» ይሙ.

ሳባ፤ በዚህ ስም ፡- 1. የኩሽ ልጅ (ዘፍ. 10፣ 7)፤ 2. የራዕማ ልጅ (1ዜ.መ. 1፣ 9)፤ 3. የዮቅጣን ልጅ (ዘፍ. 10፣ 28)፤ 4. የኦብርሃም የልጅ ልጅ የዮቅሳን ልጅ (ዘፍ. 25፣ 3)፤ 5. ከነገደ ጋድ አባቶች አንዱ ተሰይመዋል፤ 1ዜ.መ. 5፣ 13።

በሙቅ. ሳባ ብዙ ጊዜ ከኤርትራ ባሕር በስተምሥራቅ በደቡብ ዐረብ የነበረችውን አገርና መንግሥት ያመለክታል (የአሁኑ የዮመን አገር)። የሳባ ሰዎች ነጋዴዎች ስለነበሩ ወደ ብዙ አገር ይደርሱ ነበር፤ ኢዮብ 6፣ 19፤ 1ነገ. 10፣ 1-13፤ ኢሳ. 60፣ 6፤ ኤር. 6፣ 20፤ ሕዝ. 27፣ 22። በላባና በአክሱም መንግሥት የነበረው ግንኙነት በ2ዜ.መ. 21፣ 16 የተገለጠ ይመስላል። «ኢትዮጵያ» ይሙ.

ሳባጥ፤ «ወር» ይሙ.

ሳንቲም፤ ከናስ የተሠራ የእስራኤል ቅንስናሽ ገንዘብ፤ ሉቃ. 12፣ 6፤ 21፣ 2። «ገንዘብ» ይሙ.

ሳኦል፤ የሰሙ ትርጉም («ከእግዚአብሔር) የተለመነ» ማለት ነው። በመጀመሪያ የእስራኤል ሁሉ ንጉሥ የሆነው የሰንያማዊው የቂስ ልጅ። እስከ ሳኦል ዘመን ድረስ እግዚአብሔር ሙሴንና አርንን ኢያሱንም እንዳስነሣላቸው ሁሉ፤ ለሕዝቡ መላከግንም ይሰጣቸው ነበር። ከእነርሱም ታላቅ የሆነው ሳሙኤል በሽመገለ ጊዜ ሕዝቡ ንጉሥ ስጠን አሉት። ይህም አሳባቸው መልካም አልነበረም፤ እግዚአብሔር ግን እንደ ፍላጎታቸው ንጉሥ ሰጣቸው፤ 1ሳሙ. 8፤ 12፣ 6-18። ሳኦል ከሳሙኤል ጋር እንደተገናኘ፤ እንደተቀባም፤ በኋላም በዕጣ እንደተመረጠ በ1ሳሙ. 9፤ 10 በስፊው ተጽፏል። ሳኦል በእግዚአብሔር መንፈስ ኃይል አጥናውያንን ድል በመንሣት ሕዝቡን ደስ አሰኛቸው፤ 1ሳሙ. 11፤ 14፣ 47-48። ነገር ግን ለእግዚአብሔር በመታዘዝ አልጸናም። ፍልስጥኤማውያንን ፈርቶ የሳሙኤልን መምጣት ሳይጠብቅ መሥዋዕትን በማቅረብ በደለ፤ 1ሳሙ. 13። በአማሌቅ ላይ በተላከ ጊዜ በሙሉ ልቡ ለእግዚአብሔር አልታዘም፤ 1ሳሙ. 15። ሳሙኤልም፤ መንግሥትህ አይጸናም (1ሳሙ. 13፣ 13-14)፤ እግዚአብሔር ናቀህ (1ሳሙ. 15፣ 23-28) አለው። ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ከፋ መንፈስ አደረበት፤ 1ሳሙ. 16፣ 14-23። እግዚአብሔር ጻዊትን ለንጉሥነት መምረጡን ባስተዋለ ጊዜ ሳኦል በጻዊት ላይ ቀና፤ በላዩ ላይ ተንኩል ሊገድለው በማሰብ ያሳድደው ነበር፤ 1ሳሙ. 18፣ 6-20፣ 42። ጻዊትን ስለረጸው ካሁን አቤጌሐክንና ሌሎችንም አስገደለ፤ 1ሳሙ. 22፣ 6-23። ጻዊትን ያሳድድ ነበር እንጂ አልያዘውም፤ 1ሳሙ. 23-26። ሁለት ጊዜ ጻዊት ሳኦልን ሳይገድል ራራለት፤ ሳኦልም መጸጸቱን ገልጦ፤ በድያሁ አለ፤ 1ሳሙ. 24፣ 17-21፤ 26፣ 21-25።

በመጨረሻም ሞቶ የነበረውን ሳሙኤልን ለመጠየቅ፤ መናፍስት ጠሪ ወደ ሆነች ሴት በድብቅ ሄደ። ሳሙኤል አንተና ልጆችህ ነገ ትሞታላችሁ ባለፈ ጊዜ በምድር ላይ ወደቀ፤ 1ሳሙ. 28፣ 207

ከ9+2 ጋር ያንጸጽሩ። በማግሥቱ በፍልስጥኤ ግውያን ሲሸነፍ ራሱን ገደለ፤ 1ሳሙ. 31፤ 1ዜ.ሙ. 10። ጻዊት ሲያለቅስለት «ኃያላን እንደት ወደቁ!» አለ፤ 2ሳሙ. 1፤ 17-27። በአውነትም የሳኦል ውድቀት አሳዛኝ ከመሆኑ በላይ የሚያስፈራ ማስጠንቀቂያ ነው፤ 1ዜ.ሙ. 10፤ 13፤ 14።

ሳውል፤ የጳውሎስ መጀመሪያ ስም፤ በመጀመሪያ የቤ.ክ. አሳዳጅ የነበረ፤ በኋላ ግን ሐዋርያ የሆነ፤ ሳውል በአይሁድ መካከል ሲኖር የተጠቀመበት ዕብራይ ስም ነው፤ ሳኦልና ሳውል ባጻጻፍ ቢለያዩም ትርጉማቸው አንድ ነው፤ ሐ.ሥ. 7+60፤ 8+3፤ 9+4፤ 13+1-3። «አውሎስ» ይሙ.

ሳዶቅ፤ በጻዊትና በሰሎሞን ዘመን የነበረ ሊቀ ካህናት፤ 2ሳሙ. 8፤ 17፤ 1ነገ. 2+35። ከአርን ልጅ ከአልግዘር ዘሮች ተወለደ፤ 1ዜ.ሙ. 6+8፤ 53። የሳኦልን ቤት ይቃወምና ጻዊትን ይደግፍ ነበር፤ 1ዜ.ሙ. 12+28። ታቦቱን ወደ ጽዮን በማምጣት ረዳ፤ 1ዜ.ሙ. 15+11፤ 12። በአቤሴሎም (2ሳሙ. 15+24-29፤ 35፤ 17+15)፤ እንዲሁም በአደንያስ ሴራ ጊዜ ጻዊትን ደገፈ፤ ሰሎሞንንም ቀባ፤ 1ነገ. 1፤ 8፤ 26፤ 32-39። ዘሮቹ ሰሎሞን በሠራው ቤተ መቅደስ አለቆች ነበሩ፤ 1ዜ.ሙ. 6+8-15፤ ከባቢሎን ምርኮ ተመለሱ፤ ዕዝ. 7፤ 2። ሕዝቅኤል በራእይ ባየው መቅደስ ውስጥ እንዲያገለግሉ የተመረጡ የሳዶቅ ልጆች ነበሩ፤ ሕዝ. 44፤ 15-31።

ሴሎ፤ ከኢየሩሳሌም በስተሰሜን 32 ኪ.ሜ. ርቆ በኤፍራም ድርሻ ውስጥ የሚገኝ ከተማ። ከኢያሱ እስከ ሳሙኤል ዘመን ድረስ የእግዚአብሔር ታቦት በሴሎ ይኖር ነበር። ሰዎችም ለዓመት በዓል ወደዚያ ይሄዱ ነበር፤ ኢያሱ 18+1። መላ. 21+19። ሐና እግዚአብሔር ልጅ እንዲሰጣት በሴሎ ጸለየች፤ በኋላም ሳሙኤል በሴሎ አደገ፤ 1ሳሙ. 1። በመመረሻ ሴሎ ፈረሰና ባድማ ሆነ፤ ኤር. 7፤ 12-14። ካ. 3ሰ።

ሴም፤ የኖጎ ታላቅ ልጅ፤ ዘፍ. 5+32፤ 6+10። ከጥፋት ውሃ ጻገ፤ ዘፍ. 7+13፤ 9+18። የአባቱን ራቆትነት አለበሰ፤ ዘፍ. 9+20-24። አባቱ ስለ እርሱ ትንቢት ተናገረ፤ ዘፍ. 9፤ 26፤ 27። አምስት ልጆችን በመውለዱ የብዙ ሕዝብ አባት ሆነ፤ ዘፍ. 10+21-32። ልጁ አርፋከስድም የአብርሃም ቅድመ አያት ሆነ፤ ዘፍ. 11+10-26። ስሙ በኢየሱስ ክርስቶስ የትውልድ መጽሐፍ ይገኛል፤ ሉቃ. 3+36።

ሴሰኝነት፤ ኃይለኛ የዘመት ስሜት፤ ከባል ወይም ከሚስት ውጭ ሌላ ሰው መያዝና ማስቀመጥ፤ 1ቆር. 6+9፤ ራእ. 21+8።

ሴት፤ የአዳምና የሔዋን ሦስተኛ ልጅ። ስሙንም «በአቤል ፋንታ እግዚአብሔር ሌላ ዘር ተካለኝ» ስትል እናቱ ሴት አለችው። በሴት ዘር በኩል ለአዳም የተሰጠ ተስፋ ተፈጸመ፤ ዘፍ. 4፤ 25-5+8፤ ሉቃ. 3+23-38፤ ገላ. 4+4።

ሴት፤ እግዚአብሔር በመልኩ የፈጠራት፤ ዘፍ. 1+26፤ 27። በመጀመሪያም ሴት ከወንድ ተፈጠረች።

ደግሞ ለወንድ አጋዥ ሆነች፤ ሴትና ወንድ በጋብቻ አንድ ሥጋ ይሆናሉ፤ ዘፍ. 2+18-24፤ «ሚስት» ይሙ። በሙሴ ሕግ የሴት መብት የተጠበቀ ነበር፤ ዘጸ. 15+12፤ 17+23፤ 24፤ 1-5፤ 17። ኢየሱስ በቃልና በድርጊት ሴትን ያከብርና ይረዳ ነበር፤ ማቴ. 5+27-32፤ 9+18-26፤ ሉቃ. 10+38-42።

በብ.ክ. የታወቁት ሴቶች፤ ሣራ (ዘፍ. 12-23)፤ ርብቃ (ዘፍ. 24)፤ ራሔል (ዘፍ. 29)፤ ማርያም (ዘጸ. 2+1-9፤ 15+21፤ ዘጉ. 12)፤ ዲቦራ (መላ. 4-5)፤ ሩት (ሩት 1-4)፤ ሐና (1ሳሙ. 1፤ 1-2፤ 11)፤ አስቴር (አስ. 1-10) ናቸው። በቤ.ክ. የታወቁ ሴቶች ኤልሣቤጥ (ሉቃ. 1፤ 5-80)፤ ማርያም (ሉቃ. 2፤ 5-19)፤ ሐና (ሉቃ. 2፤ 36-38)፤ ማርያምና ማርታ (ሉቃ. 10+38-42)፤ ኢየሱስን የተከተሉት ሴቶች ናቸው፤ ሉቃ. 8፤ 2፤ 3፤ ዮሐ. 20፤ 1-18፤ ሐ.ሥ. 1፤ 14፤ 12፤ 12። ልድያ ከአውሮጳ በመጀመሪያ ያመነች ሴት ነበረች፤ ሐ.ሥ. 16፤ 13-15። ብዙ ሴቶች እንደ ፈሴን በሮም ቤ.ክ. ያገለግሉ ነበር፤ ሮም 16፤ 1-3፤ 6፤ 15። ወንዶችና ሴቶች በእግዚአብሔር መልክ ተፈጥረዋል፤ በአንድ መንገድም በክርስቶስ ይድናሉ፤ ገላ. 3፤ 28። ሆኖም ወንድ አስቀድሞ ተፈጠረ፤ ሴትም ለወንድ ተፈጠረች፤ ግን ሴት ያለ ወንድ ወንድም ያለ ሴት አይሆንም፤ 1ቆር. 11፤ 3-16፤ 1ጢዮ. 2፤ 11-15። በቤ.ክ. የሴቶች አገልግሎት ብዙ ነው (ሐ.ሥ. 21፤ 9፤ 1ጢዮ. 5፤ 10)፤ ስለ እካሄዳቸውም ብዙ መመሪያ ተሰጥቷል፤ 1ጢዮ. 3፤ 11፤ ቲቶ 2፤ 3-5።

የሴት ክብር ትልቅ ነው። የክርስቶስ ሙሽራ የተባለችው ቤ.ክ. በሴት ተመስላለች፤ ኤፌ. 5፤ 21-33። ወንዶች ባልቴቶች ሴቶችን እንደ እናቶች፤ ቄንጃቸን እንደ አጎቶች ማክበር ይገባቸዋል፤ 1ጢዮ. 5፤ 1፤ 2። «ወንድ» ይሙ.

ሴኪም፤ በገባልና በገረዛን መካከል የነበረው ከተማ። አብርሃም ወደ ከነዓን ሲገባ በመጀመሪያ መሠዊያን የሠራው በሴኪም ነበር፤ ዘፍ. 12፤ 6-8። ያዕቆብ በሴኪም መሬት ገዛ (ዘፍ. 33፤ 18-20)፤ ስምዖንም ሌዊ በእጎታቸው ምክንያት የሴኪምን ሰዎች ገደሉ (ም. 34)፤ የሴፍም በዚህ ቦታ ተቀበረ፤ ኢያሱ 24+32። በሴኪም እስራኤል ርብዓንም ካዱ። ኢዮርብዓምም በሴኪም ኖረ፤ 1ነገ. 12፤ 1፤ 25። ካ. 3ሰ።

ሴዎን፤ እስራኤልን የተቃወመ የአሞራውያን ንጉሥ። አገሩ ከሞዓብ አገር በስተሰሜን ነበር፤ በሞርነት ጊዜ በእስራኤል ተሸነፈ፤ ዘጉ. 21፤ 21-31።

ሴይር፤ 1. በሴይር አገር የነበሩ ሕዝብ አባት፤ ሴይር ሖሪ ተብሎ ይጠራ ነበር፤ ዘፍ. 36፤ 20። 2. ዲዳው ወደ ኤዶም ከመግባቱ በፊት የኤዶም አገር ስም፤ ዘፍ. 32፤ 3። 3. በሴይር አገር የነበሩ ሕዝብ የሚጠሩበት ስም፤ ሕዝ. 25፤ 8። 4. በሴይር አገር ያለ የተራራ ስም፤ ዘፍ. 14፤ 6።

ሴዴቅያስ፤ «የእግዚአብሔር ጽድቅ» ማለት ነው። በይሁዳ ከነገሡት ከኢየሱስ ልጆች

በገራገና በገባል ተራሮች መካከል ተሠርቶ የነበረ የሴኪም ከተማ

ሦስተኛው፡ በኢየሩሳሌም ከነገሱት ከዳዊት ዳርቅ የመጨረሻው ነበረ። ከ597-587 ክክ.ቤ. ነገሡ ከተም ነበረ። የመንድሙ ልጅ የአኪን በተግረክ ጊዜ የባቢሎን ንጉሥ ናቡከደነፆር በይሁዳ እነገሠው፤ ግብር እንዲከፍል አስግለው። ከአራት ዓመት በኋላ ወደ ባቢሎን ተወስዶ ተመለሰ፤ ኤር. 51+59። በኋላ የባቢሎን ተግምና በባቢሎን ንጉሥ ላይ ዐመፀ። የባቢሎን ሠራዊት ኢየሩሳሌምን ከበቡ፤ ከግመት ተመንግረው በኋላ ያኩአት። ሴዴቅያስ ተይዞ ተግረከ፤ ዕውር ሆኖ በገዛት ቤት ላለ ሞተ፤ 2ነገ. 24+18-25+7፤ 2ዜ.መ. 36+10-21፤ ኤር. 39+1-10፤ 52+1-11።

በኤርምያስ ትንቢት ሴዴቅያስና ከዮአኪን ጋር ያልተግረኩት በተባለባ የበለሰ ፍሬ ተመሰሉ፤ ኤር. 24፤ 29+15-20፤ ሕዝ. 17+13፤ 14። ኤርምያስ ሴዴቅያስን ይመክረውና ያስጠነቅቀው ነበር፤ ግን አልሰማም፤ ኤር. 21፤ 32+1-5፤ 37፤ 38። ሕዝቅኤል ሴዴቅያስ መሐላውን በግፍረስ በራሱና በከተማው ላይ ፍርድ እንደሚያመጣ ተነበየ፤ ሕዝ. 17 (በተለይ ቱ. 11-21)፤ 21+24-27።

ስላሻት፤ ቀጥጥና አዳራጭ መንገድ፤ ሉቃ. 14+21፤ ሐ.ሥ. 12+10።

ስሌት፤ ሐ.ላብ፤ እርዳታ፤ መተጋገዝ፤ ፊል. 4፤ 15፤ ዕብ. 13+17።

ስልምና ሰር፤ ጥልጣጥን የተባለው አምላክ አለቃ ነው። ግለት ነው። ይህ የአምስቱ አሦራውያን ነገሥታት ስም ነው። አምስተኛው በሙቅ. ተጠቅሷል። እርሱም ሰግርያን ሦስት ዓመት ከብዐ ከያዛት በኋላ የእስራኤልን ሰዎች ወደ አሦር ግርኮ ወሰደ፤ 2ነገ. 17+3፤ 18+9፤ ሆሌዕ 10+14።

ስልሞና ስ፤ «ሲላስ» ይሙ.

ስም፤ አዳም በመጀመሪያ ለአንስላት፤ በኋላም ለሚስቱ ስም አወጣ፤ ዘፍ. 2+18-23፤ 3+20። በእስራኤላውያን ዘንድ ስም ጠባይን፤ ግብርና ሁኔታን እንደሚገልጥ ሆኖ ይሰየማል። ስለዚህ በብ.ክ. ያለ ስም ሁሉ መጥሪያ ወይም መጠሪያ ብቻ ሳይሆን ብዙ ነገሮችን ያመለክታል። ለምሳሌ ምናሴ (ማስረሻ) የስም ሰጭን ሁኔታ (ዘፍ. 41+51)፤ ኤካቦድ (ክብር የለም) የሆነውን ድርጊት (1ላ.መ. 4+21-22)፤ ያዕቆብ (አሰናካይ) ጠባይን (ዘፍ. 25+26)፤ ዮሴፍ (ይጨምር) የሰጭውን ተስፋ (ዘፍ. 30+24) ያሳስባል። እግዚአብሔርም የሰውን ስም ሲለውጥ እንደ አብርሃም ሁኔታው ወይም እንደ እስራኤል ጠባይ እንደተለወጠ ይገልጻል። የእግዚአብሔር ስሞች ባሕርይን ይገልጻሉ፤ እንደ ስሞቹ እንደሚሠራ ያረጋግጣሉ፤ ዘጸ. 6+3፤ 15+3። ከሁሉም በላይ የስም ምሥጢር በጌታችን ይታያል። ኢየሱስ (አዳኝ) ሥራውን፤ አግኑኤል (እግዚአብሔር ከእኛ ጋር) አምላክነቱን ያሳያል። በክርስቶስ ስም ምእመናን ከፍርድ ይድናሉ (ዮሐ. 3+18)፤ አጋንንትን ያወጣሉ (ግር. 16+17)፤ መክራን ይቀበላሉ (ሐ.ሥ. 5+41)፤ ልመናቸውንም ያቀርባሉ (ዮሐ. 16+24)፤ ስሙ ከሁሉም በላይ ነውና፤ ፊል. 2፤ 9-11።

ስምዖን፤ «ሰግ» ከሚለው ገስ የተገኘ ነው። ልያ የወለደችለት የያዕቆብ ሁለተኛ ልጅ፤ ዘፍ. 29+33። በእነጉላ ዲና ምክንያት ከወንድሙ ከሌዊ ጋር የሴኪምን ሰዎች ገደለ፤ ዘፍ. 34+25፤ 30፤ 31፤ 49+5-7። የሴፍ በግብጽ አሰረው፤ 42+24። ከእስራኤል ነገዶች የአንዱ አባት ሆኖ በስሙም ነገደ ስምዖን ተብሎ ተሰየመ፤ ዘፍ. 46+10፤ ዘጉ. 1+4-6። በከነዓን የተቀበለው የርስት ድርሻ ከሌሎች ነገዶች በስተ ደቡብ፤ በይሁዳ ርስት መካከል ነበረ፤ ኢዮሱ 19+9። ካ. 30። «ነገድ» ይሙ.

ሰምዖን፤ በአዲስ ኪዳን በዚህ ስም የሚጠሩ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው፡-

1. በቤተ መቅደስ ሕፃን ኢየሱስን ተቀብሎ እግዚአብሔርን ያመሰገነ ነበ.ይ፤ ሉቃ. 2፡25-35።
2. ጴጥሮስ ተብሎ የተሰየመው ሐዋርያ፤ ማቴ. 4፡18። «ጴጥሮስ» ይሙ.
3. ቀናጊው፤ ከሐዋርያት አንዱ፤ ማቴ. 10፡4። ቀናጊ ግለት ተናተኛ ግለት ይሆናል፤ ሉቃ. 6፡15። «ሐዋርያ» ይሙ.
4. የክርስቶስ ወንድም፤ ማቴ. 13፡55። «የጌታችን ወንድሞች» ይሙ.
5. ክርስቶስን በቤቱ ያስተናገደ በቤቱም አንዲት ሴት የክርስቶስን እግር ሽቶ የቀባች አንድ ረሳላዊ፤ ሉቃ. 7፡36-50።
6. በቤታንያ ይኖር የነበረ፤ በቤቱም ማርያም ክርስቶስን የቀባችበት አንድ ለምጻም፤ ማቴ. 26፡6፤ ዮሐ. 12፡3።
7. ከቀረና የመጣ የክርስቶስን መስቀል የተሸከመ፤ ማር. 15፡21።
8. በኢዮጲ የነበረ ቁርባት ፋቂ ሐ.ሥ. 9፡36፡43፤ 10፡6።

ሰርቆት፤ የሌላውን ሀብት ያለአግባብ መውሰድ። ሰርቆት በሕግ ተከለክሏል፤ ዘጸ. 20፡15፤ ዘሌ. 19፡13፤ ኢሳ. 61፡8፤ ሕዝ. 22፡9። በጥንት ዘመን በየመንገዱ ብዙ ወንበደዎች ነበሩ፤ መሳ. 5፡6፤ ሉቃ. 10፡30፤ 2ቆሮ. 11፡26። የሃይማኖት መሪዎች እንኳን በተለያዩ ዘዴ ሰርቆታል፤ ሆሴዕ 6፡9፤ ሉቃ. 20፡47፤ ዮሐ. 12፡6።

እንደ ዐሥራት ያለውን ተገቢውን ለእግዚአብሔር አለመስጠት ሰርቆት ነው፤ ሚሊ. 3፡8። ሰው መሰረቅ ሳይሆን እግዚአብሔር በሰጠው እየተደሰተ ሠርቶ ለሌሎች ማካፈል ይገባዋል፤ ኤፌ. 4፡28፤ ዕብ. 13፡5።

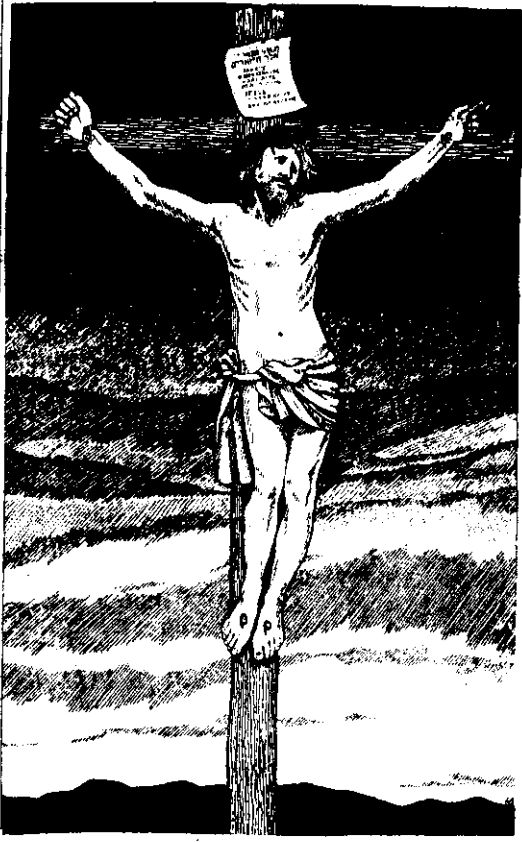
ሰርጌት፤ ሸካራና ወጣ ገባ የሆነ መንገድ። ያልተስተካከለ አሳብ ምሳሌ ነው፤ ኢሳ. 40፡5።

ሰርጥ፤ ጠባብና አደገኛ መንገድ፤ መሳ. 5፡6። በባሕር ውስጥ ጥልቀት የሌለው ቦታ ሰርጥ ይባላል፤ ሐ.ሥ. 27፡39።

ሰስት፤ ነፍገት፣ ሆጻምነት። ሰስታም ከእግዚአብሔር ጋር ኅብረት የለውም፤ መዝ. 101፡5። ጻድቅ ሰው አይሰስትም፤ ምሳ. 21፡26። ክርስቶስ ረሳላውያንን ስለ ሰስታቸው ወቀሳቸው፤ ማቴ. 23፡25።

ሰቅለት፤ በእስራኤል ዘንድ ሰው የሞት ፍርድ ከተፈጸመበት በኋላ ረሳው ለማስጠንቀቂያ ከዛፍ ላይ ይሰቀል ነበር። ነገር ግን እስራኤላውያን ሰውን በስቅላት አይገድሉም ነበር፤ ዘጸ. 21፡21-23፤ ኢየሱ. 10፡26። ሮማውያን በብዙ ሥቃይ እንዲሞት የተረረደበትን ሰው በተለይም ደግሞ ዐመፀኞችን ይሰቅሉ ነበር። ለምሳሌ አራት ዓመት ከክ.በ. ሁለት ሺህ ሰዎች በይሁዳ አገር ተሰቅለዋል።

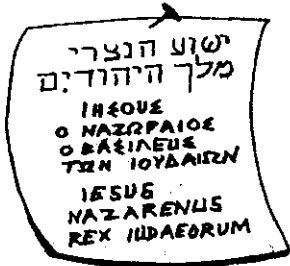
ሦስት ሺህ ስድስት መቶ አይሁድ በስቅላት ተቀጥተዋል። በክርስቶስ ዘመን አራት ዐይነት መስቀሎች ነበሩ፡- + T X 1። ክርስቶስ የተሰቀለበት መስቀል የመጀመሪያውን ዓይነት ይመስላል።

ሰው በስቅላት ሲሞት ብዙ ጊዜ የሚከተሉት ነገሮች ይፈጸሙበት ነበር።

1. ከመስቀሉ ቤረት ይገረፋል፤ ማቴ. 27፡26።
2. መስቀሉን ወይም የመስቀሉን ግንድ ተሸክሞ ከከተማ ወደ ውጭ ወዳለው የመስቀያ ቦታ ይወሰዳል፤ ዮሐ. 19፡17-20።
3. በምሳሌ 31፡6 የተጻፈውን በማሰብ፤ በኢየሩሳሌም የነበረው የሴቶች ማንበር የሥቃይ ማደጋዘገጥ መጠጥ ለሚሰቀሉት ይሰጥ ነበር፤ ማቴ. 27፡34።
4. በመስቀል ላይ በምስግር ይቸነከራል፤ ወይም በገመድ ይታሰራል፤ ዮሐ. 20፡25።
5. ከበደለኛው ራስ በላይ የሚቼ ወንጀል ተጽፎ ይለጠፋል። ጴላጦስ በክርስቶስ የመስቀል ሞት የረረደበት አይሁድ «ተሳድቧል» በሚለው ክሳቸው

ምክንያት ሳይሆን «የአይሁድ ንጉሥ» ነኝ ስለሌለ የቆሃር ተቀናቃኝ ነው በማለት ነበር! ዮሐ. 19:19፤ ቆላ. 2:14:15»

በዕብራይስጥና በግሪክ፡ በላቲንኛም ከክርስቶስ ራስ በላይ ሲሰቀል «አያሱስ ናክራዊ ንጉሥ አይሁድ» የሚለው የተለጠፈ ጽሕፈት

6. የተሰቀለውን ሰው ልብስ ወታደሮች እንዲካፈሉት ይደረጋል! ዮሐ. 19:23»

7. የተሰቀለው ሰው የሚሞተው ደሙን በማፍሰስ ሳይሆን በልቡ ድካም ነው። የሚሰቀለው ሰው ብዙ ጊዜ በ2ኛው ወይም በ3ኛው ቀን ይሞት ነበር! ማር. 15:44» ወዳጆች እንዳያወርዱት መስቀሉ በወታደሮች ይጠቀሳል። ቶሎ እንዲሞት ሲፈልጉ እግሮቹን ይሰብሩ ነበር። ኢየሱስን ግን ጎኑን ወጥተዎት! ዮሐ. 19:31-34»

የአ.ኪ. ጸሓፊዎች ስለ ክርስቶስ መስቀል የሚከተሉትን አላባቾች ያስተምራሉ፡-

ሀ) መስቀል የመዳን ቃል ነው። ክርስቶስ የሞተው ስለ ኃጢአት ነውና የመስቀሉ ቃል የወንጌል ቃል ማለት ነው፤ 1ቆሮ. 1:17-25፤ ቆላ. 1:19-20»

ለ) መስቀል የማስታረቅ ቃል ነው። በሰዎች መካከል የነበረውን የጥል ግድግዳ አፍርሷልና፤ ኤፌ. 2:14-16»

ሐ) የነውር ቃል ነው። ኢየሱስ በመስቀል ሲሞት በርማውያንም በአይሁድም ዘንድ የተናቀ ሆነ። ነገር ግን በክርስትና ትምህርት አምላክ ነውና አምልኮትና ስግደት ተገባው። ይህ ለአይሁድ መሰናክል፤ ለእስላሚዎች ነገን ነበር! 1ቆሮ. 1:18-25»

መ) የቤዛነት ቃል ነው። የክርስቶስ መስቀል የኃጢአት መሥዋዕት ነው፤ ሮም. 3:25» ስለዚህ የክርስቶስ ሞት ምእመናን ከኤት እርግጥን የዳኑበትና የሕጉ ክስ የተሰረዘበት ነው፤ ገላ. 3:13» ምእመናን በክርስቶስ በማመንና በመጠመቅ የክርስቶስ ሞትና ትንሣኤ ተባብረዎች መሆናቸውን ይገልጻሉ፤ ሮም. 6:1-11»

ሠ) የቅድስና ቃል ነው። ይህም ከክርስቶስ መስቀል ጋር በእምነት ተባብሮ መሆን ከኃጢአት ፍርድ መዳን ብቻ ሳይሆን ከኃጢአትና ከዓለም ኃይልም መላቀቅ ነው፤ በቅድስና ለመኖርም ኃይል ነው፤ ገላ. 2:20፤ 5:24፤ 6:14»

ክርስቶስ በመስቀል ላይ ሳለ የተናገራቸው ሰባት ቃላት (በሉቃ. 23:34፤ ዮሐ. 19:25-27) በorthodox.org

23:43፤ ዮሐ. 19:28፤ ማቴ. 27:46፤ ዮሐ. 19:30፤ ሉቃ. 23:46) ይገኛሉ። ስለ ክርስቶስ ሞት ትርጉም «መሥዋዕት»፤ «ማስተሰረያ»፤ «ቤዛ»፤ «ደም» ይመ.

ሰብ፤ እንደ ጥንቱ አስተሳሰብ ከሁሉ የተሻለውን ክፍል ያመለክታል፤ ዘፍ. 45:18፤ መዝ. 81:16» ሰዎች ከመሥዋዕቱ ሥጋን ሲበሉ ስቡን አልበሉም፤ ዘሌ. 3:17፤ 7:22-25» ለዚህ ሥርዓት የተሰጠ ምክንያት ባይኖርም ከመሥዋዕቱ የሚጣፍጠው ክፍል ለእግዚአብሔር በእሳት ላይ እንደሚቀርብ ሁሉ፤ ስለ ራሱ እንሰጣውን የሚያቀርበው ሰውም ከሕይወቱ የተሻለውን ክፍል ለእግዚአብሔር እንደሚሰጥ ይታሰባል። «መሥዋዕት»፤ «ደም» ይመ.

ሰብሰባ፤ በላይ ላይ ምክንያት ሰዎች የሚገኙበት ጉባኤ። የእግዚአብሔር ሕዝብ እንዲሰበሰብ ተጠርቷል፤ ዘጉ. 1:18፤ 8:9፤ 10:3፤ ዕብ. 10:24-25»

ሰናጋ፤ የክብት የአፍንጫ ቀለበት፤ ኢዮብ 40:26» የእግዚአብሔር ተግሣድ ምሳሌ ነው፤ 2ነገ. 19:28»

ሰንዝር፤ ከአውራ ጣት ጫፍ እስከ ታናሽቱ ወይም እስከ መኻል ጣት ጫፍ። ለመለኪያ ሲሆን ሆኖ ሁለት ሳንቲሜትር ያህል ነው፤ ዘጸ. 28:16» «ርዝመት» ይመ.

ሰንዴ፤ በእስራኤልና በሌላም ብዙ አገር ከሁሉ በላይ ተወዳጅ የሆነ እህል፤ ዘጸ. 9:32፤ 34:22፤ ዘጸ. 8:7-9፤ መዝ. 81:16፤ ሐ.ሥ. 27:38» ክርስቶስ ሰንዴን ብዙ ጊዜ በምሳሌ ተጠቅሞበታል፤ ማቴ. 3:12፤ 13:25-30፤ ሉቃ. 22:31፤ ዮሐ. 12:24» «እህል»፤ «ምግብ» ይመ.

ሰእለት፤ ሰው በፈቃዱ አንድ ነገር ለእግዚአብሔር ለማድረግ ወይም ለመስጠት ቃል ሲገባ። ብዙ ጊዜ ሰው ወደፊት ከእግዚአብሔር በረከትን ለመቀበል ሰእለት ይላላል፤ ዘፍ. 28:20-22፤ ዘሌ. 27፤ ዘጉ. 21:1-3፤ መላ. 11:30:31» ሰው ለእግዚአብሔር ብሎ ራሱን ከተፈቀደ ነገር ለማራቅ እንደ ናክራዊ ሰእለት ይላል ይሆናል። ሆኖም ከሚሰጠው ገላፊነት ለመሸሸ ሰእለት መላል ኃጢአት ነው፤ ማር. 7:10-13» ሰው ሰእለቱን ባይፈጽም ኃጢአት ነውና በቸኩሳ መላል አይገባም፤ ዘጸ. 23:21-23፤ ምላ. 20:25፤ መዝ. 5:4-5»

ሰካር፤ ሰው መጠጥ እንዳያበዛና እንዳይሰክር ተከለክሏል፤ ዘጸ. 21:20፤ ምላ. 23:21፤ 1ቆሮ. 5:11፤ 6:10፤ ገላ. 5:21፤ ኤፌ. 5:18» ናኅ ሰካር (ዘፍ. 9:21)፤ ሎጥን ሁለት ሴቶች ልጆቹ አሰኩሩት (ዘፍ. 19:33-35)፤ ናባል በቤቱ ታላቅ ግብዣ ባደረገ ቀን ሰካር (1ኛሙ. 25:36)፤ ዳዊት እርዮንን አሰካረው፤ 2ኛሙ. 11:13» «ወይን» ይመ.

ሰደተኛ፤ በመገደድ ከትውልድ አገሩ ወጥቶ በሌላ አገር የሚኖር። እስራኤል በግብጽ ስደተኞች ስለነበሩ ስደተኞችን እንዲረዱ እንጂ እንዳይገቡትና እንዳያስቸግሩት ተከለከለ፤ ዘጸ. 22+21፤ ዘዳ. 10+19።

ሰደት፤ መከራን፣ ሥቃይን መቀበል። ክርስቶስ ተከታዮቹ እንደሚሰደዱ ተናገረ፤ ማቴ. 10+23፤ ማር. 13+7:13። አይሁድ በተለይ ሰደታውያን ሐዋርያትን አሳደዱ (ሐ.ሥ. 4+1-6:17፤ 5+17-18:40)፤ እስጢፋኖስን ገደለ፤ ሐ.ሥ. 7+54-60። ያዕቆብ በጻርድስ ተገደለ፤ ሐ.ሥ. 12+2። ጳውሎስ ምእመናንን አሳዳጅ ነበር፤ ሐ.ሥ. 8+1-3፤ 22+4። አይሁድ በየቦታው ጳውሎስን አሳደዱ፤ ሐ.ሥ. 13+50፤ 14+19፤ 21+27። አሕዛብ አንዳንድ ጊዜ ጳውሎስን አሳደዱ (ሐ.ሥ. 16+19-24፤ 19+29)፤ አገር አስተዳዳሪዎች ብዙ ጊዜ መብቱን አስከበሩለት፤ ሐ.ሥ. 19+37-39፤ 18+14-17። በኋላ ገንዘብ የሮም መንግሥትና ባለ ሥልጣናት እንደ ፈቃዳቸው ምእመናንን አሳደዱ። ክርስቲያኖች እስከ 323 ዓ.ም. ድረስም ነፃነት አልነበራቸውም። እውነተኛዎች ምእመናን ነፃን ጊዜም ስደት አለባቸው (2ጤዋ. 3+12)፤ ስደቱንም በደሰታ ሊቀበሉት ይገባቸዋል፤ ማቴ. 5+10-12። «መከራ» ይሙ.

ሰድብ፤ «መሳደብ» ይሙ.

ሰግደት፤ ሰው በአምላኩ ፊት አምልኮትን፣ በታላቅ ሰው ፊት አክብሮትን ለመግለጥ ሊገነብስ (ራስን ማዘገበል፣ እጽግና፤ ኢሳ. 46+2)፣ በጉልበቱ ሊንበረከክ (አስተብርክ፤ 2ዜ.መ. 6+13)፣ ወይም በግምባሩ በመሬት ላይ ሊወድቅ (ሰግደት፤ ዳገ. 2+46) ይችላል። እነዚህ ሦስት ዓይነት ሰግደቶች ናቸው። እንደ መሰራሪያ ስግደት ለእግዚአብሔር ብቻ የሚሰጥ የአምልኮት መግለጫ ነው፤ ዘጸ. 20+4-6። በዚህ ምክንያት መርዶክዮስ ለሐጣ፣ አልሰገደም፤ አስ. 3+2-4። ጴጥሮስና የእግዚአብሔር መልአክ ስግደትን አልተቀበሉም፤ ሐ.ሥ. 10+26፤ ራእ. 22+8:9። ክርስቶስ ግን የሰዎችን ስግደት ተቀበለ፤ አምላክ ነውና፤ ማቴ. 28+9። ክርስቶስ በሰውነቱ ለአብ ሰገደ፤ ማቴ. 26+39፤ ሱቃ. 22+41። ተፈላጊ ስግደት በእውነትና በመንፈስ የሚደረግ ስግደት ነው፤ ዮሐ. 4:24።

በሙቅ. ውስጥ በአንዳንድ ቦታ ለሰዎችና ለመላእክት ስግደት እንደተደረገ እናገኛለን፤ ይህም የአክብሮት እንጂ፣ የአምልኮት ስግደት እንዳይደለል ለናስተውል ይገባል፤ ዳገ. 2+46፤ 2ነገ. 4+37፤ ሐ.ሥ. 16+29።

ስጦታ፤

- 1. በሰው ለእግዚአብሔር የሚሰጥ። መሥዋዕትና ቶርባን ስጦታዎች ናቸው፤ ዘጸ. 28+38፤ ዘኁ. 18+11። ሌዋውያን ለእግዚአብሔር እንደ እስራኤል ስጦታ ይቋጠራሉ፤ ዘኁ. 18+6።
- 2. በሰው ለሰው የሚሰጥ። ስጦታ በባዕልና በደረቱ ጊዜ (አስ. 9+22፤ ራእ. 11+10)፣ ከጥጫ ጋር (ዘፍ.

34+12) ይሰጣል። ከአገልግሎት ዋጋ ጋር እንደ ጉርቫ (ዳገ. 2+6)፣ ወይም እንደ እጅ መንቻ ሆኖ ይሰጣል፤ ምሳ. 18+16። ስጦታ ለወገል ማስፋፊያ ይሆናል፤ ፊል. 4+17።

3. በአብ የዘለግለም ሕይወት ወራሾች ለወልድ ተሰጥተዋል፤ ዮሐ. 6+37-40፤ 17+1-2።

4. በእግዚአብሔር ለሰው የሚሰጥ የዘለግለም ሕይወት (ሮም 6+23)፣ ደገንነት (ሮም 5+17)፣ መንፈስ ቅዱስ (ሐ.ሥ. 2+38፤ «መንፈስ ቅዱስ 7.» ይሙ.)፣ እምነት (ኤፌ. 2+8)፣ እነዚህ ሁሉ ከእግዚአብሔር ለሰው ይሰጣሉ።

5. ክርስቶስ በመሲሕነቱ መንፈስ ቅዱስን፣ መሪዎችንም ለቤ.ክ. ሰጥቷል፤ ዮሐ. 15+26፤ ኤፌ. 4+7-11።

6. መንፈስ ቅዱስ ብዙ ስጦታዎችን ለቤ.ክ. ይሰጣል፤ የስጦታዎችም ዓይነት ብዙ ነው። አንዳንድ ስጦታዎች፣ ማለትም ትንቢትን መናገር ወይም ተአምራትን ማድረግ የሚሰጡት ቀጥታ በመንፈስ ቅዱስ ይሰጣሉ። በማገልገል፣ በመምራት በመሳሰሉት ስጦታዎች ግን መንፈስ ቅዱስ ሰዎችን መሣሪያ አድርጎ እንደሚፈቅድ በመጠቀም የወንጌልን ሥራ ያስፋፋብታል። ስለዚህ ክርስቲያን ስጦታውን ለራሱ ክብር ሳይሆን ለማገብር ጥቅም በፍቅር ሊጠቀምበት ይገባል። የማኅበር መሪዎችም «ሁሉ በአገባብና በሥርዓት» እንዲፈጸም የማድረግ ገላፊነት አለባቸው፤ ዕብ. 2+4፤ ሮም. 12+6-8፤ 1ጴጥ. 4+10-11፤ 1ተሰ. 5+19-22፤ 1ቆሮ. 12+4-11፤ 28-31፤ 13፤ 1-3፤ 14፤ 16-40። «መንፈስ ቅዱስ 8.» ይሙ.

ስጦታዎች ሁሉ በቤ.ክ. ዛሬ መታየት ይገባቸዋል ስለሚለው አመለካከት በየቤ.ክ. ልዩ ልዩ አስተያየት አለ። እግዚአብሔር እንደ ዘመኑና እንደ ቤ.ክ. ሁኔታ ሊሠራ ይችላል። ሆኖም ሃይማኖት «አንድ ጊዜ ፈጽሞ ስለተሰጠ» (ይሁዳ 3) ሌላ መገለጥም ሆነ መገለጡን የሚያረጋግጡትን ተአምራት ዛሬ መጠበቅ አይገባንም የሚሉ አሉ። የተወሰኑት ደግሞ «በመጨረሻ ቀን» (ሐ.ሥ. 2+17) እንኖራለንና ስጦታዎችን ሁሉ በሙቅ. አሳብ መሠረት መጠበቅ ይኖርብናል ይላሉ።

ሰመዎ፤ ባለጅንጭ የጦር ዛብያ፤ ናህም 2+3።

ሰምሶን፤ ከሳሙኤል በስተቀር መሳፍንት ከተባሉት የእስራኤል አዳኞችና ፈራጆች የመጨረሻው ነበረ። አባቱ የዳን ነገድ የሆነ ማኑሄ የሚባል ሰው ነበረ፣ እናቱ መካን ነበረች። የእግዚአብሔር መልአክ፣ «እስራኤልን ከፍልስጥኤማውያን እጅ ግዳን ይጀምራል» ብሎ ልጅ እንደምትወልድ ነገራት። ልጃቸው ሰምሶን ከልደቱ ጀምሮ ናዝራዊ ነበረ፤ መሳ. 13። «ናዝራዊ» ይሙ.

በዚያን ዘመን ፍልስጥኤማውያን አንዳንዶቹን የእስራኤል ከተሞች ወሰደው ይመኩባቸውና ይገዙአቸው ነበር፤ መሳ. 13+1፤ 14መ. 7+13:14። እስራኤላውያን ግን ሊዋጉአቸው አልፈሩም፤ መሳ. 15+11። ከዚህም የተነሣ

ሶምሶን፣ እግዚአብሔር በሰጠው ልዩ ብርታትና ኃይል (መላ. 14፥6-19 ሌላም)፣ ብቻውን ይቃወማቸው ነበር እንጂ እንደ ጊደዎን ሊዋጋ ሠራዊትን አልሰበሰበም። አስቀድሞ በፍልስጥኤማውያን ላይ ምክንያትን በመፈለግ አንዲት ፍልስጥኤማዊት አገባ! በእርስዎም ምክንያት በተጣሉ ጊዜ እህላቸውን አቃጠሉ። ብዙዎቻቸውንም ገደሉ! መላ. 14፥1-15፥8። የይሁዳ ሰዎች የተቋቋሙትን ፍልስጥኤማውያን ፈርተው አሳልፈው ሊሰጡት ተስማሙ። ሶምሶን ግን የአህያ መንጋጋ ይዞ ከጠላቶቹ አንድ ሺህ ገደለ! መላ. 15፥9-19። እስከ ሃያ ዓመት ድረስ በእስራኤል ላይ ፈራጅ ሆነ! መላ. 15፥20። አንድ ጊዜ ጠላቶቹ በጋዛ ከተማ ሊይዙት ሲጠባበቁት የከተማይቱን በር መዝጊያ ነቅሎ በመውሰድ አመለጠ! መላ. 16፥1-3።

ሶምሶን ኃይለኛ ጀግና የሆነው «በእሃንት» ነበር! ዕብ. 11፥32-34። ነገር ግን በመወረቅ ራሱን ካለመግዛቱ የተነሣ ተያዘ! መላ. 16፥1-4። ደሊላ የተባለች ሴት ናዝሬዊትን እስኪገልጥላት ድረስ ከነዘነዘችው በኋላ ለፍልስጥኤማውያን መኳንንት አሳልፋ ሰጠችው። እነርሱም ዐይኑን አሳውረው በጋዛ አሰሩት! መላ. 16፥4-22። አምላካቸውን ዳጎን ሊያመሰግኑ በተሰበሰቡ ጊዜ ሶምሶንን አስመጥተው ተዘባበቱበት። እርሱም ወደ እግዚአብሔር ጸላዮ የቤተን ምሰሶች ገፋ! ቤቱ ሲወድቅ በውስጡ ከነበሩት መኳንንትና ከፍልስጥኤማውያን መካከል አያሌ ሺህ ሰዎች ተገደሉ! ሶምሶንም አብርአቸው ሞተ! መላ. 16፥23-31።

ሶርያ፤ ከገሊላ በስተ ሰሜን በኩል ያለ አገር። ሶርያውያን ከአራም የተገኙ ሕዝብ ነበሩ፣ ዋና ከተማቸውም ደማስቆ ነበረ። የሶርያ መንግሥት እስከ አንጾኪያና እስከ ከርከሚሽ ተስፋፋቸዎ

ዳዊት ሶርያን አሸነፋት (2ሳመ. 10፥6-19)፣ በሰሎሞን ዘመን ግን ዐምግ ነፃነትን መለሰች! 1ነገ. 11፥23-25። ከዚያም ጊዜ ጀምሮ ሶርያ በእስራኤልና በይሁዳ ላይ ብዙ ጊዜ ዘመተች! 2ነገ. 5፥7፣ 8፥12-13፣ 2ዜ.መ. 16፣ 18፣ 22፣ 28። የአሦር ንጉሥ በ732 ከክ.በ. ደማስቆን ሲይዝ የአላይያስ ቃል ተፈጸመ! ኢሳ. 7፥3-9፣ 17፥1-3። በእ.ክ. ዘመን ሶርያ የርም መንግሥት ጠቅላይ ግዛት ነበረች! ሉቃ. 2፥2። «አራም» ይህ.

ሶስና፤ ሶስና በሐዕት ተከስሳ ዳንኤል እንደት እንደፈረደላት በትልቁ የአግርኛ መቅ. ከዳንኤል 1 በፊት እንደ መቅድም ሆኖ ታትሞ ይገኛል።

ሶባል፤ (ሱባ)፣ በኤፍራጥስ ወንዝ አጠገብ የነበረ አገር። ዳዊት የዚህን አገር ንጉሥ አድራዛርን ገድሎ የአገሩን ሕዝብ ለእስራኤል ገባር አደረገ! 2ሳመ. 8፥3፥5-8፣ 10፥6። ስለዚህም ዳዊት ልዩ መዝሙር ዘመረ! መዝ. 60 አርእስት።

ሶፎንያስ፤ እንደ ኤርምያስ በኢዮሶያስ ዘመን መንግሥት በይሁዳ የነበረ ነገደ። በሶር. 1፥1 የተጠቀሰው ቅድመ አያቱ ንጉሥ ሕዝቅያስ ነው የግሉ አሉ። ሶፎንያስ ግለት

ሰውሯል» ወይም «ጠብቋል» ግለት ነው (ሶር. 2፥3 ይህ.)።

የሶፎንያስ ትንቢት፤ ኢዮሶያስ መንግሥት በጀመረ ጊዜ፣ ኢዮሳፊም ከምናሴና ከአዋን ከፋት የተነሣ በኃብላት ተሞልታ ነበር! ሶር. 1፥4-6፣ 3፥1-4። ሶፎንያስ በይሁዳ ላይ ብቻ ሳይሆን በምድር ሁሉ ላይ ስለሚመጣው የእግዚአብሔር የፍርድ ቀን ትንቢት ተናገረ! ሶር. 1፥2፥14-18። እግዚአብሔርን ለሚፈልጉት ትሑታን ግን ተስፋ ሰጣቸው! ሶር. 2፥3። በመወረቅም እግዚአብሔር ከምድር ሁሉ እንደሚሰበሰባቸውና ስለ አዲሲቱ ኢዮሳፊም ደስታ ተነበየ! ሶር. 3፥9-20። አከፋፈል :-

1. 1፥1-2፥3፣ በሁሉም ላይ የሚመጣው ፍርድ።
2. 2፥4-15፣ በልዩ ልዩ ሕዝቦች ላይ የሚመጣው ፍርድ።
3. 3፥1-8፣ በይሁዳ ላይ የሚመጣው ፍርድ።
4. 3፥9-20፣ የእስራኤል መሰብሰብና በረከት።

ሸለፈት፤ በወንድ አባል ዘር ላይ ያለ ያልተገረዘ ሽፋን ወይም ወሽላነት! 1ሳመ. 18፥25። የልብ ድንጻይ ምሳሌ ነው! ዘዳ. 10፥16፥17።

ሸመልመሌ፤ በገጥርጥር ወይም ቡራቡራ የሆነ የእረኛ በትር፣ ዘፍ. 30፥35-40፣ 31፥8-10።

ሸማ፤ እንደ መጋረጃ ያለ ትልቅ ዐርብ ሰፊ ልብስ! ሐ.ሥ. 10፥11፣ 11፥5።

0850 ዓመት ገደማ ከክ.በ. አደር የተባለው የሶርያ ዋና አምላክ ምስል

ሸማኔ፤ የሸማኔ ሥራ ከጥንት ጀምሮ የታወቀ ነው፤ ዘፍ. 4:20፤ ኢዮብ 7:6። ለቤተ መቅደስ መጋረጃ እንዲሠሩ እግዚአብሔር ለሸማኔዎች የተለየ ችሎታ ሰጣቸው፤ ዘጸ. 35:30-35። ጳውሎስ፤ አቀፍ ጳርስቅላ ድንኳን ሰፊዎች ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 18:2:3። ሸማኔ ሥራውን የሚያካሂደው በሱፍ፤ በግመልና በፍየል ፀጉር፤ በተለገ እግር፤ በበፍታና በሐር በጥጥም ነው፤ ምሳ. 31:13:22:24። «ተግባረ እድ» ይሙ.

ሸምቀቆ፤ የወፍ፤ የእንስሳና የአውራ መያዣ ወጥመድ፤ ኢዮብ 18:10።

ሸምበቆ፤ ቀጭን ቀርካሃ መሳይ ተክል። የሸምበቆ በትር ጥንካሬ ስለሌለው በመቅ. የደካማ መንግሥት ምሳሌ ነው፤ 2ነገ. 18:21፤ ኢሳ. 36:6፤ ማቴ. 11:7።

ሸራ፤ ለዳስ፤ ለድንኳንና ለመርከብ የሚያገለግል ደርጅ ለብስ (ኢሳ. 33:23) ለውሃ መቅጃም ያገለግላል።

ሸንተረ፤ ተለተለ፤ ቀደደ ወይም በጣ፤ ሕዝ. 23:34።

ሸንጎ፤ የሕዝብ ሽግግራዎች ሲሰበሰቡ ሸንጎ ይባላል። ዋና የአይሁድ ሸንጎ በኢየሩሳሌም ነበረ። እንደ ትውፊታቸው ሙሴ ከመረጣቸው ከሰባ ሽግግራዎች ሲያያዝ የመጣ ነው፤ ዘጸ. 11:16-24። ክርስቶስ በምድር ላለ ለዚህ ሸንጎ ሰባ አባሎች ነበሩት፤ ሊቀ ካህናቱ ሊቀ መንበር ነበር። የካህናት አለቆች፤ የሊቀ ካህናቱ ዘመዶችና የአገር ታላላቅ ሽግግራዎች የታወቁ ጻርችም አባሎች ነበሩ፤ ማር. 15:1፤ ሐ.ሥ. 4:5:6። ጌቆዲሞስና የአርማትያቡ የሴፍ የዚህ ሸንጎ አባሎች ነበሩ፤ ማር. 15:43፤ ዮሐ. 3:1። ክርስቶስ በምድር ላለ ማርን አባሎች በፈረሰውያንና በሰዶቃውያን አሳብ ተከፋፈሉ፤ ሐ.ሥ. 23:6። የኢየሩሳሌም ሸንጎ ከርም መንግሥት በታች ሆኖ ይሁዳን ያስተዳድር ዝር፤ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ነበር፤ የዋት ፍርድ ገገ ሊፈርድ ሥልጣን አልነበረውም፤ ዮሐ. 18:31:32።

ሸክላ ሠሪ፤ ሸክላ ወሪዎች እስከ ሦስት ጢህ ዓመት ከክ.በ. በእጅ ብቻ መልክ እየሰጡ የሸክላ ዕቃ ይሠሩ ነበር። ከዚያም በኋላ በመንኲራኩር እያሸከረከሩ መሥራት ጀመሩ። ሸክላ ሠሪ መንኲራኩሩን በእግርኛ እያዘረ በእጁ የፈለገውን ዓይነት ቅርጽ ያዘጋጅ ነበር፤ ኤር. 18:3:4። ጥሩ ዓይነት ሸክላ ለመሥራት ሸክላ ሠሪ ዕጅግ ከውሃ ጋር ይረግጣል፤ ኢሳ. 41:25። ሸክላ ሠሪ የፈለገውን ለመሥራት እንደሚችል ሁሉ፤ የእግዚአብሔርም ፈቃድ በሰው ላይ እንደዚሁ ነው፤ ኤር. 18:5-10፤ ሮም 9:20:21። «ተግባረ እድ» ይሙ.

ሸክም፤ ሲይዙት የሚከብድ የሚያደክም ከባድ ነገር። የእግዚአብሔርን ቃል መናገር ለነቢያት፤ ሕዝብን መምራት ለሙሴ ሸክም ተብሏል፤ ለጋሌክተኛም በደሉ በሸክም ተመስሏል፤ ዘጸ. 11:11፤ ኢሳ. 13:11፤ 14:28።

11:28-30። እውነት የለላቸው ሁሉ ሸክምች ናቸው፤ ኤር. 23:33-40። የመንፈስ ድካምና ችግር፤ የፍርድ ውጤትም እንደ ሸክም ተቋጥረዋል፤ ስለዚህ ክርስቲያን የሌሎችን ችግር ግቃለል ይገባዋል። ሆኖም እያንዳንዱ እንደ ሥራው ዋጋውን ይቀበላል፤ ገላ. 6:2:5።

ሹልዳ፤ ታናሽ በሚባለው የሥጋ ብልት አካባቢ የሚገኝ ቀይ ሥጋ። እስራኤላውያን ሹልዳ አይበሉም። መልአክ የያዕቆብን የጭንጉ ሹልዳ በነካው ጊዜ ደንዝዞ ነበርና አለመበላቱ ለመታሰቢያ ያህል ነው፤ ዘፍ. 32:23-32።

ሹመት፤ ከሰዎች መካከል ተመርጦ የአገልግሎት ሥልጣን መቀበልን ለማረጋገጥ የሚሰጥ ማዕረግ። ተገሚ ለሾመው ታማኝ መሆን አለበት። ሰው በሰው አማካይነት ቢሾምም፤ ሥልጣኑን ከእግዚአብሔር ማግኘቱን መረዳት ይኖርበታል። ኢየሱስ ራሱ በመሲሕነቱ፤ ሙሴ፤ ሊቀ ካህናት፤ ዳንኤል፤ ሐዋርያት፤ ሰባን አርድዕት የቤ.ክ. ሽግግራዎችና ባለ ሥልጣናት ሁሉ የተሾሙ ናቸው፤ ዳን. 2:48፤ ሉቃ. 10:1፤ 22:29፤ ሐ.ሥ. 14:23፤ ሮም 13:1፤ 1ጢሞ. 2:7፤ ዕብ. 3:2፤ 5:1፤ 7:28፤ 8:3።

ጢህ ዓመት፤ «ጢህ ዓመት» የሚለው ሐረግ በራእይ 20+1-10 ብቻ ስድስት ጊዜ ተጠቅሷል። ስለ ጢህ ዓመት ብዙ ጥያቄ የሚነሳ ሲሆን፤ ዋናውና 1ኛው ጥያቄ ዘመኑ የሚሆነው ክርስቶስ ዳግመኛ ከመምጣቱ በፊት ወይስ ነው? 2ኛው ደግሞ በጢህ ዓመት ክርስቶስ የሚነግሠው በምድር ነው ወይስ በሰማይ? 3ኛውም ጥያቄ ቤተ እስራኤል ከቤ.ክ. ጋር በትንቢት አተረጓጎም እንዴት ይገናኛል? የሚሉ ነው። ጢህን ዓመት በተመለከተ ሦስት አመለካከት አለ።

1. የጢህ ዓመት ምሳሌአዊ አነጋገር፤ በዚህ አመለካከት መሠረት ጢህ ዓመት እስከ ክርስቶስ ዳግም ምጽአት ድረስ ወንጌል የሚሰከበትን ዘመን ሁሉ ያመለክታል። ይህ ዘመን ክርስቶስ የነገሠበት ዘመን ስለሆነ «ንጉሥ ጢህ ዓመት ይገነዘብ» ከሚለው ከብ.ክ. አነጋገር ጋር ተያይዞ ጢህ ዓመት ሙላትን እንጂ ቍጥርን አያመለክትም። የሰይጣን መታሰር በ12:45 በማቴ. 12:28-29 ተብራርቷል። ሰይጣን ቢታሰርና ብዙ ነገሮችን ማድረግ ቢችልም፤ ሰዎችን አምነው እንዳይድኑ ሊከለክላቸው አይችልም፤ ቍ. 3። አማኞችም በመንፈሳዊ ዓለም ተቀምጠው ከክርስቶስ ጋር አሁን ይገንጣሉ፤ 1:6፤ ኤፌ. 2:6:7። ለእስራኤል ሕዝብ የተሰጡ የተስፋ ቃላት በተለይ በቤ.ክ. ይፈጸማሉ፤ ሐ.ሥ. 15:13-18፤ ገላ. 3:16:29፤ 1ኢጥ. 2:10።

2. ቅድመ ምጽአት ጢህ ዓመት፤ በዚህ አመለካከት ወንጌል በዓለም ሁሉ በመስፋፋቱ ከክርስቶስ ዳግም ምጽአት በፊት ለአንድ ጢህ ዓመት ሰዎች ለእግዚአብሔር ይታዘዛሉ፤ ሰላም በዓለም ይሰፍናል። ደግሞም በዚህ ዘመን የእስራኤል ሕዝብ ወደ ግዕዝ ግዕዝ ይቀየራሉ። በተለይ ኢሳ. 11:6-16ና ሮም 11:25-29 ይህን ዘመን ያብራራሉ።

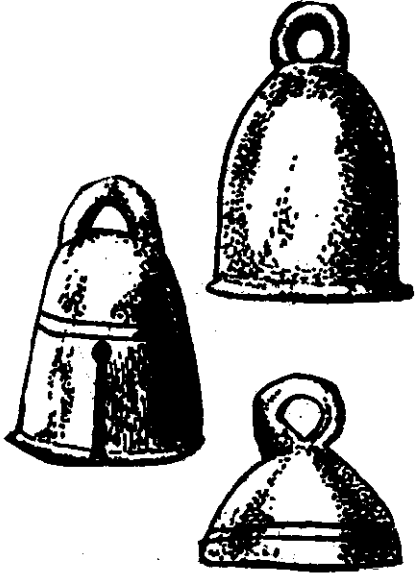
3. ድገረ ምጽአት ጊህ ዓመት፤ በዚህ አመለካከት መሠረት ክርስቶስ ከተመለሰ በኋላ ምድራዊ መገገሥቱን በምድር ላይ ይመሠርታል። የእስራኤል ሕዝብ ወደ ጌታኛው ይመለሳሉ፤ ክርስቶስ ንጉሣቸው ሆኖ መላው ዓለም በሰላም ይኖራል። እንደ 2ኛው አመለካከት ሁሉ ስለ እስራኤል የተነገሩ የብ.ኪ. ትንቢቶች በጊህ ዓመት ይፈጸማሉ።

እነዚህን ጊህ ዓመት ስለሚመለከቱ አስተያየቶች ራእ. 20፣ 1-10ን ከዮሐንስ ራእይ ጠቅላላ የአብነ አገላለጥ እንደዚሁም ከሌሎች የመጽሐፍ ቅዱሳዊ ትንቢቶች አሰጣጥ ሁሉ ጋር ግመዘዘንና ግዛመድ ያስፈልጋል። «የዮሐንስ ራእይ» ይወጣል።

ጊህ ቅጽ፤ በሌሎችን ዘመን በግብጽ ላይ የነገሠ ንጉሥ። የናባጥ ልጅ አዮርብዓም ከሰሎሞን ሲሸሽ ጊህ ቅጽ ተቀበለው፤ 1ነገ. 11፣ 40። በሰሎሞን ልጅ በንጉሥ ሮብዓም ላይ ዘመተ፤ 1ነገ. 14፣ 25፣ 26፤ 2ዜ. መ. 12፣ 2-12።

ሻሆን፤ ጥንቱ የሚባል ክፉ ቀስል። አብዛኛውን ጊዜ በአፍንጫና በዘንፈር ላይ ይወጣል። በግብጽ ላይ ከወረደው መቅደሶች አንዱ ሻሆን ነበር፤ ዘጸ. 9፣ 8-12።

ሻኛ፤ በወራት በግመል፣ በጉሽ ጀርባ ላይ እንደ ዲብ ወደ ላይ ጉብ ብሎ የሚወጣ ደንዳና ሥጋ። አብዛኛውን ጊዜ የኮርማዎቹ በጣም ትልቅ ይሆናል፤ አ.ሳ. 30፣ 6።

አፍራውያን በፈረስ አንገትና በኩብር በዓላ ልብስ ላይ ልጌጥ ያደርጓቸው የጠጫ ሻሆኖች

ሻኩራ፤ ሊቀ ካህናት ወደ ቤተ መቅደስ ሲገባ በቀሚሱ ዘርፍ ላይ የሚያስረው ከወርቅ የተሠራ ድምፅ የሚሰጥ ትንሽ ታዋል፤ ዘጸ. 28፣ 33-35፤ 39፣ 25። ሻኩራ በቤት እንስሳት አንገት ላይም ይታሰር ነበር፤ ዘክ. 14፣ 20።

ጅሻክ፤ ባቤል (ባቤሎን) ማለት ነው። በዕብራይስጥ ቋንቋ አንዳንድ ጊዜ ለእንቁጭሽ ያህል የአሌክን ፊደል በታውተ፣ የቤትን ፊደል በሺንተ፣ የጋሚልን ፊደል በሬስተ፣ የላሚድን ፊደል በካፍ (በቆፍ) ... ወዘተ ለውጠው ይጻፉ ነበር። እንደዚህም ሲለወጥ ጅሻክ ባቤል ተብሎ ይነበባል፤ ኤር. 25፣ 26፤ 51፣ 41። የአለምጡ ዘዴ አትባሽ ይባላል።

ሽመላ፤ ከአገር ወደ አገር የሚዘምት ወይም የሚዘዋወር ነጭ አዋራ። ቆመቱና አቶ ረጅም ነው። አንበጣንና እህልን ይበላል፤ መዝ. 104፣ 16-17፤ ኤር. 8፣ 7። «ወርቅ» ይወጣል።

ሽማግሌ፤ ቃሉ በግሪክ ቋንቋ «ፕራስቲቲርስ» ይባላል። በግእዝም ብዙ ጊዜ «ቀሲስ» ተባውሶት። ተብሎ ተተርጉሟል። በማናቸውም ሕዝብ ዘንድ ብስለት ያላቸው ሰዎች ይፈለጋሉ፤ በጥበብም በልምድም ብልጫ ያላቸው ይመረጣሉ። ብዙ ጊዜ ይህ ብልጫ ሊኖር የሚችለው በዕድሜ ሂደት ነውና ሕዝብን የሚመሩ ሰዎች ሽማግሌዎች ይባላሉ፤ ዘፍ. 50፣ 7፤ ዘጉ. 22፣ 7።

1. ሽማግሌዎች በእስራኤል፤ እስራኤላውያን ከግብጽ በመውጣት ጊዜ ሽማግሌዎች ሕዝቡን በመወከል ተንቀሳቅሰዋል፤ ዘጸ. 3፣ 16። ከዚያም በኋላ በተለይ 70 ሽማግሌዎች ከሙሴ ጋር በአስተዳደር ተሳትፈዋል፤ ዘጸ. 24፣ 1፤ ዘጉ. 11፣ 24-25። በየከተማውም የነበሩት ሽማግሌዎች በአስተዳደር (ፋት 4፣ 2)፣ ሌሎች ደግሞ በመገገሥት ደረጃ ይሠሩ ነበር፤ 1ሳመ. 8፣ 4፤ 2ሳመ. 5፣ 3፤ 1ነገ. 8፣ 1፤ 2ነገ. 23፣ 1፤ ሕዝ. 8፣ 1። በተጨማሪም ሽማግሌዎች ጸጥታንና ሕግን በማስከበር ረገድ (ዘጸ. 19፣ 12፤ 21፣ 2፤ 22፣ 15፤ 25፣ 7-10) ከፍተኛ ጎላፊነት ነበራቸው፤ የእግዚአብሔርንም ቃል በማስተማር ከካህናት ጋር ይተባበሩ ነበር፤ ዘጸ. 31፣ 9-13።

2. ሽማግሌዎች በአዲስ ኪዳን ዘመን፤ የአይሁድ ምክራቦች የሚመሩት በሽማግሌዎች ነበር፤ ማር. 5፣ 22፤ ሉቃ. 13፣ 14፤ ሐ.ሥ. 13፣ 15። ሽማግሌዎች በአይሁድ መካከል ሥልጣን ነበራቸው። (ማቴ. 15፣ 2)፣ ከካህናት አለቆችም ጋር በታላቁ የኢየሩሳሌም ጉባኤ እየተገኙ አብረው ያስተዳድሩ ነበር፤ ማቴ. 26፣ 47፣ 59፤ 27፣ 1፣ 3፤ 12፣ 20፣ 41፤ ሐ.ሥ. 4፣ 5-6፣ 23፤ 23፣ 14፤ 24፣ 1፤ 25፣ 15።

3. ሽማግሌዎች በቤተ ክርስቲያን፤ ቢኪ. በመጀመሪያ በሐዋርያት ትጎዳደር ነበር፤ ሐ.ሥ. 6፣ 2። በኋላ ግን የኢየሩሳሌም ቢኪ. ሽማግሌዎች በአስተዳደር ሥራ መሳተፍ ጀመሩ፤ ሐ.ሥ. 11፣ 2፤ 15፣ 2፣ 4፣ 6፣ 22፣ 23፤ 16፣ 4። ጳውሎስም በአሕዛብ ዘንድ በተመሠረቱ አብ.ክ. ውስጥ ሁሉ ሽማግሌዎች እንዲሁ ለአገራል፤ ሐ.ሥ. 14፣ 23፤ 20፣ 17፤

ቲቶ 1:5»

የሽማግሌ ጠባይና አገልግሎት በቲቶ 1:5-9 ተዘርዘሯል። ብዙዎች ሽማግሌዎች በአስተዳደር ተግባር ሲሳተፉ አንዳንዶች ግን በሰብዘትና በማስተማር ተግባር ተሰማርተው ያገለግላሉ፤ እነርሱንም ዛሬ ቁሶች ብሎ መጥራት ተለምዷል፤ 1ጢዋ. 5+17-19።

4. ሽማግሌዎችና ጳጳሳት፤ በግሪክ ቋንቋ «ኤጲስ ቆጶስ» ብዙ ጊዜ በእ.ኪ. «በጳጳስ» ሲተረጉም፣ መሠረታዊ ትርጉሙ «ጠባቂ»፣ «ተቋጣጣሪ» ማለት ነው። በሐዋርያት ዘመን «ጳጳስ» እና «ሽማግሌ» አንድ ዓይነት ሹመትን ያመለክቱ ነበር፤ ሐ.ሥ. 20፣ 17:28፤ ቲቶ 1:5:7። «ሽማግሌ» የሰውዬውን ተፈላጊ ጠባይና ችሎታ ሲያሳይ፣ «ጳጳስ» ደግሞ ሥራውንና ኅላፊነቱን ይገልጻል። ጳውሎስ ለጢዋቴዎስ ስለ ኤጲስ ቆጶሳት (ጳጳሳት)፣ ለቲቶ ስለ ሽማግሌዎች ተፈላጊ ጠባይና ችሎታ ሲገልጥ በሁለቱ መካከል ልዩነት የለም። አለ ከተባለ፣ ለጳጳስ «ለማስተማር የሚበቃ» የሚል ግዴታን የሚገልጥ ሐረግ የተጨመረበት መሆኑ ብቻ ነው፤ 1ጢዋ. 3+1-7፤ ቲቶ 1+5-9። ከሐዋርያት ዘመን በኋላ ግን የቤ.ክ ሽማግሌዎች መሪ «ጳጳስ» ተባለ።

የሽማግሌ ወይም የጳጳስ ሥራ በሦስት አርእስት ሊከፈል ይችላል፣ እነርሱም ማስተማር፣ መጠበቅ፣ ማደራጀት ናቸው። በግድ ሳይሆን በውድ አገልግሎታቸውን የሚፈጽሙ ሽማግሌዎች በአረኞች ተመስለዋል፤ 1ጲጥ. 5+1-4። ሽማግሌዎች እየጸለዩ በሽተኞችን በዘይት ይቀባሉ (ያዕ. 5+14)፣ እጅ በመጫን ጸልዮው ሰዎችን ለወንጌል ሥራ ይለያሉ፤ 1ጢዋ. 4፣ 14፤ ሐ.ሥ. 13+3። ዛሬ በየቤ.ክ. ስለ ጳጳስ፣ ስለ ሽማግሌ እንዲሁም ስለ ቁስ ልዩ ልዩ የአገልግሎት ክፍፍልና የስም አጠራር አለ።

የቤ.ክ አባላት ሽማግሌዎችን እንዲያከብሯቸው፣ በሥራ እንዲደግፏቸውና እንዳያሳዝኑላቸውም ታዘዘዋል፤ 1ጢዋ. 5+17-19፤ ዕብ. 13+17። «የቤተ ክርስቲያን አስተዳዳሪ» ይህ.

ሽባ፤ በበሽታ ምክንያት እጅና አግሩ የሰለለ፤ ማቴ. 4፣ 24፤ 8፣ 6፤ 9፣ 2፤ ሐ.ሥ. 8፣ 7፤ 9፣ 33። «በሽታ» ይህ.

ሽቱ፤ ከልዩ ልዩ ተክሎች የሚቀመም እንደ ቅባት ያለ ለመድኃኒት፣ ለሰውነት መግዛ የሚጠቅም። ሰው ሲሞት ራሣው በሽቱ ይቀባ ነበር፤ ዘፍ. 37፣ 25፤ 43፣ 11፤ መ.መ. 4፣ 14፤ ማር. 16፣ 1፤ ዮሐ. 19፣ 39፣ 40። ሙሴ ክቡር በሆነው ሽቱ የዘይት ቅብጣትን ሠራ (ዘጸ. 30፣ 22-29)፤ ይህም የኅብረት ምላሽ ነው፤ መዝ. 133+1:2።

ሽንገላ፤ ማታለል፣ ማባባል፤ ዘሌ. 19፣ 16፤ መዝ. 34፣ 13፤ ሮም 3፣ 13።

ሽኮኮ፤ በድንጋይና በዋሻ ውስጥ የምትኖር፣ መልካ አይጥ የሚመስል፣ አካሏ ድመትን የሚያሽል፣ አጭር ጅራትና ጆር ያላት እንባ። ምግብ ግር። መንገዱ ገር ነው፤ ዘሌ. 11፣ 5፤ መዝ. 104፣ 16፤ ምላ. 30፣ 26።

ሽላ፤ ቅጠሉ ስፋት ያለው፣ ፍሬው ለሰውና ለወፍ ምግብ የሚሆን ዛፍ፤ 1ዜ.መ. 27፣ 28፤ ሉቃ. 19፣ 4።

ሾላ ትርጉሚና

ሾተል፤ በሁለት ወገን ስለት ያለው ሰይፍ፤ ምላ. 24፣ 22፤ የግርጌ ማስታወሻ።

ሾጣጣ፤ ከሥር ወፍራም ሆኖ ከላይ ቀጭን የሆነ። ለምሳሌ የድንጋይ ሐውልት ሾጣጣ ሆኖ ይሠራል፤ ከሥሩ ይልቅ ላይ ይቀጥናል፤ 1ሳሙ. 14፣ 4:5።

ቀለም፤

1. በብርዕ ተጠልቆ የሚጻፍበት ግንኛውም የቀለም ዓይነት፤ ኤር. 36፣ 18፤ 2ቆሮ. 3+3፤ 2ዮሐ. 12፤ 3ዮሐ. 13።

2. የጨርቅ ቀለም፤ ከልዩ ልዩ ትሎችና ተክሎች ይዘጋጅ ነበር። ቀለም አግቢ (ካሪ) ጨርቅን በተዘጋጀ ቀለም ይከረዋል፤ የጨርቅ ቀለም በጣም እንዲጠቁር ከፈለገ ብዙ ጊዜ በቀለሙ ውስጥ ያቀየዋል፤ ዘጸ. 26፣ 1፤ ሉቃ. 16፣ 19፤ ሐ.ሥ. 16፣ 14። «ተግባር አድ» ይህ.

ቀለበት፤

ከከር ከሌላም የሚሠራ ለጌጥና ለክብር የሚታሰር። ቀለበት ለሥልጣን ምልክት ይሆን ነበር። በጋብቻ ወንድ ለሴት ቀለበት ይሰጣል። ብዙ ጊዜ በቀለበት ላይ አንድ ዓይነት መልክ ይቆረጽበትና እንደ ግንተም ያገለግላል ነበር፤ ዘፍ. 24፣ 22፤ 38፣ 38፤ 41፣ 42፤ ሐጌ 2፣ 23፤ ሉቃ. 15፣ 22፤ ያዕ. 2፣ 2።

በ450 ዓመት ገደማ ከክ.በ. የተቀረጸ የፋርስ ቀለበትና እትሙ

ቀላውዴዎስ፤ «ቁጣር» ይመ.

ቀላይ፤ ጥልቅነት ያለው ባሕር፤ ውቅያኖስ፤ ነሀ. 9፥11፤ ኢዮብ 38፥16:30። የፈተና ወይም የመከራ ምሳሌ ነው፤ ኢዮብ 41፥23:24። ጥልቅ የሆነ የሰውን ስሜት ሊያመለክት ይችላል፤ መዝ. 42፥7።

ቀላጭ፤ ወንዳገረድ ለጽታው የማይገባ ዝሙትን ለመፈጸም እንደ ሴት ሆኖ ከወንድ ዘርን የሚቀበል። እንደዚሁም ሴት ከወንዳወንድ ሴት ጋር ዝሙት ስትፈጽም ቀላጭ ትባላለች፤ ሮም 1፥26፤ 1ቆሮ. 6፥9።

ቀሌምንጦስ፤ ቀሌምንጦስ የተባለው ሰው በ90 ዓ.ም. ገደማ የሮም ጳጳስ ሆነ። በፊል. 4፥3 የተጠቀሰው ቀሌምንጦስ እርሱ ነው የሚሉ አሉ። መጽሐፈ ቀሌምንጦስም የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤ.ክ. ከጌታችን ለጲጦርስ፤ ከጲጦርስም ለጲጦርስ ደቀ መዝሙር ለቀሌምንጦስ ተገልጿል ብላ ከአ.ክ. መጻሕፍት ጋር ቂጥራ የምትቀበለው በ7 ክፍል የተከፈለ መጽሐፍ ነው። ከዚህም ሌላ በቀሌምንጦስ ስም የሚጠሩ አያሌ ጽሑፎች አሉ።

ቀማሚ፤ ከአዩ ልዩ ተክል ሽቱንና ዕጣንን የሚያዘጋጅ ቀማሚ ለእግዚአብሔር ማደሪያ (ዘጸ. 30፥34-38)፤ ለሰውም መልካም መዓዛ ያለውን ሽቶ ያዘጋጅ ነበር፤ ምሳ. 7፥17፤ 27፥9፤ መ.መ. 3፥6።

ቀረፋ፤ ለቅመምና ለሽቱ የሚሆን ያንድ ዓይነት ዛፍ፤ ቅርፊት፤ ዘጸ. 30፥23፤ ምሳ. 7፥17፤ መ.መ. 4፥14፤ ራኢ. 18፥13።

ቀራንዮ፤ «ጎልጎታ» ይመ.

ቀራጭ፤ ከነጋዴዎችና ከሕዝብ እየገመተ ቀረጥ የሚሰበሰብ፤ የሮም መንግሥት ግብርን ለመሰብሰብ በየአገሩ ቀራጮችን ይሾም ነበር። እነርሱም በየከተማው በየመንገዱ ዳር ቀረጥን ያስከፍሉ ነበር። ብዙ ጊዜ ከመጠን በላይ በማስከፈል ትርፉን ለራሳቸው ያስቀሩ ነበር፤ ማቴ. 9፥9፤ ሉቃ. 3፥12:13፤ 19፥8። ግብር ስለሚያበዙ የሰበሰቡትንም ለባዕድ መንግሥት ስለሚሰጡ ብዙ ትርፍም ስለሚያካብቱ በእስራኤላውያን ዘንድ ቀራጮች የተጠሉ ነበሩ፤ ከማኅበርም ውጭ ነበሩ፤ ማቴ. 5፥46፤ 9፥10:11፤ 11፥19፤ 18፥17። «ግብር» ይመ.

ቀራና፤ በሰሜን አፍሪካ የነበረ ወይንና ብዙ አይሁድ ይኖሩበት ነበር። የክርስቲያን መብታል

የተሸከመው ስምዖን የቀራና ሰው ነበረ፤ ሉቃ. 23፥26። የቀራና ሰዎች በጳጳሳዊ ሰለት በኢየሩሳሌም ተገኝተው ነበር፤ ወንጌልንም በአንጻኪያ ሰበኩ፤ ሐ.ሥ. 2፥10፤ 6፥9፤ 11፥20፤ 13፥1።

ቀርሚሎስ፤ ፍራያማ ቦታ ማለት ነው። ከገሊላ ባሕር በስተምዕራብ 20 ኪ.ሜ. ርቆ የሚገኝ ተራራማ አገር። ወሰኑ እስከ ታላቁ ባሕር ይደርሳል። ኤልያስ እሳት ከሰማይ ወርዶ መሥዋዕቱን እንዲበላ፤ ዝናብም እንዲዘገብ በቀርሚሎስ ተራራ ጸለየ፤ 1ነገ. 18፥17-46። ኤልሳዕም በዚህ ቦታ ይኖር ነበር፤ 2ነገ. 4፥25። ካ. 3ሀ።

ቀርሚሎስ ተራራ

ቀርጤስ፤ በታላቁ ባሕር፤ በአውሮጳና በትንሹ እስያ መካከል ያለ ደሴት። ከሊታውያን የቀርጤስ ሰዎች ነበሩ፤ 1ሳሙ. 30፥14። በጳጳሳዊ ጤታን ከቀርጤስ የመጡ አንዳንድ ሰዎች በኢየሩሳሌም ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 2፥11። ጳውሎስና ቲቶ በቀርጤስ ቤተ ክርስቲያንን መሠረቱ፤ ቲቶ 1፥5-14። ካ. 6ኅ።

ቀስት፤ ከእንጫት የሚሠራ የፍላጻ መወርወሪያ ደጋጎ፤ ዘፍ. 21፥20፤ 1ዜ.መ. 5፥18፤ ኤር. 50፥14። በመዝ. 18፥34 «የናስ ቀስት» ሲል ማስፈንጠሪያውን የሚያመለክት ይመስላል። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ቀስተኞች

ቀስተ ደመና፤ እግዚአብሔር ለኖን የሰጠው የቃል ኪዳን ምልክት፤ ዘፍ. 9፡8-17፤ የክብር ምላላ ነው፤ ሕዝ. 1፡28፤ ራእ. 4፡3፤ 10፡1።

ቀበሮ፤ በጫካ የሚኖር፤ ከውሻ ወገን የሆነ እንስሳ፤ መሳ. 15፡4። ምግቡ ጥንብ ሲሆን የተተከለ ፍራፍሬን የሚያጠፋበት ጊዜ አለ፤ መ.መ. 2፡15። በምሳሌያዊ አነጋገር የተገኙለኛና የደካማ ሰው ምሳሌ ነው፤ ሉቃ. 13፡32፤ ነህ. 4፡3።

ቀበር ከገልገሎቿ ጋር

ቀባ፤ መቀባት በመ.ቅ. ለ3 ዓይነት ነገር ያገለግላል።

1. ለእገልገሎት። ሰዎችና ዕቃዎች ለእግዚአብሔር ሥራ ሲለዩ ይቀቡ ነበር። በብ.ኪ. ዘመን የመገናኛው ድንኳንና ዕቃው ተቀብቷል፤ ዘጸ. 30፡22-29። ካህናት፣ ነቢያትና ነገሥታት ተቀብተዋል። ይህም ለተጠናቀቀ ሥራ በእግዚአብሔር መለያታቸውንና ለሥራቸው የሚያበቃቸው በዘይቱ የተመሰለው መንገድን ቅዱስ መሆኑን ያሳያል፤ ዘጸ. 30፡30፤ 1ነገ. 19፡16፤ 1ላመ. 9፡16፤ 10፡1። ክርስቶስ በመንገድን ቅዱስ ተቀብቷል (በመንገድን ቅዱስ ተሞላ፤ ሐ.ሥ. 10፡38)። ምእመናን በመንገድን ቅዱስ ይቀባሉ፤ 2ቆሮ. 1፡21-22፤ 1ዮሐ. 2፡20-27። «መሲሕ» በዕብራይስጥ «ክርስቶስ» በግሪክ ቋንቋዎች የተቀባ ማለት ነው።

2. ለአክብሮት። ተጋባዦች ለአክብሮት ይቀቡ ነበር፤ ሉቃ. 7፡46። የሰዎች ሬሣ ሳይቀበር ሽቱ ይቀባ ነበር፤ ማር. 14፡8፤ 16፡1።

3. ለሕክምና። ቅዱሳን የሚሰጡት ሰዎች በሽታ ያለባቸው በዘይት ይቀቡ ነበር፤ ማር. 6፡13፤ ሉቃ. 10፡34፤ ያሴ. 5፡14። «ዘይት» ይመ.

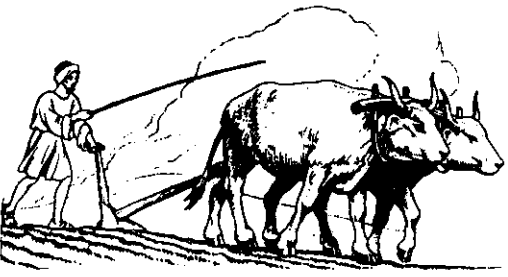
ቀትር፤ ከቀኑ ስድስት ሰዓት፣ ፀሐይ የምትሞቅበት ጊዜ፤ መዝ. 37፡6፤ 91፡6።

ቀናተኛ፤ በመልካምም ሆነ በሌላ ሌላ ጊዜ

የሚቀና፤ ዘፍ. 37፡11፤ 1ነገ. 19፡14፤ ሐ.ሥ. 22፡3። ከመቃብያን ጊዜ ጀምሮ የእስራኤልን ነፃነት በኃይል ለማግኘት የተነሡ አይሁድ ቀናተኞች ይባሉ ነበር። ሐዋርያው ስምያን ከእነርሱ አንዱ ሳይሆን አይቀርም፤ ሐ.ሥ. 1፡13። «ቅንፃት» ይመ.

ቀን፤ 1. ከፀሐይ መውጫ እስከ መግቢያ ዐሥራ ሁለት ሰዓት፤ ዘፍ. 1፡5። 2. ሃያ አራት ሰዓት፤ ዘፍ. 1፡5። እስራኤላውያን ከፀሐይ መግቢያ፣ ሮማውያን ከእኩለ ሌሊት ቀኑን ይቋጥሩ ነበር። 3. ያልተወሰነ ጊዜ፤ አብ. 12። 4. አንድ ዓይነት ድርጊት የሚፈጸምበት ጊዜ፤ ዮሐ. 9፡4፤ 2ቆሮ. 6፡2።

ቀንበር፤ ከእንጨት የሚሠራ የግብርና መሣሪያ። ሁለት በሬዎች ጉን ለጉን ይጠመዱበታል። በአንድ ቀንበር የተጠመዱ በሬዎች ጥምድ ይባላሉ። በመ.ቅ. ዘመን ገበሬዎች አብዛኛውን ጊዜ በሬዎችን፣ አንዳንድ ጊዜ አህያን በቀንበር ይጠምዱና ያርሱ እንደነበረ እናነባለን፤ ዘጸ. 22፡10፤ ኢዮብ 1፡14፤ አሞድ 6፡11-12፤ ሉቃ. 14፡19። በምሳሌነት ቀንበር በግፍ መገዛትንና ጭቆናን መታዘዝንም ያመለክታል፤ 1ነገ. 12፡4-9-11፤ ኢሳ. 9፡4። ቀንበርን ከእንገት መጣልና መስበርም ነፃነት ማግኘት ማለት ነው፤ ዘፍ. 27፡40፤ ኦር. 2፡20። የክርስቶስን ቀንበር መሸከም ከእርሱ ጋር ተባብሮ ከእርሱ መማር እንደ እርሱ መሥራት ማለት ነው፤ ማቴ. 11፡29። ምእመናን በወንጌል ሥራ አብረው የተጠመዱ ናቸው፤ ፊል. 4፡3። ሁለት ዓይነት እንስሳት በአንድ ቀንበር መጥመድ ክልክል ነበር (ዘጸ. 22፡10)፤ እንደዚሁም ምእመናን ከማያምኑ ጋር መተባበር አይገባቸውም፤ 2ቆሮ. 6፡14።

በበሬዎች አንገት ላይ የሚጫን ቀንበር

ቀንዲል፤ ማብሪያ። የዘይትና የስም መብራት ማብሪያ፤ ዘጸ. 40፡4-25፤ ዘኁ. 4፡9።

ቀንድ፤ በእንስሳት ራስ ላይ የሚበቅል ጠንካራ አዕቅ፤ ዘፍ. 22፡13፤ ዳገ. 8፡5፤ ዘዳ. 33፡17። ከቀንድ ላይ ላይ መሣሪያ ይሠራል። የዘይት መያዣ (1ላመ. 16፡1)፣ ቀንድ መለክት፤ ኢያሱ 6፡5። ቀንድ በምሳሌነት ኃይልን (1ነገ. 22፡11፤ መዝ. 132፡17፤ ሉቃ. 1፡69)፣ ክብርን (1ላመ. 2፡1)፣ ሥልጣንን (1ላመ. 2፡10)፣ ንግሥን (ሕዝ. 29፡2) ያመለክታል። በብ.ኪ. መሠዊያዎች ላይ

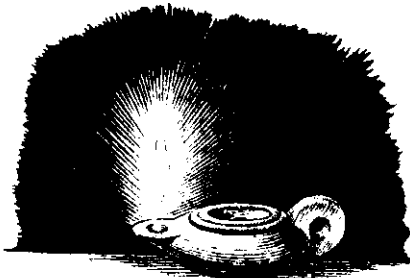
ካህን ቀንድ መለከት ሲነፋ

በአራት ማዕዘን የቆሙት ቅርጾች ቀንዶች ተብለዋል፤ የመሥዋዕትም ደም ይረጭባቸው ነበር፤ ዘጸ. 29፡12፤ ዘሌ. 4፡7። አድንያስና ኢዮአብ ከሰሎሞን በሸሹ ጊዜ የመሠዊያውን ቀንድ ይዘው ተማጠኑ፤ 1ነገ. 1፡49-53፤ 2፡28-34።

ቀኝ እጅ መስጠት፤ የቤ.ክ. መሪዎች ሰዎችን ለአባልነት ሲቀበሉ ወይም ለአገልግሎት ሲልኩአቸው ቀኝ እጆቻቸውን ዘርግተው ይጨብጡአቸው ነበር፤ ገላ. 2፡9።

ቀባት፤ ከሌዊ ሦስት ልጆች ሁለተኛው፤ ዘፍ. 46፡11። እስራኤላውያን በምድረ በጻ ሲጓዙ ቀንታውያን ታቦቱንና ሌሎች የተቀደሱ ዕቃዎችን በትከሻቸው ይሸከሙ ነበር፤ ዘጉ. 3፡27-32፤ 7፡9። ዳዊት ታቦቱን ወደ ጽዮን ሲያወጣ ያገለግሉ ነበር፤ 1ዜ.መ. 15፡5-15። የሙሴና የአሮን አባት እንበረም ከቀላት ወገን ነበረ፤ ዘጸ. 6፡18-20።

ቀያፋ፤ የሌፍ ቀያፋ የተባለው ከ18 ዓ.ም. እስከ 36 ዓ.ም. ድረስ በኢየሩሳሌም ሊቀ ካህናት

ቀንዲል

ነበረ። ኢየሱስን ለማለያዝ ከሌሎች የካህናት አለቆችና ከሽማግሌዎች ጋር ተማክረ፤ ማቴ. 26፡3-5። ፍርድም እንዲፈረድበት በኢየሱስ ላይ ምክንያት ፈለገ፤ ማቴ. 26፡57-68፤ ዮሐ. 11፡49-53። ጴጥሮስና ዮሐንስ በእርሱ ፊት ተመረመሩ፤ ሐ.ሥ. 4፡6-22። «ሐና» ይሙ.

ቀይ፤ የደምን መልክ በመያዝ ሕይወትን፣ ኃይልን፣ ክብርንና አደጋን ሊያሳስብ ይችላል፤ ዘፍ. 49፡12፤ ምላ. 23፡31፤ ማቴ. 16፡2-3፤ ዮሐ. 19፡5፤ ራእ. 12፡3፤ 17፡3-4።

ቀደስ፤ ለየ፣ አከበረ፣ ከክፉነት ወደ መልካምነት ለወጠ፤ ዮሐ. 17፡17-19። «ቅዱስ» ይሙ.

ቀጋ፤ ነጭ አበባና ጥሩ ሽታ ያለው፣ ፍሬው የሚበላ፣ ባለ እሾክ የሚካ ተክል፤ መ.መ. 4፡14።

ቀጠና፤ ራብ፣ ችግር፤ ኢዮብ 30፡3።

ቀጭኔ፤ ረዥም የሆነ ቀጭን ለር፤ 1ነገ. 18፡28። «የጦር መሣሪያ» ይሙ.

ቀጰዶቅያ፤ ከገላትያ በስተምሥራቅ የሚገኝ አገር። የሚገኘውም ዛሬ ቱርክ ተብሎ በሚጠራው አገር ውስጥ ነው፤ ሐ.ሥ. 2፡9፤ 1ጴጥ. 1፡1-2። ካ. 6በ።

ቀጸላ፤ የራስና የፊት መሸፈኛ፤ 1ነገ. 21፡38-41።

ቁምራን፤ በጨው ባሕር ዳር በስተሰሜንና በስተምዕራብ የነበረ ገዳም። በታው ምናልባት «የጨው ከተማ» በመባል ይታወቅ የነበረው ይሆናል፤ ኢ.ያሱ 15፡62። 150 ከክ.በ. ገደማ አንዳንድ የአይሁድ ካህናት በቤተ መቅደስ ከሚያገለግሉት ካህናትና ከመቃብያን ጋር ተጣልተው በቁምራን በኅብረት መኖር ጀመሩ። መሪያቸውም «የጽድቅ መምህር» ተባለ። በኋላም እነዚህ ሰዎች ኤሲናውያን ተባሉ። ሮማውያን በ68 ዓ.ም. ወደ ገዳማቸው በሄዱ ጊዜ ብዙ የጽሑፍ ጥቅልሎችን በአቅራቢያው ባሉ ሞሻዎች ደበቁ። ጥቅልሎቹ በአንድ ዐረባዊ እረኛ በ1947 ዓ.ም. በድንገት ተገኙ። ጥቅልሎቹም «የጨው ባሕር ጥቅልሎች» ተብለው ተሰየሙ። ብዙዎቹ ከክርስቶስ በፊት የተጻፉ ናቸው። በመካከላቸውም ከአስቴር መጽሐፍ በቀር በሙሉ ወይም በከፊል የብ.ክ. መጻሕፍት ይገኛሉ። ካ. 5ሙ።

ቁራ፤ ጥምብን የሚበላ ጥቁር እምራ። የጥገ መልእክተኛ፤ ዘፍ. 8፡7። ቁራዎች ነቢዩ ኤልያስን መግባዋል፤ 1ነገ. 17፡4-6። እግዚአብሔር እነርሱን ይመግባቸዋል፤ መዝ. 147፡9፤ ሉቃ. 12፡24። «ወርች» ይሙ.

ቁባት፤ ወንዶች ካገቡ በኋላ ወይም ላያገቡ ከሚሰጡ በታች አድርገው የሚያስቀምጡአቸው ሴቶች፤ የጭን ገረዶች፤ ዘፍ. 16፡1፤ 22፡24፤ መሳ. 8፡31፤ 19፡1-2፤ 2ሳሙ. 3፡7፤ 5፡13። የሙሴ ሕግ ቁባት ይፈቅድ ነበረ፤ ዘጸ. 21፡7-11፤ ዘጸ. 21፡10-14። በብ.ክ. ዘመን ብዙ የታወቁ ሰዎች ቁባት ነበሩት። ላብርሃም (ዘፍ. 25፡6)፣ ያዕቆብ

(ዘፍ. 35:22)፣ ዳዊት (2ሳሙ. 5:13)፣ ሰሎሞን (1ነገ. 11:3) ... ወዘተ። ሆኖም ቁባቶቻቸው ጭቅጭቅ እንጂ ደስታ አላተረፉላቸውም።

ቂም፤ በበደል ምክንያት ፍቅርን አጥቶ በቅርብ ውስጥ መገኘት፣ በቀልን መፈለግ፤ ዘሌ. 19:18፣ ሮም 12:19።

ቂሣርያ፤ ክርስቶስ በምድር ላለ በእስራኤል አገር የሮማዊ አስተዳዳሪ ዋና መቀመጫ። አብዛኛውን ጊዜ የአገር አስተዳዳሪው በቂሣርያ ቢኖርም፣ አንዳንድ ጊዜ ወደ ኢየሩሳሌም ይወጣ ነበር። ስለዚህ ጳውሎስ በቂሣርያ በሁለት የአገር አስተዳዳሪዎች ፊት ቀርቧል፤ ሐ.ሥ. 23:23-24፣ 24:10፣ 25:3-6።

በቂሣርያ ሁለት ዓመት ታሰረ፤ ሐ.ሥ. 24:27። ቂሣርያ ለሮም ንጉሥ ለቂሣር ክብር በንጉሥ ሄሮድስ ተሠራ፤ በጳውሎስ ዘመን እስከ መቶ ሺህ ሰው ይኖርበት ነበር። የወንጌል ሠራተኛው ፊልጶስ (ሐ.ሥ. 8:40፣ 21:8) ደግሞም የመቶ አለቃው ቆርኔሌዎስ በቂሣርያ ይኖሩ ነበር፤ ሐ.ሥ. 10:1። ካ. 5መ። «ፊልጶስ ቂሣርያ» ይመ.

ቂርያትይዓሪም፤ ከኢየሩሳሌም ወደ ምዕራብ 15 ኪ.ሜ ርቆ የሚገኝ ከተማ። የዳን ሰዎች የሚካን የጣዖት ምስልና ኤፋድ ከዚህ በታ ወሰዱ፤ መሳ. 18። የእግዚአብሔር ታቦት በቂርያትይዓሪም በአሚናዳብ ቤት ሃያ ዓመት ተቀመጠ፤ 1ሳሙ. 7:1-2።

ቂርስ፤ ከክ.በ. ከ559 ጀምሮ እስከ 530 የነገሠ፣ የፋርስን መንግሥት ያቋቋመ ንጉሥ። ብዙ አገሮችን የወረረ ኃይለኛ ንጉሥ ነበረ።

በ539 ከክ. በ. ባቢሎንን ድል አድርጎ የተማረኩት እስራኤላውያን ወደ ትውልድ አገራቸው እንዲመለሱ አዋጅ አስነገረ፤ 2ዜ.መ. 36:22-23፣ ዕዝ. 1:1-4። ይህንም ፈቃድ የሰጣቸው በራሱ አሳብ ሳይሆን፣ በእግዚአብሔር አሳሳቢነት መሆኑን መጽሐፈ ዕዝራ ይናገራል፤ ዕዝ. 1:1።

ቂርስ ከመንገሡ በፊት በእርሱ አማካይነት ወደ ባቢሎን የተማረኩት የይሁዳ አገር ምርኮኞች ወደ አገራቸው እንደሚመለሱ ነቢዩ ኢሳይያስ ትንቢት ተናግሮ ነበር፤ ኢሳ. 44:27-28፣ 45:1።

ቂስ፤ የንጉሥ ሳሌ አባት የነበረው ብንያሚ። የአበኔር አባት የኔር ወንድም ነበረ፤ 1ሳሙ. 9:1፣ 14:50-51፤ ሐ.ሥ. 13:21። በዚህ ስም ሌሎች አራት ሰዎች ተጠርተውበታል።

ቂጣ፤ (የቂጣ በዓል)፤ «ፋሲካ»፤ «በዓላት» ይመ.

ቃል፤ ከልብ የሚመነጭ፣ የአሳብ መግለጫ፣ የፈቃድ መፈጸሚያ፣ የድምፅ ፍሬ ነገር። ሰው በቃሉ ይታወቃል፤ ከቃሉ የተነሣ ይፈረድበታል፤ ማቴ. 12:36። እግዚአብሔር ዓለምን በቃሉ ፈጠረ፤ «ይሁን» ሲል ሁሉ ሆነ፤ ዘፍ. 1:3-9። ቃል፣ ትእዛዝ፣ ሕግ ተብሎ ይተረጎማል፤ ዘጸ. 34:28፤ ዘዳ. 4:13። እግዚአብሔር ፈቃዱን ለነቢያት በቃል ገለጠ፤ ኤር. 1:9፤ ሆሴዕ 1:1፤ ኢዮ. 1:1። ብዙ ጊዜ ቃል እንዴት እንደመጣላቸው አልተገለጠም። ቃል አንዳንድ ጊዜ በራእይ (ዘፍ. 15:1) ወይም በድምፅ (1ሳሙ. 3:4) ይሰጣል። የእግዚአብሔር ቃል አይለወጥም (ዘጸ. 12:32)፣ ለዘለዓለም ይጻፋል (ኢሳ. 40:8)፣ ሁሉን ይፈጽማል፤ ኢሳ. 55:11። ጌታችን ኢየሱስ የእግዚአብሔር ቃል በሰው ልብ እንደሚዘራ ተናገረ፤ ሉቃ. 8:11። ቃሉ ሰዎች ዳግመኛ እንዲወለዱ ይሠራል፣ ያሳድጋቸዋል፣ ወደ ሰማያዊ ርስት ይመራቸዋል፤ ያደርሳቸዋልም፤ ሐ.ሥ. 20:32፤ 1ጴጥ. 1:23-2:3። ይህ ቃል ኢየሱስ ያስተማረው ወንጌል ነው፤ ማር. 2:2፤ ሐ.ሥ. 6:2፤ ገላ. 6:6፤ 1ጴጥ. 1:25። ቃሉ የሕይወት (ፊል. 2:16)፣ የእውነት (ኤፌ. 1:13)፣ የመጻፍት (ሐ.ሥ. 13:26)፣ የማስታረቅ (2ቆሮ. 5:19) የመስቀል ቃል ነው፤ 1ቆሮ. 1:18። የእግዚአብሔር ቃል በእሳትና በመደሻ (ኤር. 23:29)፣ በሰይፍ (ኤፌ. 6:17)፣ በወተት ይመሰላል፤ 1ጴጥ. 2:2። እግዚአብሔር ሁሉን ነገር በቃሉ አደረገ ሲባል በወልድ ነውና ቃል የወልድ አካላዊ ስም ነው፤ ዮሐ. 1:1-4:14፤ 1ዮሐ. 1:1፤ ራእ. 19:13።

ቃል ኪዳን፤ ሁለት ወይም ከሁለት በላይ የሆኑ ሰዎች ሲሰማሙ ነገሩን ለማጽናት ቃል ኪዳን ይገባባሉ። ለምሳሌ ዮናታን ከዳዊት ጋር ቃል ኪዳን ገባ፤ 1ሳሙ. 18:3-4። እግዚአብሔር ዓለምንና ሕዝቡን የሚያስተዳድረው በቃል ኪዳን ሥርዓት ነው። በማናቸውም ቃል ኪዳን ውስጥ የቃል ኪዳን ሰጪ፣ ተቀባይ፣ የአቀባበል ምልክት፣ ተስፋ፣ የተስፋውም ምልክት ይገኛሉ። እግዚአብሔር በሰው ደግነት ሳይሆን፣ እንዲሁ በጸጋው ቃል ኪዳንን ፈቅዶ ይሰጣል። ሰዎችም ቃል ኪዳኑን ተቀብለው ቢታዘዙለት የቃል ኪዳኑን በረከት ይቀበላሉ። ቃል ኪዳኑን ሲቀበሉ እግዚአብሔር የሚታይ ምልክት ያበጃል። ይህም የቃል ኪዳኑ ማጎተም ነው። እግዚአብሔር በቃል ኪዳኑ ውስጥ ላሉት ተስፋና የተስፋ ምልክት ይሰጣቸዋል። ስለ ሰው ያለው የእግዚአብሔር አሳብ አይለወጥም። ከመጀመሪያ ጀምሮ ሰውን በጸጋው ተመልክቷል። ከሰው የሚፈለጉት ደግሞ እምነትና መታዘዝ ናቸው። እነዚህ ነገሮች ከዘመን ዘመን አይለወጡም። ይሁን እንጂ እግዚአብሔር ፈቃዱን እየገደጠ ሲሄድ ምልክቶች ይለወጣሉ። በሰንጠረዥ የእግዚአብሔር ጸጋ በቃል ኪዳን እንዴት እንደተገለጠ ልይይ እንችላለን።

ዘመን ሲለወጥ የቃል ኪዳኑ ዋና መሠረት አይሰረዝም፤ ገላ. 3:15-18። ነገር ግን የአፈጻጸሙ

የእግዚአብሔር ቃል ኪዳን የተሰጠው	ተቀባዮች	የመቀበላቸው ምልክት (ማኅተም)	ተሰፋ	የተሰፋ ምልክት (ማኅተም)
ሐኪም ዘፍ. 2÷8-17፤ ሆሴዕ 6÷7።	አዳምና ሐዋን	መልካምና ክፉን የሚያላውቅ ዛፍ	ሕይወት	የሕይወት ዛፍ
ለኖሳ ዘፍ. 9÷1-17።	የዓለም ሕዝብ		በምድር መኖር	ቀስተ ደመና
ለአብርሃም ሮም 4÷11፤ ዘፍ. 17÷1-21።	አብርሃምና ዘሩ	ግዝረት	የሕዝብ በረከት፥ የከነዓን ምድር	
ለሙሴ (ብ.ኪ.) ዘጸ. 19÷5:6፤24÷7:8።	የእስራኤል ሕዝብ	(ግዝረት) ሰንበት ሕዝ. 20÷10-17።	ሕይወት ባዘገሬቸው	የፋሲካ መታሰቢያ
በክርስቶስ (አ.ኪ.) ኢር. 31÷31-34። 1 ቆሮ. 11÷23-26።	በክርስቶስ የሚያምኑ ሁሉ	ጥምቀት	የዘላለም ሕይወት	ቅዱስ ተራርባን

ድርጊት ይለወጣል፤ 2ቆሮ. 3+6-18፤ ዕብ. 8+6-13። እግዚአብሔር ደግሞ ለዳዊት (2ላሙ. 23÷5)፥ ለሌሎችም ሰዎች ቃል ኪዳን ገብቶላቸዋል።

ለአዳምና በክርስቶስ ለምእመናን የተሰጠ ቃል ኪዳናች በሚከተለው መንገድ እርስበርስ ተዛምደው ተገልጠዋል። እግዚአብሔር ከአዳም ጋር የሥራ ቃል ኪዳን አደረገ። አዳም ቢታዘዝ ኖሮ ለእርሱና ለዘሩ የዘላለምን ሕይወት ያስገኝ ነበር፤ ባለመታዘዙ ግን የጋጢአትን ፍርድ በእርሱና በዘሩ ላይ አስከተለ፤ ሮም 5÷12-21። ክርስቶስ ሁለተኛው አዳም ስለሆነ በእርሱ ለሚያምኑት ሕይወት አስገኝቶላቸዋል፤ 1ቆሮ. 15÷20:45-50።

ቃርሚያ፤ እስራኤል መከር ከሰበሰቡ በኋላ የወደቀ ወይም የቀረ ፍሬ ለድሆች ይቀጥል ነበር፤ ዘሌ. 19÷9:10፤ መላ. 8÷2፤ ሩት 2÷2:16፤ ኢሳ. 17÷6።

ቃና፤ ከናዝሬት ሰባት ኪ.ሜ. ርቆ በስተሰሜን የነበረ መንደር። የናትናኤል አገር ነበር፤ ዮሐ. 21÷2። በዚህ መንደር ክርስቶስ ወደ ሰርግ ታድሞ ሄደ (ዮሐ. 2÷1-12)፤ በቃና የቅፍርናሆምን ሹም ልጅ በቃሉ ፈወሰ፤ ዮሐ. 4÷46-54። ካ. 5ሐ።

ቃየል፤ (ቃየን) የአዳምና የሐዋን የመጀመሪያ ልጅ፤ ዘፍ. 4÷1። ቃየል ክፉ ልብ ነበረው፤ 1ዮሐ. 3÷12። እግዚአብሔርም በመሥዋዕት ያልተደሰተበት ምክንያት ይህ ነው። ወንድሙ አቤል ግን እግዚአብሔርን የሚፈራ ስለሆነ የእርሱ መሥዋዕት ተወደደ። ቃየል ይህን በመመልከት በምቀኝነት ተመርዞ ወንድሙን ጠላው።

እግዚአብሔር ብስጭቱን ሀውቆበት በወንድሙ ላይ ክፉ ሥራ እንዳይሠራ ቢያስጠነቅቀውም፥ ቃየል የፈጣሪውን ምክር በመናቅ ወንድሙን ገደለው፤ ዘፍ. 4÷3-8።

ይህ ክፉ ሥራ ከእግዚአብሔር ፊት መሰደድን አስከተለበት። ከእግዚአብሔርም ፊት ወጣ። አገሩ

ከ-ብላይና እንደ ተቅባክሳሾም ሆኖ ኖድ በተባለው አገር ተቀመጠ። በዚያም ሄኖሕ የተባለችውን ከተማ ቁረቁረ፤ ዘፍ. 4÷12-17።

ቃዴስ፤ ቅዱስ ማለት ነው። ከከነዓን በስተደቡብ ያለ ምድር በዳ ስፍራ፤ መዝ. 29÷8። ቃዴስ በርኔ ተብሎም ይጠራል፤ ዘጉ. 32÷8። እስራኤላውያን ከግብጽ አገር ወደ ከነዓን ሲጓዙ በቃዴስ ሰፈሩ። ዐሥራ ሁለቱ ሰላዮች ከከነዓን ከተመለሱ በኋላ፥ ሕዝቡ እግዚአብሔር ወደ አገራቸው ሊያደርግቸው እንደሚችል የተነገራቸውን ስለተጠራጠሩ እስከ ሠላሳ ሰባት ዓመት ድረስ በቃዴስ እንዲቀመጡ ተፈረደባቸው፤ ዘዳ. 1÷46። የሙሴ እኅት ማርያም በቃዴስ ሞተች። ሙሴም በዚህ ቦታ ድንጋዩን በመምታት እግዚአብሔርን አሳዘነው፤ ዘጉ. 20÷1-13። ካ. 2ሠ።

ቃዴስ ገፍታሌም፤ በአላርና በዳን መካከል የሚገኝ የከነዓናውያን ንጉሥ ከተማ፤ ኢያሱ 12÷22፤ 19÷35-38። በኋላም የመማጠኛ ከተማ ሆነ (ኢያሱ 20÷7)፤ የባርቅም ከተማ ነበር፤ መላ. 4÷6።

ቁጣር፤ መጀመሪያ የአንድ ትልቅ የሮም ቤተሰብ ስም ነበር፤ በኋላም ለሮም መንግሥት ዋና የማዕርግ ስም ሆነ። በመ.ቅ. ውስጥ የተጠቀሱ ቁጣሮች የሚከተሉት ናቸው።

1. አውግስጦስ (27 ከክ.በ. እስከ 14 ዓ.ም.፤ ሉቃ. 2÷1።)
2. ጢባርዮስ (14-37 ዓ.ም.፤ ሉቃ. 3÷1።)
3. ቀላውዴዎስ (41-54 ዓ.ም.፤ ሐ.ሥ. 11÷28፤ 18÷2።)
4. ኔሮን (54-68 ዓ.ም.) ኔሮንም በአ.ኪ. ውስጥ በስም አልተጠቀሰም፤ ሆኖም እላይ ከተጠቀሱት ቁጣሮች ሌላ በመ.ቅ. ቁጣር ወይም ንጉሥ በመባል ብቻ የሚጠቀሙ ናቸው። ኔሮንም እንደሆነ ገልጥ ነው። «ሮም»፤ «ንዦ»፤ «ንጉሥ»፤ ገጽ 94 ይመ.

ቀላውዴዎስ ቁሣር ከቅጠል የተሠራ አክሊል እንደደፋ የሚያሳይ ሥዕል

ቁስ፤ «ካህን»፣ «ሽማግሌ» ይሙ.

ቁናውያን፤ በከነዓን አገር ይኖሩ የነበሩ የምድያም ነገድ፣ የቁና ሰዎች። የሙሴ አማት ቁናዊ ነበር። እስራኤል ወደ ከነዓን ሲገቡ ቁናውያን ከይሁዳ ሕዝብ ጋር ተባበሩ። ሐቤርና ራካብ ቁናውያን ነበሩ፤ ዘፍ. 15፣ 19፤ ዘጸ. 2፣ 16፤ መላ. 1፣ 16፤ 4፣ 11፤ 14መ. 15፣ 6፤ 1ዜ. መ. 2፣ 55።

ቁኔዝ፤ 1. በከነዓን ይኖር የነበረ ነገድ፤ ዘፍ. 15፣ 19። 2. ቁኔዝ የዳሳው የልጁ የኤልፋዝ ልጅ፤ ዘፍ. 36፣ 15። 3. የካሌብ አባት ወይም ቅድም አያት፤ ኢያሱ 14፣ 6፤ 15፣ 17። አንዳንድ ሊቃውንት ሦስቱም እንደ ናቸው ብለው ይገምታሉ።

ቁዳር፤ ጋያል ማለት ነው። 1. የእስግኤል ልጅ፤ ዘፍ. 25፣ 13። 2. ከቁዳር የተገኘ ነገድ በዓረብ ምድረ በዳ ይኖር የነበረ ዘላን ሕዝብ፤ መዝ. 120፣ 5። በጎችን እያረባ ከጢሮስ ጋር ይነግድ ነበር፤ ኢሳ. 60፣ 7፤ ሕዝ. 27፣ 21። በድንኳን ነዋሪ ነበር፤ መ. መ. 1፣ 5። ቀስተኞቻቸው የታወቁ ነበሩ (ኢሳ. 21፣ 16፣ 17)፤ ነገር ግን በናቡከደነፆር ድል ሆነ፤ ኤር. 49፣ 28፣ 29።

ቁድሮን፤ በኢየሱሳሌምና በደብረ ዘይት መካከል ያለው ወንዝና ሸለቆ። በታው የንጉሥ ሸለቆ (ዘፍ. 14፣ 17፤ 24መ. 18፣ 18)፣ የኢየሣፍጥም ሸለቆ ይባላል፤ ኢዩ. 3፣ 2። በከረምት ወንዙ እስከ ጨው ባሕር ይፈስሳል፤ በበጋ ግን ይደርቃል። ሳሚ ቁድሮንን እንዳይሻገር በሰሎሞን ተከለከለ፤ 1ነገ. 2፣ 37። ዳዊት ከአቤሴሎም ሲሸሽ (24መ. 15፣ 23)፣ ኢየሱስ ወደ ጌቴሌማኔ ሲሄድ ይህን ወንዝ ተሻገረ፤ ዮሐ. 18፣ 1። «የኢየሣፍጥ ሸለቆ» ይሙ.

ቁጠማ፤ በወንዝ ዳር የሚበቅል፣ ለቤት ጉዝገዝ የሚሆን ሣር፤ ዘጸ. 2፣ 3፣ 5።

ቅልጣግ፤ ምቶት፣ ቅምጥልነት። ቅልጣናም

ሲል ግን የደላው ወይም የደላት የተመቻት ማለት ነው፤ ኢሳ. 47፣ 1።

ቅልጥም፤ አጥንትና የአጥንት ስብ፤ ኢዮብ 21፣ 24። በምሳሌነት የደስታ ምልክት ነው፤ ኢሳ. 25፣ 6።

ቅሬታ፤ ከሞት፣ ከሰደትና ከሌላም ክፉ ነገር የተረፈ፣ የቀረ ሕዝብ ማለት ነው፤ 2ነገ. 19፣ 4፣ 31። የእግዚአብሔር ሕዝብ ምንም እንኳን ጋጢአት በሠሩ እግዚአብሔር ከመካከላቸው ቅሬታን ለራሱ ያስቀራል፤ ሮም 9፣ 27-28፤ 11፣ 3-5። እንደዚሁም ከዚህ በፊት በጋጢአት ምክንያት በሕዝቡ ላይ ፍርድ ባመጣ ጊዜ ቅሬታን አስቀርቷል፤ በቅሬታውም መሠረት ሕዝቡን እንደገና አስነሥቷል፤ ዕዝ. 9፣ 8፤ ኢሳ. 4፣ 3፣ 4፤ 6፣ 13፤ ኤር. 23፣ 3፤ ሉር. 3፣ 13።

ቅቤ፤ ከላም ወተት የሚገኝ ለስላሳ ምግብ፤ ዘጸ. 32፣ 14፤ 24መ. 17፣ 28-29፤ ኢዮብ 20፣ 17፤ 29፣ 6፤ መዝ. 55፣ 21፤ ምሳ. 30፣ 33፤ ኢሳ. 7፣ 15፣ 22።

ቅብዓት (ቅባት)፤ ከልዩ ልዩ እንጨቶች ተቀምጦና ተነጥሮ የሚወጣ ፈሳሽ ዓይነት፤ ዘጸ. 30፣ 22-32። የመንፈስ ቅዱስ ምሳሌ ነው፤ 1ዮሐ. 2፣ 20፣ 27። «ቀባ» ይሙ.

ቅብጥ፤ የግብጽ አገር ወይም ጥንታዊው የግብጽ ቋንቋ። የቅብጥ ቋንቋ በአማርኛ መ. ቅ. ውስጥ ተጠቅሶ አይገኝም። በግእዝ አ.ኪ. ግን በአንዳንድ ቅጂዎች በዮሐንስ ራእይ 9፣ 11 በዕብራይስጥ አብዶን የተባለው የጥልቅ መልአክ በቅብጥ አርማቅጦን ይባላል ይላል።

ቅትርት፤ የመንኲራኩር ብረት ወይም መወጠሪያ መሳይ እንጨት፤ 1ነገ. 7፣ 33።

ቅኔ፤ በልዩ ልዩ ዓይነት ግጥም የሚቀርብ ንግግር ወይም ጽሑፍ ቅኔ ይባላል። ቅኔ ጥልቅ ምሥጢርና ምሳሌ አለበት፤ መሳ. 5፣ 1፤ 24መ. 1፣ 17፤ 22፣ 1፤ መዝ. 33፣ 3፤ ኢሳ. 5፣ 1፤ 38፣ 20፤ ኤሬ. 5፣ 19። ካህናት ምሥጢር ባለው ቅኔ በመሰንቆ ያዜሙ ነበር፤ 1ዜ. መ. 15፣ 20። በእነባቡስ ስልቱ ይለያል እንጂ ቅኔ ራሱ መዝሙር ነው፤ ራእ. 14፣ 3። ቅኔ በየቀኑ ሊደረስና አዲስ እየሆነ ሊቀርብ ይችላል፤ መዝ. 149፣ 1።

ቅን፣ ቅንነት፤ በመልካም ገሊናው እየተመራ የሚኖር፣ ተገኩል የሌለበት፣ ትክክለኛ፤ ዘፍ. 20፣ 5-6፤ ኢዮብ 2፣ 3፤ መዝ. 32፣ 11፤ 33፣ 1፤ ምሳ. 11፣ 3፤ ዮሐ. 1፣ 48።

ቅንዓት፤ ቅናት፤ 1. ለሌላ ሰው የሆነውን ለራስ መፈለግ (መዝ. 73፣ 3)፤ ምእመናን መቅናት አይገባቸውም፤ ሮም 13፣ 13፤ 1ቆር. 13፣ 4፤ 2ቆር. 12፣ 20፤ ገላ. 5፣ 20፤ ፊል. 1፣ 15፤ 1ጢሞ. 6፣ 4፣ 5፤ 1ጴጥ. 2፣ 1።

2. ከሌላ ወይም ራቅ ወደ ሌላ ሲያልፍ መቁጣት፤ ግድ. 27፣ 18፤ ሐ. ሥ. 13፣ 45፤ 17፣ 5። ሚስት

ለባላዋ ያላትን ፍቅር ለሌላ ስትሰጥ ባል መቅናት ይገባዋል፤ ዘኁ. 5:14፤ ምላ. 6:34፤ መ.መ. 8:6።

3. የእግዚአብሔር ቅንፃት ማለት ለእርሱ የሚገባው ክብርና ፍቅር ለሌላ እንዳይሰጥ መረለጉን ያመለክታል፤ ዘጸ. 20:6፤ 34:14፤ ዘዳ. 4:23-24፤ 5:9፤ 6:14-15፤ ሕዝ. 39:25፤ 1ቆሮ. 10:21-22፤ መዝ. 78:58፤ ኢዩ. 2:18፤ ዞዝ. 1:14፤ 8:2፤ ያዕ. 4:5። ሰው ስለ እግዚአብሔር ቅንፃት ሊኖረው ይችላል፤ 1ነገ. 19:10:14፤ 2ቆሮ. 11:2።

የቅንፃት ጣዖት፤ እግዚአብሔርን

የሚያስቀና በቤተ መቅደስ የተወራ ጣዖት ነበር፤ ሕዝ. 8:3-5። ከዚህም በፊት ምናሴ ምስልን በቤተ መቅደስ በማቆም እግዚአብሔርን አስቀንቶ ነበር፤ 2ዘ.መ. 33:7-15።

ቅንጣት፤ አነስተኛ የእህልና የተክል ፍሬ፤ ማቴ. 13:31:32። «ዘር» ይመ.

ቅኝ አገር፤ በባዕድ መንግሥት የሚገዛ አገር። በሐዋርያው በጳውሎስ ዘመን ሬልጽሰዩስ የሮም ቅኝ አገር ነበረች፤ ሐ.ሥ. 16:12።

ቅዱሳን፤ የእግዚአብሔር የሆኑ ሁሉ ቅዱሳን ይባላሉ፤ 2ዘ.መ. 6:41፤ መዝ. 16:3፤ ዳን. 7:27። በአ.ክ. የቤ.ክ. አባሎች ሁሉ ቅዱሳን ተብለው ይጠራሉ፤ ሐ.ሥ. 9:13፤ 1ቆሮ. 1:2፤ 6:1:2፤ 14:33፤ 16:1።

የቅዱሳት መጻሕፍት ትርጉም፤

በዕብራይስጥ ቋንቋ የተጻፈው ብሉይ ኪዳን ከ12ታችን ልደት በፊት ወደ ግሪክ ቋንቋ ተተርጉሞ ነበር፤ ትርጉሙም ሴፕቱአግንት (የሰባ ሊቃናት ትርጉም) ተብሎ ይጠራል። ከ12ታችን ልደት ወዲህ ይህን ትርጉም ለማቃናትም ሆነ አዲስ የግሪክ ትርጉምን ለማዘጋጀት ከደከሙት ሊቃውንት በጣም የታወቁት ሲማኩስ (2ኛው መቶ ክፍለ ዘመን)፣ አሱላ (2ኛው መቶ ክፍለ ዘመን)፣ ቲዎድቲዮን (2ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) እና ሊኪያኑስ (3ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) የተባሉት ናቸው።

በተጨማሪም ብ.ክ. ወደ አራማዶክ ተተረጎመ፤ አንዳንድ ማብራሪያም ተጨመረበት። ከእነዚህ ትርጓሜዎች በጣም የታወቁት ኑንክሉስና የናታን የተባሉት የአይሁድ ሊቃውንት የተረጎሙአቸው ናቸው።

በኢትዮጵያም በ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የመጡ ተሰግቱ (ዘጠኙ) ቅዱሳን፣ ቅዱሳት መጻሕፍት ወደ ግእዝ እንዲተረጎሙ አደረጉ። ከእነርሱ ዘመን ቀደም ብሎ አንዳንድ መጻሕፍት በእነአባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን (በ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) ጥረት ተተርጉመዋል። ከዚያም ወዲህ አባ ሰላማ መተርጎሙ መጻሕፍት (በ14ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) በትርጉም ሥራ ብዙ ደከመውበታል።

በግብጽም ቅዱሳት መጻሕፍት ወደ ቅብጥ ቋንቋ ተተረጎሙ፤ ይህ ቋንቋ በየክፍለ አገሩ ጥቂት ለየት

የሚል ስለሆነ ትርጉሙ ሦስት ዓይነት ነው።

በሶርያም ብዙ ትርጉሞች በሱሪስት ተተርጉመዋል። በኋላም የሮሐ ኤጲስ ቆጶስ የሆነው ራቡላ (5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) የመንበግ ኤጲስ ቆጶስ የሆነ ሬልክስዮስ (5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) እና ተማስ ዘሄራክልያ (7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) ትርጉሙ እንዲቃና አደረጉ። በአርማንያም ቅዱስ ሚስሮጊና ቅዱስ ሳንክ (3ኛው - 4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) ቅዱሳት መጻሕፍትን ወደ አርመን ቋንቋ ተረጎሙ።

ቅዱስ ሄርጌሙስም (ጀርም፣ 4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) ብዙ ጥንታውያን የቅዱሳት መጻሕፍትን ቅጂዎች በማስተያየት ቢብልያ ሹልጋታ የሚባለውን የሮማይስጥ (የላቲን) ትርጉም አዘጋጀ።

ከዚህ በላይ የተጠቀሱት ትርጉሞች ጥንታውያን እንደ መሆናቸው መጠን የዛሬ ሊቃውንት ጥረት፣ እነዚህን በማስተያየት የተጣራ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም ማዘጋጀት ነው።

በኋላም በኤውሮጳ ማርቲን ሉተር (1483-1546 እ.ኤ.አ.) መጽሐፍ ቅዱስን ወደ ጀርመንኛ ተረጎመው። ኤራስሙስ (1466-1536 እ.ኤ.አ.) አዲስ ኪዳንን ከጥንታውያን ጽሑፎች ጋር አስተያይቶና አቅንቶ ወደ ላቲን ተረጎመ። ዊክሊፍ (1329-1384 እ.ኤ.አ.) እና ቲንዶል (1494-1536 እ.ኤ.አ.) ወደ እንግሊዝኛ ተረጎሙ።

በኢትዮጵያ በአንድምታ ትርጓሜ የሚደክሙ ሊቃውንት ምን ጊዜም ቅዱሳት መጻሕፍትን ወደ አማርኛ ሳይተረጎሙ አልቀሩም። እነኢጥሮስ ሄይሊንግ በከሬል ነጠላ ትርጓሜ ቢያዘጋጁም መጽሐፍ ቅዱስን በሙሉ በነጠላ ትርጓሜ ወደ አማርኛ የተረጎመ አብርሃም (አባ ሮሚ) የሚባል መነኩሴ ነበረ። ይህም ትርጉም በመጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር በኩል በ1816 ዓ.ም. አራቱ ወንጌላት፣ በ1821 ዓ.ም. አዲስ ኪዳን፣ በ1832 ዓ.ም. ሙሉው መጽሐፍ ቅዱስ ታትሞ ወጣ።

የዕብራይስጥንና የግሪክን ቋንቋ የሚያውቁ አንዳንድ የውጭ አገር ዜጎች (ለምሳሌ ማርቲን ፍላድ) ከሌሎች ኢትዮጵያውያን ጋር በመተባበር ትርጉሙን ካሻሻሉት በኋላ በ1878 ዓ.ም. እንደ ገና ታርዋ ታተመ፤ ከዚያም ወዲህ በየጊዜው ታትሞ ወጥቷል።

ከኢጣልያን ወረራ በኋላ የቀድሞው ትርጉም እንዲታረም ስለታሰበ ብዙ ሊቃውንት ከደከሙበት በኋላ በ1953 ዓ.ም. አዲሱ ትርጉም ታተመ። ዛሬ በብዛት በሰው እጅ የሚገኘው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ይህ ነው። ከዚያም በኋላ የኢትዮጵያ መቅ. ማኅበር ቀለል ባለ አማርኛ በ1980 ዓ.ም. አዲስ ትርጉም አሳተመ።

አለቃ ተወልደ መድኅን ገብሩ መጽሐፍ ቅዱስን ወደ ትግርኛ፣ የወላጋው ተወላጅ እኔሲዎስ ነሲብም ወደ አርምኛ ተርጎመውታል። «መጽሐፍ ቅዱስ» ይመ.

የቅዱሳት መጻሕፍት ዝርዝር፤

የመጻሕፍት ዝርዝር በግሪክና በእንግሊዝኛ ካኖን

ተብሎ ይጠራል። በካናን ውስጥ የተዘረዘሩት የብሉይና የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት በሙሉ እግዚአብሔር ያስጻፋቸው ናቸው። የእግዚአብሔር መንፈስ አለባቸው፤ ዋና የክርስቲያን መመሪያ ናቸው። ሮም 15፡4፤ 2ጢሞ. 3፡16-17።

ክርስቶስ በምድር ላለ አይሁድ የተቀበሉአቸው የዕብራይስጥ ቅዱሳን መጻሕፍት የሚከተሉት ናቸው፡-

- 1. በኤሪ ኦሪት፤ ዘፍጥረት፤ ዘጸአት፤ ዘሌዋውያን፤ ዘጉልቀ፤ ዘጻግም 5
- 2. ነቢያት፤ ሀ) የቀደሙ ዘቢያት፡- ኢያሱ፤ መሳፍንት፤ ሳሙኤል፤ ነገሥት 4
- ለ) የኋለኞች ነቢያት፡- ኢሳይያስ፤ ኤርምያስ፤ ሕዝቅኤል፤ ደቂቀ ነቢያት። 4
- 3. ጽሑፎች፤ ሐ) መዝሙረ ጻዊት፤ ኢዮብ፤ ምሳሌ፤ ዳንኤል፤ ዜና መዋዕል፤ ዕዝራና ነህምያ። 6
- መ) ጥቅልሎች (በበዓላት የሚነበሱ) መጋልየ መጋልይ፤ ሩት፤ ሰቃቃው፤ መካብብ፤ አስቴር። 5

የአይሁድ ቅዱሳን መጻሕፍት ድምር 24

አይሁድ በእነዚህ ሦስት ክፍሎች መጻሕፍትን እንደተቀበሉ በሉቃስ 24፡44 እናስተውላለን። ዛሬ እንደ ደቂቀ ነቢያት (ከሆሴዕ እስከ ሚልካያስ ድረስ) ያሉትን አንድ በአንድ በመቀጠር 24 ጥንታውያን የዕብራይስጥ መጻሕፍት 39 ናቸው። ዛሬ ከአቶቶደክስና ከካቶሊክ አብ.ክ. በቀር በሌሎቹ አብ.ክ. ዘንድ በሚገኘው መቅ. የብ.ክ. መጻሕፍት ቍጥር 39 ነው።

ከእስራኤል አገር ውጭ ተበታትነው ይኖሩ የነበሩ አይሁድ ከዕብራይስጥ ይልቅ የግሪክን ቋንቋ የሚያውቁ ስለነበሩ በእነርሱ መካከል በዕብራይስጥ ቋንቋ ያልነበሩ፤ በግሪክ የተጻፉ አንዳንድ መጻሕፍት ተቀባይነት አገኙ፤ እነርሱም ዕዝራ ካልእ፡ 3 የመቃብያን መጻሕፍት፤ ጦቢት፤ ዮዲት፤ ባሮክ፤ ሲራክ፤ ጥበብ ናቸው። እነዚህም የሰባ ሊቃናት ትርጉም በሚባለው የብ.ክ. የግሪክ ትርጉም ውስጥ ተጠቃልለው ይገኛሉ፤ ዛሬ ግን አይሁድ ከብ.ክ. መጻሕፍት ጋር አይቋቋሉቸውም። ከክርስቲያኖች መካከል እነዚህን ከሌሎች ቅዱሳን መጻሕፍት ጋር አስተካክለው የሚቀበሉአቸውም አሉ፤ የማይቀበሏቸውም አሉ። የማይቀበሏቸው እነዚህ ከጥንት በዕብራይስጥ አልተጻፉም፤ በቅድስት አገርም ይኖሩ በነበሩ አይሁድ ዘንድ ተቀባይነት አላገኙምና ክርስቶስ አልመሰከረላቸውም ይላሉ። ከማይቀበሉት አንዳንዶች እነዚህን የግሪክ መጻሕፍት አዋልድ ብለው ዝቅተኛ ደረጃ ይሰጡአቸዋል። የሚቀበሉአቸው ግን እነዚህ መጻሕፍት በአይሁድ ዘንድ የታወቁ ነበሩ፤ በሠላሳ ዘጠኙም መጻሕፍት ውስጥ የማይገኙትን አንዳንድ ነገሮች ይተርካሉ ብለው ይቀበሉአቸዋል።

በሐዋርያት ዘመን ብዙ ሰዎች የክርስቶስን የሕይወት ታሪክ በየተራው ለማዘጋጀት ሞከሩ፤ ሉቃ.

1፡1-4። ብዙ ሰዎችም መልእክቶችን ጻፉ፤ 2ተሰ. 2፡1-2፤ 3፡17። የቤ.ክ. አባቶች መጻሕፍትን ሲሰበሰቡ በሐዋርያት ወይም ከሐዋርያት ጋር በሠሩት ሰዎች ያልተጻፉትን ጽሑፎች አልተቀበሉም። በአዲስ ኪዳን ክርስቲያኖች በሙሉ የሚከተሉትን መጻሕፍት ይቀበሉአቸዋል፡-

- 1. ወንጌላት፤ ማቴዎስ፤ ማርቆስ፤ ሉቃስ፤ ዮሐንስ 4
- 2. የሐዋርያት ሥራ 1
- 3. የጳውሎስ መልእክቶች 14
- 4. የኢጥርስ፤ የዮሐንስ፤ የያዕቆብና የይሁዳ መልእክቶች 7
- 5. የዮሐንስ ራእይ፤ 1
- የሐዲስ ኪዳን ድምር 27
- ሁሉ የሚቀበሉአቸው የብ.ክ. መጻሕፍት ድምር 39
- ጠቅላላ ድምር 66

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን 81 መጻሕፍትን ተቀብላለች። በሞጽሐፈ ፍሬጌል ነገሥት በግእዝ የተዘረዘሩት የሚከተሉት ናቸው፡-

አራት፡ 5 መጻሕፍት፤ ኢያሱ፤ መሳፍንት፤ ሩት፤ ዮዲት፤ ነገሥት፤ ሕጻን 2 መጻሕፍት፤ የዕዝራ መጻሕፍት 2፤ አስቴር፤ ጦቢያ፤ መቃብያን 2 መጻሕፍት፤ ኢዮብ፤ ጻዊት፤ የሰሎሞን መጻሕፍት 5 ምሳሌያት፤ ቆልላት፤ መጋልየ መጋልይ፤ ጥበብ፤ ጥበብ ባንር፤ ኢሳይያስ፤ ኤርምያስ፤ ሕዝቅኤል፤ ዳንኤል፤ ሆሴዕ፤ አሞጽ፤ ሚካያስ፤ አዩኤል፤ አብድሮ፤ ዮናስ፤ ዕገባቆም፤ ሶርንያስ፤ ሐጊ፤ ዛካርያስ፤ ሚልካያስ፤ ከእነዚህም የወጡ ጥበብ ኢያሱ ወልደ ሲራክና ሞጽሐፈ የሴፍ ወልደ ኮርዮን። 4ተ ወንጌላት (ማቴዎስ፤ ማርቆስ፤ ሉቃስ፤ ዮሐንስ)፤ ሞጽሐፈ አብርክሲስ (የሐዋርያት ሥራ፤ የሐዋርያት መልእክቶች 7፤ የኢጥርስ 2፤ የዮሐንስ 3፤ የያዕቆብ 1፤ የይሁዳ 1፤ የጳውሎስ መልእክቶች 14፤ ሞጽሐፈ አቡቀለምሲስ (የዮሐንስ ራእይ)።

የእነዚህ ድምር 81 ስላልሆነ፤ በፍትሐ ነገሥት አንድምታ ትርጓሜ ላይ አንዳንድ መጻሕፍት ተጨምረው ይገኛሉ፤ አቋጣጠሩ እንደሚከተለው ነው፡-

- ሀ) በሉይ ኪዳን መጻሕፍት
- 1. አራት፤ ኢያሱ፤ መሳፍንት፤ ሩት 8
- 2. ዮዲት 1
- 3. ሳሙኤል፤ ነገሥት 1 እና 2 ዜና መዋዕል 4
- 4. ዕዝራ ካልዕ፤ ዕዝራ ሱቲኤል 2
- 5. አስቴር፤ ጦቢት 2
- 6. መቃብያን 2
- 7. ኢዮብ፤ መዝሙረ ጻዊት 2
- 8. የሰሎሞን መጻሕፍት (ምሳሌ፤ ተግሣጽ፤ ጥበብ፤ መካብብ፤ መጋልይ) 5

- 9. ነቢያት (4 ዐበይት ነቢያት 12 ደቂቀ ነቢያት) 16
- 10. ሲራክ፥ ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን 2
- 11. ኩፋሌና ሄዋክ 2
- የብ.ኪ. መጻሕፍት ድምር 46

- ለ) አዲስ ኪዳን** **መጻሕፍት**
- 1. ከማቴዎስ አንጦቶ እስከ ዮሐንስ ራእይ 27
 - 2. ሲኖዶስ (ሥርዐተ ጽዮን፥ ትእዛዝ፥ ግጽው፥ አብጥሲስ) 4
 - 3. መጽሐፈ ኪዳን 2
 - 4. ቀሌምንጦስና ደድስቅልያ 2
 - አዲስ ኪዳን 35
 - ብሉይ ኪዳን 46
 - ጠቅላላ ድምር 81

የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ከ66ቱ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ጋር የምትቀበላቸው ሰባት ሌሎች መጻሕፍት አሉ። እነርሱም ዲዮትሮ ካኖኒካል ተብለው ሲጠሩ፥ 66ቱ ደግሞ ፕሮቶ ካኖኒካል ይባላሉ። በጠቅላላ 73 መጻሕፍት ሲሆኑ፥ ሁሉም እኩል ተቀባይነት አላቸው። ሰባቱ መጻሕፍት 1989 ዓ.ም. በአማርኛ ታትመው ወጥተዋል። እነዚህ ሰባት መጻሕፍት የሚከተሉት ናቸው ፡-

- 1. መጽሐፈ ጠቢት
- 2. መጽሐፈ ዮዲት
- 3. መቃብያን - 1
- 4. መቃብያን - 2
- 5. መጽሐፈ ጥበብ
- 6. መጽሐፈ ሲራክ
- 7. መጽሐፈ ባርክ

በተለይ ሁለቱ የመቃብያን መጻሕፍት በእርቶዶክስ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ከተጠቀሱት ሦስቱ የመቃብያን መጻሕፍት ጋር በስም እንጂ በይዘት አይገኙም። «መቃብያን» ይዩ።

ቅዱስ፤ የቃሉ ትርጉም የተለየ ማለት ነው።
 ሰው ወይም ማንኛውም ነገር ለእግዚአብሔር አገልግሎት ሲለይ ቅዱስ ይባላል። ሰዎች (ዘጸ. 28፥41)፥ እንስሳት (ዘጸ. 13፥2)፥ ቦታዎች (ዘጸ. 3፥5)፥ ቀኖች (ዘፍ. 2፥3)፥ ማኖቸውም ነገር ቅዱስ ሊባል ይችላል፤ ኢያሱ 6፥19።

እግዚአብሔር ከእማላክትና ከከፋት ሁሉ የተለየ ስለሆነ ቅዱስ ይባላል፤ ዘጸ. 15፥11፤ ኢ.ሳ. 40፥25። እግዚአብሔር ቅዱስ በመሆኑ፥ ለእግዚአብሔር የሆነ ሁሉ ቅዱስ መሆን አለበት፤ ዘሌ. 19፥2፤ ዘካ. 14፥20፥21፤ 1ጴጥ. 1፥15። የእግዚአብሔር ስም ከስም ሁሉ በላይ በመሆኑ ቅዱስ (ኢ.ሳ. 57፥15፤ ሕዝ. 36፥20፤ ሉቃ. 1፥50)፥ ምስጋናዎች ላይ

ነው፤ ኢ.ሳ. 6፥3፤ ራእ. 4፥8።

ሰው ወይም ሌላው ነገር ቅዱስ የሚሆነው የእግዚአብሔር ስለሚሆን ነው። በብ.ኪ. ይህ በተለይ በሥነ ሥርዓት ተፈጽሟል። በአ.ኪ. አማኝ በክርስቶስ ሲሆን ቅዱስ ይባላል (1ቆሮ. 1፥2፥30)፤ በጠባዩ እየተቀደሰ ይሄዳል፤ ዮሐ. 17፥17። ሰው ከመንፈስ ቅዱስ ዳግመኛ ሲወለድ የቅድስና ሥራ ይጀመራል፤ በሕይወቱ ሁሉ በቅድስና ያድጋል፤ በክርስቶስ ዳግም ምጽአትም ቅድስናው ፍጹም ይሆናል፤ 1ቆሮ. 15፥51፤ 1ተሰ. 4፥7፤ 5፥23፥24።

ቅድስና በአማኝ ሕይወት ውስጥ የሚያድገው በእግዚአብሔር ኃይል ነው። ለእግዚአብሔር አገልግሎት የተለየ ስለሆነ በፍጹም ልቡ፥ በፍጹም ኃይሉ፥ በፍጹም አሳቡ እግዚአብሔርን መውደድ አለበት። ፍቅሩም ትእዛዛቱን በመጠበቅ ይገለጻል፤ ሕዝ. 37፥28፤ ማር. 12፥33፤ ዮሐ. 14፥21፤ ፊል. 2፥12-13።

ቅዱስ ቍርባን፤ ክርስቶስ አልፎ
 በተሰጠበት ቀን ማታ ከደቀ መዛሙርቱ ጋር የፋሲካን እራት ከበለ በኋላ የቅዱስ ቍርባንን ሥርዓት ይነገገ፤ ማቴ. 26፥26-28፤ ማር. 14፥22-24፤ ሉቃ. 22፥19፥20፤ 1ቆሮ. 10፥16፥17፤ 11፥23-30። ይህ ሥርዓት ደግሞ የክርስቶስ ሥጋና ደም (ሥጋ ወደሙ፤ ማቴ. 26፥26፥28፤ 1ቆሮ. 11፥27)፥ የጌታ እራት (1ቆሮ. 11፥20)፥ እንጆራ መቀረስ (ሐ.ሥ. 2፥42፤ 20፥7) በሚሉ ሐረጎች ተገልጧል። ቅዱስ ቍርባን የአዲስ ኪዳን ምሥጢር ነው (ማቴ. 26፥28)፤ ክርስቶስ በክብር እስኪመለስ ድረስ ምእመናን ይህን ሥርዓት መፈጸም ይገባቸዋል፤ 1ቆሮ. 11፥26። ቅዱስ ቍርባን የአንድነት ምሥጢር ሥርዓት ነው። ምእመናንን ከክርስቶስ ጋር አንድ ያደርጋቸዋልና፤ ከሌላ አምልኮት ሁሉ መራቅ ይገባቸዋል። ቀጥሎም ከሌሎች ምእመናን ጋር አንድ ስለሚያደርጋቸው በፍቅር መኖር ያስፈልጋቸዋል። ስለዚህ ከመቀረባቸው በፊት ራሳቸውን እንዲመረምሩ ታዝዘዋል፤ 1ቆሮ. 10፥14-20፤ 11፥27-30። «የፍቅር ግብግ።» ይዩ።

ሰዎች እራት ሰበሉ

ክርስቲያን የሆኑ ሁሉ በዚህ ሥርዓት የእግዚአብሔርን ጸጋ እንደሚቀበሉ ያምናሉ፤ ነገር ግን ስለ ትምህርቱና ስለ አቀባበሉ በየቤተ ክርስቲያን ልዩ ልዩ አስተሳሰብ አለ።

ቅዱሴ፤ በሥርዓት የተዘጋጀ ከቤተ መቅደስ ሥራ ፍጻሜ በኋላ የሚደረግ ምረቃ ወይም ቡራኪ፤ ዕዝ. 6፥17፤ ነሀ. 12፥27። ዛሬም በቤ.ክ. እየተዘጋጀ የሚቀርበው የአምልኮ ዜማ ቅዱሴ ይባላል።

ቅድስተ ቅዱሳን፤ ከተቀደሱት የተቀደሱት ወይም ከተለዩት የተለዩት ማለት ነው። አምስቱ ገዋያተ ቅድሳት የነበሩበት የእግዚአብሔር ማደሪያና የቤተ መቅደስ ውስጣዊ ሦስተኛው ክፍል ነው፤ ዘጸ. 26፥33-35፤ 30፥6፤ ዕብ. 9፥3።

ቅድስት፤ የተቀደሱት ወይም የተለዩት ማለት ነው። ገበታ፤ መቅረዝና የዕጣን መሠዊያ የነበሩበት የእግዚአብሔር ማደሪያና የቤተ መቅደስ ሁለተኛው ክፍል፤ ዘጸ. 26፥33-35፤ 30፥6፤ ዕብ. 9፥2።

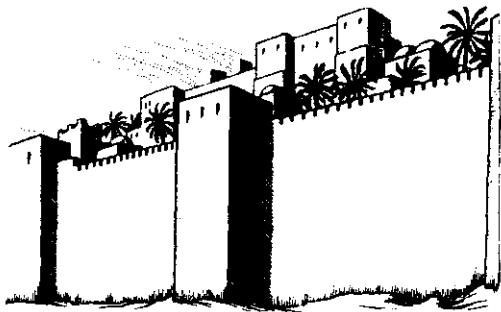
ቅድስና፤ ከከፋት ወደ መልካምነት የመለወጥ እድገት፤ ሮም 6፥22፤ 2ቆሮ. 7፥1፤ 1ጢሞ. 2፥15፤ ዕብ. 12፥10፤14። «ቅዱስ»፤ «ለውጥ» ይህ.

ቅጣት፤ በእስራኤል ሕግ ነፍስ የገደለ፤ ወላጆቹን የመታ ወይም የሰደበ፤ ሰውን አፍኖ የወሰደ፤ እግዚአብሔርን የሰደበ፤ ሰንበትን የሻረ፤ ባዕድ አምልኮትን የተከተለ፤ ያመነዘረ፤ ከተፈጥሮ ጋር የማይስማማ የጸታ ግንኙነትን ያደረገ የሞት ቅጣት ይፈረድበት ነበር፤ ዘጸ. 21፥12-17፤ 22፥18-20፤ ዘሌ. 24፥14-16፤ ዘጉ. 15፥32-36። ሰው ሰውን በጉዳ እንደ ጉዳቱ መጠን ከሣ መክፈል ነበረበት፤ ዘጸ. 21፥23-25፤30። ሰው ሲያጠፋ ሊገረፍ ይችላል፤ የግርፋቱ ቅጥር ግን እንደ ኃጢአቱ መጠን፤ ደግሞም በአርባ የተወሰነ ነበር፤ ዘጸ. 25፥1-3። በእስራኤል ዘንድ የሞት ቅጣት በድንጋይ በመውገር፤ በእንጨት ላይ በመስቀል (ዘጸ. 21፥22፤23፤ 22፥24)፤ በሮማውያን ዘንድ ራስን በመቀረጥ (ማቴ. 14፥10)፤ ወይም በስቅላት ይፈጸም ነበር፤ ማር. 15፥21-25። እግዚአብሔር ሰውን እንደ ሥራው ይቀጣል፤ ሉቃ. 12፥46-48፤ ራእ. 20፥11-15። በደለኛ ለዘለዓለም ይቀጣል፤ ጳጉ. 12፥2፤ ማቴ. 25፥46። እግዚአብሔር ልጆቹን ይቀጣል፤ ይህም ለጥቅማቸው ስለሆነ በትዕግሥት ሊቀበሉት ይገባል፤ ዕብ. 12፥5-11። «ኩነኔ» ይህ.

ቅጥራን፤ የመሬት ዘይት (ነጻጅ) ተነጥሮ የሚገኝ ጥቁር ሙጫ። ውሃ እንዲያሰገባ መርከብ በቅጥራን ይቀባ ነበር፤ ዘፍ. 6፥14፤ ዘጸ. 2፥3። ዝናትም በመቅ. እንደዚሁ ነው፤ ዘፍ. 14፥10፤ ኢሳ. 34፥9።

ቅጥር፤ በመቅ. ዘመን በከተማዎች ዙሪያ ትላልቅ የመከላከያ ቅጥሮች ይሠሩ ነበር፤ ከተማ ይህ። የኢያሪኮ ቅጥር በጣም የታወቀ ነበር፤ ኢያሱ 6፥5። የእግዚአብሔር ሕዝብ በከተማ በመመሰላቸው ቅጥር የጋይል (ኤር. 15፥20)።

2፥5)፤ የመጻፍም ምሳሌ ነው፤ ኢሳ. 26፥1።

የከተማ ቅጥርና ግንብ

ቅጽበተ ዐይን፤ የዐይን ጥቅሻ። ቃሉ እዋር ጊዚን (ኢሳ. 54፥8)፤ ፍጥነትንም ያመለክታል፤ 1ቆሮ. 15፥51፤52።

ቅፍርናሆም፤ የናሆም መንደር በገሊላ ባሕር ዳር በስተሰሜን ያለች ከተማ። ክርስቶስ እየተዘዋወረ ሲሰብክ መኖሪያው በቅፍርናሆም ነበር፤ ማቴ. 4፥13-16። የዘብደሞስና የጴጥሮስ አገር (ማር. 1፥29-31)፤ ማቴ. ምስጢርም ከቅፍርናሆም ተጠራ፤ ማቴ. 9፥9። በቅፍርናሆም በአንድ መቶ አለቃ የተሠራ ምክራብ ነበር፤ ሉቃ. 7፥1-9። ከምክራብ አለቆች አንዱ ኢያሊሮስ ነበር፤ ማር. 5፥22። በቅፍርናሆም ክርስቶስ ብዙ እስደራሽ ተአምራትን አደረገ (ማቴ. 8፥5-13፤ ማር. 2፥1-12፤ ዮሐ. 4፥46-54)፤ ነገር ግን የቅፍርናሆም ሰዎች አላመኑምና ክርስቶስ በቅፍርናሆም ላይ የፍርድ ትገቢት ተናገረባት፤ ማቴ. 11፥23፤24። ዛሬ ሰው አይኖርባትም። ካ. 5ለ።

ቆላስይስ፤ ቆላስይስ ከኤራሶን 150 ኪ.ሜ. የምትርቅ፤ በእስያ አውራጃ የምትገኝ አነስተኛ ከተማ ነበረች። በአቅራቢያዋ የሚገኙ ከተማዎች ሉድቅያና ኢያራ (ሂራጋሊስ) ይበልጡላት ነበር። ጳውሎስ ራሱ ወደ ቆላስይስ አልፎም ነበር፤ ምናልባት ወንጌልን የሰበከላቸው በኤራሶን ከሐዋርያው አንደበት የወንጌልን ቃል የሰማው የቆላስይስ ሰው ኤጳፍራ ይሆናል። ራልሞናና አርክጳ ደግሞ በእዚያ አካባቢ የታወቁ ሰዎች ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 19፥10፤ ቆላ. 1፥7-8፤ 2፥1፤ 4፥12-13፤17፤ ራልሞና 1-2፥23። ካ. 7ለ።

የቆላስይስ መልእክት፤ ቅዱስ ጳውሎስ ከኤጳፍራ ስለ ቆላስይስ ቤ.ክ. ልዩ ልዩ መልካም ዜና በሰማም (1፥3-8)፤ ስለ ሐሰት ትምህርት መስፋፋት በመረዳቱ ይህን መልእክት ጻፈ። ቲኪቆስም አናሲሞስን ወደ ራልሞና ቤት ለመሸገጥ ስለሚሄድ መልእክቱን ለመላክ ምቹ ጊዜ ሆነለት፤ 4፥7-10። መልእክቱ የተጻፈው ጳውሎስ በሮም ታስሮ ሳለ በ60 ዓ.ም. ገደማ እንደነበረ አብዛኛቹ ይገምታሉ፤ ሐ.ሥ. 28፥30-31፤ ቆላ. 4፥18።

ከፍጥረትና ከኃይላት ሁሉ በላይ ነው፤ ለእርሱም ሁሉ ተፈጠረ፤ እርሱ የእግዚአብሔር «እውነተኛ ምሳሌ» ሲሆን፤ «በእርሱ የመለኮት ሙላት ሁሉ በሰውነት ተገልጦ ይኖራል»፤ በመስቀሉ ደም ሰላምን አድርጓል፤ ተቃዋሚዎቹን ሁሉ ድል ነሥቷል፤ እርሱም የቤ.ክ. ራስ ነው በማለት ጳውሎስ ክርስቶስን ከፍ ከፍ ያደርገዋል፤ በተለይ 1፡13-20፤ 2፡9-14-15-19 ይመ.

ጳውሎስ በክርስቶስ ክብርና ታላቅነት ላይ ያተኩረው የሐሰተኞች ትምህርት መሠረተ ቢስ መሆኑን ለማሳየት ነው። ሐሰተኞች ያስተማሩት በክርስቲያን ላይ ገለጥም፤ ከጳውሎስ አጻጻፍ የተነሣ ትምህርታቸው በከንቀ ፍልስፍና ላይ የተመሠረተ ሰው ሠራሽ ወግና ዓለማዊ ሥርዓት እንደነበረው (2፡8)፤ ከፍ ያለ ስፍራ ለግዝረት እንደሰጠ (2፡11፤ 3፡1)፤ የመልእክትን አምልኮ ከፍ እንዳደረገ (2፡18)፤ የሰውን ፍትወት ለመግታት ስለ ምግብ ስለ መጠጥ ... ወዘተ. ለዩ ለዩ ትእዛዛት እንደደነገገ (22-23) እና በሃይማኖት ሰዎች መካከል «የዐቀቂዎችን ወገን» እንደለየ (1፡28፤ 3፡11) እናስተውላለን።

አማኞች በዚህ ምኞት ፈንታ ከክርስቶስ ጋር በምቱና በትንሣኤው እንድ ሆነው ወደ አዲስ ሁኔታ በመግባታቸው (3፡1-3)፡ «አድጌውን ሰው ከሥራው ጋር» ጠለዋልና «አዲሱን ሰው» ለብሰዋል፤ 3፡4-10። የሐሰተኞች ምሥጢራዊ ዕውቀት በክርስቲያን ኑሮ መሠረት ስፍራ የለውም። ለብዙዎች የእነዚህ ሐሰተኞች ትምህርት ግናስቲካዊና አይሁዳዊ አመለካከት የተቀላቀለበት ይመስላቸዋል።

አከፋፈል :-

1. መግቢያ፤ ሰላምታ፡ ምስጋናና ጸሎት፤ 1፡1-12።
2. ክርስቶስ የሁሉ ኃታ ነው፤ 1፡13-2፡7።
3. ዓለማዊ ፍልስፍናና ሥርዓት ሁሉ አያድንም፤ 2፡8-23።
4. ክርስቲያናዊ ኑሮ፡ ሀ) በአዲስ አመለካከት (3፡1-11)፤ ለ) በቤ.ክ. (3፡12-17)፤ ሐ) በቤተሰብ (3፡18-4፡1)፤ መ) በአጠቃላይ ሁኔታ (4፡2-6) መታየት ይገባዋል።
5. መደምደሚያ፤ ስለ ታማኝ ሰዎች ምስጋና፤ ሰላምታዎች፤ ለዩ ለዩ መልእክት፤ የጳውሎስ ሰላምታ፤ 4፡7-18።

ቆመ፤ ባለበት ስፍራ ወይም ሁኔታ ጸና። አማኝ ባለበት ሲቆም የእግዚአብሔርን የማዳን ሥራ ያያል፤ ዘጸ. 14፡13፤ 1ቆሮ. 16፡13፤ ገላ. 5፡1፤ ኤፌ. 6፡13-15፤ ፊል. 4፡1፤ 2ተሰ. 2፡15።

ቆሪ፤ እንደ ወጭትና ገቡኔ ያለ የቤት ዕቃ፤ መላ. 6፡38።

ቆሪ፤ የይስጥር ልጅ። «ዳታን» ይመ.

የቆሪ ልጆች፤ በመዝሙር ዳዊት አርእስት የተጠቀሱት የአሜሪካ ልጅ የቆሪ ዘር ናቸው፤ 1ዜ.መ. 6፡22፤ መዝ. 42 ሌሎችም።

ቆርቆሮ፤ ብረትነት ካለው ማዕድን የሚሠራ ለዩ ለዩ ዓይነት ዕቃ፤ ዘጉ. 31፡22። ዝገት ያጠቃዋል፤ ስለዚህም የኃጢአትና የኃጢአተኛ ምሳሌ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ኢላ. 1፡25፤ ሕዝ. 22፡18።

ቆሮስ፤ ትልቅ መስፈሪያ፤ ዘሌ. 27፡16። «መስፈሪያ» ይመ.

ቆሮንቶስ፤ ቆሮንቶስ የግሪክ ከተማ ናት፤ ከአቴናም 75 ኪ.ሜ. ያህል ትርቃለች። በአ.ክ. ዘመን ስድስት መቶ ሺህ ሰዎች የሚኖሩበት ትልቅ ከተማ ነበረች። አቀማመጥ በሁለቱ የግሪክ አውራጃዎች በመቁጠሪያና በአካይያ መካከል በሚገኘው ልሳነ ምድር ላይ ነበረ። ከተማይቱ የተመሠረተችው በባሕር መገናኛ ላይ በመሆኑ ከምሥራቅና ከምዕራብ ለሚመጡ መርከቦች ምቹ ወደብ ነበረች። ከዚህም የተነሣ ንግድ እየደራባት ሄደ፤ ከተማይቱም እጅግ ሀብታም ሆነች። የከተማይቱ ነዋሪዎች አፍሮዲቱ የምትባለዋን የፍቅር አምላክ ያመለኩ ነበር። «ቆሮንቶላዊ!» መባል የስድብ ስልጠና እስኪሆን ድረስ የዝሙት ኃጢአት በከተማይቱ በዛ። አብዛኞቹ ነዋሪዎች ግሪኮች ሲሆኑ፤ አይሁድና ብዙ ሮማውያን ነበሩ። ኪ. 6ኛ።

የቆሮንቶስ ቤተ ክርስቲያን፤ ይህች

ቤ.ክ. የተመሠረተችው ሐዋርያው ጳውሎስ ወንጌልን ሊሰብክ ሁለተኛ ጊዜ ወጥቶ ሳለ ወደ ግሪክ አገር ሲደርስ ነው፤ ሐ.ሥ. 15፡36፤ 16፡6-13። ሐዋርያው ከአቴና ወደ ቆሮንቶስ አልፎ ከአንድ ዓመት ተኩል በላይ እያስተማረ እዚያ ተቀመጠ፤ በዚህም ጊዜ አቂላና ጽርስቅላ ከእርሱ ጋር ተባብረው ይሠሩ ነበር፤ ሐ.ሥ. 18፡1-18። ቤተ ክርስቲያኒቱ ስታሳዝነውና ስታስቸግረው፤ ሐዋርያው ጳውሎስ ሁለት ጊዜ ሄዶ ምእመናንን የጠየቃቸው ይመስላል፤ 2ቆሮ. 13፡1።

የቆሮንቶስ መልእክቶች፡ 1ኛው፤

ቅዱስ ጳውሎስ በቆሮንቶስ ቤ.ክ.ን ካቋቋመ በኋላ አራት ዓመት ቆይቶ በ55 ዓ.ም ገደማ ከኤፌሶን ይህን መልእክት ጻፈ። ስለ ቆሮንቶስ ቤ.ክ. መጥሮ ወራ ከልዩ ለዩ ሰዎች በመስማቱና ከቤ.ክ. ብዙ ጥያቄዎች በደብዳቤ በመቀበሉ እርምጃ መውሰድ ገዴታ ሆነበት፤ 1፡11፤ 7፡1፤ 16፡17። ችግሮች የተነሡት ከትምህርት ጉድለት ሳይሆን በከተማይቱ ከሚገኘው ፍልስፍናና እጅግ ጋር የተያያዙ ነበሩ፤ 1፡22፤ 6፡9-11። በመልእክቱ 1ኛው ዋና ክፍል በመካከላቸው ስለነበረው መለያየት፤ ዝሙትና ሙግት መውቀስ ሲሆን፤ በ2ኛው ክፍል ደገም ስለ ጋብቻ፤ ለጣዖት ስለተሠዋ ሥጋ፤ በ2ታ እራት በሚገባ ስለ መላተፍ፤ ስለ መንፈስ ቅዱስ ስጦታዎች አጠቃቀምና ስለ ትንሣኤ ለቀረቡት ጥያቄዎች መልሶችን ይሰጣል። በማናቸውም ዘመን ስለእነዚህ ነገሮች ጥያቄዎች ሊነሡ ይችላሉ። ጉዳትን ሊያስከትሉ የሚችሉ ግን ቤ.ክ. መሠረታዊ ትምህርትዋን ከመስጠት ቸል ስትል ነውና ሐዋርያው ይህን በዚህ መልእክት «ተልፍ» ታላት

አክፋፈል ፡-

1. መግቢያ፣ ሰላምታና ምስጋና፣ 1፡1-9።

2. ቤ.ክ. የነበራት ክፉ አካሄድ፣ 1፡10-6፡20።

ሀ) መለያየት፣ 1፡10-4፡21። ይህም ስለ ጥበብ የግሪክ ፍልስፍና ተነሥቶ ነበር። ዓለማዊ ፍልስፍና ከመስቀሉ ትምህርት ጋር ምንም እንደማይገናኝ ካላየ በኋላ (1፡17-2፡16)፣ የእግዚአብሔርን አገልጋዮች ሥራ ይገልጻል (3፡1-4፡5)፤ ከቆሮንቶስ ቤ.ክ. ጋር ያለውንም የራሱን አካሄድ ያብራራል፤ 4፡6-21።

ለ) ዝሙት፣ 5፡1-13፣ 6፡12-20። የእንጀራ እናቱን ሚስት ያደረገው ሰው ከቤ.ክ. መወገድ አለበት፣ ምክንያቱም «ጥቂት እርሾ ሊጡን ሁሉ ያበካል»፤ 5፡1-8። ጳውሎስ ስለ ዝሙት አስቀድሞ የጻፈውን ደብዳቤ ያብራራል (5፡9-13)፣ ደግሞም ስለ ምግብ በልዩ ልዩ ባህላና በዝሙት መካከል ያለውን ልዩነት ማላየት እንደሚያስፈልግ አድንኦት ይሰጣል፤ 6፡12-20።

ሐ) መግት፣ 6፡1-11። በምእመናን መካከል አለመግባባት ሲፈጠር፣ ቤ.ክ. እንጂ ዓለማዊ ዳኛ መፍረድ እንደማይገባው ያሳያል።

3. ለቤ.ክ. ጥያቄዎች መልሶች፣ 7፡1-15፡58።

ሀ) ስለ ጋብቻ፣ ም.7። ጋብቻን በአስቸጋሪ ዘመን እንዴት አክብሮ መያዝ እንደሚቻል ያስተምራል።

ለ) ለጣዖታት ስለተሠዋ ሥጋ፣ 8፡1-11፡1። «ዕውቀት» ያለው ክርስቲያን ለጣዖት የተሠዋን ሥጋ ቢበላ ራሱን ባይገዛም፣ የደካማ ሰውን ሕሊና ማቀሳል ይችላልና አለመብላት ይሻለዋል፤ ም.8። ሐዋርያው ነፃነት እያለው በአማኞች ዘንድ መብቱን አልጠበቀም፤ ሌሎችን እያስተማረ ሕይወቱን እንደ እስጋርተኛ ይመራ ነበር፤ ም.9። አማኝ ለጣዖት የተሠዋ ሥጋ በሚበላበት በአስካብ ግብዣዎች መሳተፍ የለበትም፣ ሌላ ምክንያት ይቅርና ሰው ከጌታ ማእድና ከአጋንንት ማእድ መካፈል አይችልም፤ ም.10።

ሐ) አምልኮትን በሚገባ ስለመፈጸም፣ 11፡2-34። ሀ) ሴቶችም ወንዶችም ነፃነት ቢኖራቸውም የዘመኑን ባህላ ተረድተው ክብራቸውን በአምልኮት ጊዜ መጠበቅ ይገባቸዋል፤ ቍ. 2-16። ለ) አማኝ ቅዱስ ቍርባንን ሲቀበል፣ ቅዱስ ምሥጢር ነውና የሚያደርገውን አስተውሎ መቀረብ አለበት፤ ቍ. 17-34።

መ) ስለ መንፈስ ቅዱስ ስጦታዎች፣ ም. 12-14። ቤ.ክ. በመንፈሳዊ ስጦታዎች ስትጠቀም አንድነትን ማጠናከር (ም.12)፣ ፍቅርን መግለጥ (ም.13) እና ሥርዓትን በአግባቡ ማስከበር አለባት፤ ም.14።

ሠ) ስለ መታን ትንሣኤ፣ ም. 15። የክርስቶስ ትንሣኤ እውነት ነው (ቍ. 1-11) እና ያለ እርሱ ሃይማኖታችን ከንቁ ሲሆን (12-19)፣ ክርስቶስ ለራሱ ሁሉን ማስገዛቱንና የአማኝን ትንሣኤ ያረጋግጣል፤ 20-34። የአማኝ ማስገዛቱ የሚሞተው አካል ሲሆን፣ ከፍ ያለ ኃይልና ክብር

ይኖረዋል (35-50)፤ በክርስቶስ ዳግም ምጽአት ይገለጻል፤ 51-58።

4. መደምደሚያ፣ ም. 16። ጳውሎስ ለኢየሩሳሌም ምእመናን ስለ ገንዘብ መዋጮ፣ ስለ ራሱና ስለ ሌሎች አገልግሎት ልዩ ልዩ ዕቅዶችን ከገለጠ በኋላ የመጨረሻውን ምክርና ቡራኪ ሰጠ።

የቆሮንቶስ መልእክቶች፡ 2ኛው፤

ሐዋርያው ጳውሎስ ለቆሮንቶስ ከተማ ምእመናን መጀመሪያደቱን መልእክት ጽፎ ነበር፤ ሆኖም በቆሮንቶስ ቤ.ክ. አስነዋሪ ሥራ እየቀጠለ ሄደ። ሐዋርያው «እኔ ብሄድ ይሻላል» በማለት ወደ ቆሮንቶስ ሄደ፤ ቤ.ክ. ሰዎች ግን አልተቀበሉትም፤ በመካከላቸውም አንድ ሰው ተነሥቶ አሳዘነው፤ 2፡5-11፣ 12፡21። ጳውሎስም ወዲያውኑ ወደ ኤፌሶን ተመለሰ ከባድ መልእክት ጻፈና በቲቶ እጅ ላከው፤ 2፡1-6፣ 7፡8። መልእክቱን ካስተላለፈ በኋላ ግን ተጸጸተ። «እንደምን ይቀበሉት ይሆን?» በማለት ተጸጸነቱ፤ «ንቀቱም ስለበዛበት «ቲቶ ሲመለስ እግረ መንገዴን አገኘዋለሁ» በማለት በጠሮአዳ በኩል ወደ መቄዶንያ ሄደ፤ 2፡12-13። እንዳሰበውም ጳውሎስና ቲቶ ተገናኙ። ቲቶ ደስ የሚያሰኝ ወሬ ይዞ ነበር። የቆሮንቶስ ሰዎች የሐዋርያውን መልእክት በማየት ደንገጡ፤ በታላቅ ገዘንም አዘኩ፤ ተጸጸቱም። ምክሩንም ለመቀበል ዝግጁ ሆኑ፤ 7፡5-16። የቲቶን ወሬ ሲሰማ ጳውሎስ እዚያው በመቄዶንያ እያለ ይህችን «ሁለተኛይቱ» የቆሮንቶስ መልእክት የተባለችውን ጻፈላቸው። ጊዜው 56 ዓ.ም. ነው።

እንደ እውነቱ ግን ጳውሎስ የጻፈላቸው ይህች መልእክት ሁለተኛይቱ ሳትሆን አራተኛይቱ ናት። ጳውሎስ በ1ቆር. 5፡9 ላይ የሚጠቀሳት መጀመሪያይቱ ትሆናለች፤ ቀጥሎም እኛ «መጀመሪያይቱ» የምንላትን ጽፏል፤ እርሷም 2ኛ ናት። ያች ከባድ መልእክት የያዘችው 3ኛ ናት፤ አሁንም ይህች እኛ «ሁለተኛይቱ» የምንላት 4ኛ ናት። መጀመሪያ የተጻፈችውና በተጨማሪም ከባድ መልእክት የያዘችው ያች መልእክት ጠፍተዋል፤ እንዳንዶች መምህራን ግን በ2ቆር. ም. 10-13 የምናገኘው ከባድ ተግባር የ3ኛይቱ መልእክት ክፍል ነው ይላሉ፤ ይህም ሊሆን ይችላል።

በቆሮንቶስ ቤ.ክ. ስለ አገልግሎትና ስለ ሐዋርያዊ ሥልጣኑ ብዙ ጥያቄ ስለተነሣበት፣ ጳውሎስ ከብዙ መንፈሳዊ ምክር ጋር ዓላማውን፣ ያደረገውንና የሚያደርገውን አብራራ።

አክፋፈል ፡-

1. መግቢያ፣ የጳውሎስ ሰላምታና ከመከራ ጋር ያገኘው የእግዚአብሔር መጽናኛት፤ 1፡1-11።

2. የጳውሎስ አገልግሎት፣ 1፡12-7፡16።

ሀ) ዕቅዶቹ የተለወጡበት ምክንያት፣ 1፡12-2፡17።

ሀ) ዕቅዶቹ የተለወጡበት ምክንያት የአዲስ ኪዳን መሆኑ (ም.3)፣ ከባድ ኅላፊነት እንዳለበት (4፡1-5)፣ በክርስቶስ